

COMISIWN FFINIAU A DEMOCRATIAETH LEOL CYMRU

Comisiwn Ffiniau a
Democratiaeth Leol
Cymru

Local Democracy and
Boundary Commission
For Wales

Arolwg o Drefniadau Etholiadol Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf

Adroddiad Argymhellion Terfynol

Mawrth 2020

© Hawlfraint CFFDLC 2020

Gallwch aildefnyddio'r wybodaeth hon (ac eithrio'r logos) yn rhad ac am ddim mewn unrhyw fformat neu gyfrwng, o dan delerau'r Drwydded Llywodraeth Agored. I weld y drwydded hon, ewch i <http://www.nationalarchives.gov.uk/doc/open-government-licence> neu anfonwch e-bost: psi@nationalarchives.gsi.gov.uk

Os ydym wedi nodi unrhyw wybodaeth hawlfraint trydydd parti bydd angen i chi gael caniatâd y deiliaid hawlfraint dan sylw.

Dylid anfon unrhyw ymholiadau ynglŷn â'r cyhoeddiad hwn at y Comisiwn yn ymholiadau@ffiniau.cymru

Mae'r ddogfen hon ar gael o'n gwefan hefyd yn www.cffdl.llyw.cymru

RHAGAIR

Mae'r Comisiwn yn falch o gyflwyno'r Adroddiad hwn i'r Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol, sy'n cynnwys ei argymhellion am drefniadau etholiadol diwygiedig ar gyfer Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf.

Mae'r arolwg hwn yn rhan o'r rhaglen o arolygon sy'n cael eu cynnal o dan Ddeddf Llywodraeth Leol (Democratiaeth) (Cymru) 2013, ac mae'n dilyn yr egwyddorion a gynhwysir yn nogfen Polisi ac Arfer y Comisiwn.

Mae'r mater tegwch wrth wraidd cyfrifoldebau statudol y Comisiwn. Amcan y Comisiwn fu gwneud argymhellion sy'n darparu ar gyfer llywodraeth leol effeithiol a chyfleus, ac sy'n parchu cysylltiadau cymunedol lleol, cyn belled ag y bo modd gwneud hynny. Nod yr argymhellion yw gwella cydraddoldeb etholiadol, fel bod yr un gwerth i bleidlais etholwr unigol â phleidlais etholwyr eraill ledled y Sir, i'r graddau y gellir cyflawni hynny.

Mae'r Comisiwn yn ddiolchgar i Aelodau a Swyddogion Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf am eu cymorth gyda'i waith, i'r Cyngorau Cymuned a Thref am eu cyfraniadau gwerthfawr, ac i bawb a wnaeth gynrychiolaethau trwy gydol y broses.

Ceri Stradling

Dirprwy Gadeirydd

COMISIWN FFINIAU A DEMOCRATIAETH LEOL CYMRU
AROLWG O DREFNIADAU ETHOLIADOL BWRDEISTREF SIROL
RHONDDA CYNON TAF
ADRODDIAD ARGYMHELLION TERFYNOL

Cynnwys	Tudalen
Pennod 1 Cyflwyniad	1
Pennod 2 Y Cynigion Drafft	2
Pennod 3 Crynodeb o'r Argymhellion Terfynol	3
Pennod 4 Asesiad	7
Pennod 5 Yr Argymhellion Terfynol	10
Pennod 6 Crynodeb o'r Trefniadau a Argymhellwyd	70
Pennod 7 Trefniadau Ôl-ddilynol	71
Pennod 8 Ymatebion i'r Adroddiad hwn	75
Pennod 9 Cydnabyddiaethau	76

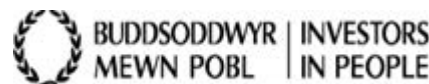
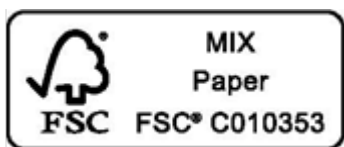
ATODIAD 1	RHESTR TERMAU
ATODIAD 2	AELODAETH BRESENNOL Y CYNGOR
ATODIAD 3	AELODAETH ARGYMELLEDIG Y CYNGOR
ATODIAD 4	RHEOLAU A GWEITHDREFNAU
ATODIAD 5	CRYNODEB O'R CYNRYCHIOLAETHAU DRAFFT
ATODIAD 6	YSGRIFENNYDD Y CABINET DROS GYLLID A LLYWODRAETH LEOL 23 MEHEFIN 2016 - DATGANIAD YSGRIFENEDIG

Argraffiad 1^{af} wedi'i brintio Chwefror 2020

Mae'r Comisiwn yn croesawu gohebiaeth a galwadau ffôn yn Gymraeg neu yn Saesneg.
Mae'r ddogfen ar hon ar gael yn Saesneg.
Darparwyd y cyfieithiad o'r adroddiad hwn gan Trosol.

Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru

*Tŷ Hastings
Llys Fitzalan
CAERDYDD
CF24 0BL*

Rhif Ffôn: (029) 2046 4819

Rhif Ffacs: (029) 2046 4823

E-bost: ymholiadau@ffiniau.cymru

www.cffdl.llyw.cymru

Julie James, AC

Y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol

Llywodraeth Cymru

Pennod 1. CYFLWYNIAD

1. Mae Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru (y Comisiwn) wedi cynnal arolwg o drefniadau etholiadol Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf. Cynhaliwyd yr arolwg hwn yn unol â Deddf Llywodraeth Leol (Democratiaeth) (Cymru) 2013 (y Ddeddf), Adrannau 29, 30 a 34-36 yn benodol.
2. Yn unol â'r Ddeddf, mae'r Comisiwn wedi cwblhau'r arolwg o'r trefniadau etholiadol ar gyfer Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf ac yn cyflwyno ei argymhellion terfynol ar gyfer trefniadau etholiadol y dyfodol.
3. Daeth y rhaglen arolygon hon yn sgil Datganiad Ysgrifenedig cyn Ysgrifennydd y Cabinet ar gyfer Cyllid a Llywodraeth Leol ar 23 Mehefin 2016, pan ofynnwyd i'r Comisiwn ailddechrau ei raglen arolygon, gyda disgwyliad y byddai pob un o'r 22 arolwg etholiadol wedi'u cwblhau mewn pryd i'r trefniadau newydd gael eu rhoi ar waith ar gyfer etholiadau llywodraeth leol 2022. Gellir gweld y Datganiad Ysgrifenedig yn Atodiad 6. Gellir gweld y rheolau a'r gweithdrefnau y mae'r Comisiwn yn eu dilyn yn nogfen y Comisiwn *Arolygon Etholiadol: Polisi ac Arfer* [2016] a amlinellir yn Atodiad 4. Ceir Rhestr Geirfa yn Atodiad 1, sy'n rhoi disgrifiad byr o rywfaint o'r derminoleg gyffredin a ddefnyddir yn yr adroddiad hwn.
4. Mae adran 35 y Ddeddf yn pennu'r canllawiau gweithdrefnol sydd i'w dilyn wrth gynnal arolwg. Yn unol ag Adran 35, ysgrifennodd y Comisiwn at Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf, yr holl gynghorau cymuned a thref yn yr ardal, yr ymgynghoreion gorfodol a phartion eraill â buddiant ar 25 Gorffennaf 2018, i'w hysbysu o'n bwriad i gynnal yr arolwg ac i ofyn am eu barnau cychwynnol. Bu'r ymgynghoriad hwn yn rhedeg o 1 Awst 2018 i 23 Hydref 2018. Hefyd, trefnodd y Comisiwn fod copïau o'i ddogfen *Arolygon Etholiadol: Polisi ac Arfer* [2016] ar gael.
5. Cyhoeddodd y Comisiwn ei Adroddiad Cynigion Drafft ar 19 Mehefin 2019, a gofynnodd am farnau ar y cynigion. Rheddodd yr ymgynghoriad hwn o 26 Mehefin 2019 i 17 Medi 2019.
6. Cyhoeddodd y Comisiwn yr arolwg ar ei wefan a sianelau'r cyfryngau cymdeithasol, a gofynnodd i Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf roi cyhoeddusrwydd i'r arolwg, a rhoddodd nifer o hysbysiadau cyhoeddus i'w harddangos i'r Cyngor. Darparwyd y rhain i'r cynghorau cymuned a thref yn yr ardal hefyd. Yn ogystal, gwnaeth y Comisiwn gyflwyniad i gynghorwyr sir a chynghorwyr tref a chymuned i esbonio proses yr arolwg a pholisïau'r Comisiwn. Gwahoddwyd y Cyngor Bwrdeistref Sirol i gyflwyno cynllun awgrymedig ar gyfer trefniadau etholiadol newydd.

Pennod 2. Y CYNIGION DRAFFT

1. Cyn llunio'r cynigion drafft, derbyniodd y Comisiwn 37 o gynrychiolaethau gan: Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf (a oedd yn cynnwys cynrychiolaethau gan un cyngor tref a chymuned, tri Aelod Seneddol, tri o Aelodau'r Cynulliad, 11 o gynghorwyr sir a dau o drigolion), pedwar o gynghorau tref a chymuned, un Aelod Cynulliad, chwech o gynghorwyr bwrdeistref sirol, un cynghorydd cymuned, pedwar o grwpiau pleidiau gwleidyddol a chwech o drigolion.
2. Ystyriwyd y cynrychiolaethau hyn a chawsant eu crynhoi yn yr Adroddiad Cynigion Drafft a gyhoeddwyd ar 19 Mehefin 2019, yn hysbysu'r ymgynghoreion gorfodol a restrwyd a phartïon eraill â buddiant o gyfnod ymgynghori ar y cynigion drafft, a ddechreuodd ar 26 Mehefin 2019 ac a ddaeth i ben ar 17 Medi 2019. Gofynnodd y Comisiwn i Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf arddangos copiâu o'r adroddiad ochr yn ochr â hysbysiadau cyhoeddus yn yr ardal. Roedd cynigion drafft y Comisiwn yn cynnig newid i'r trefniant wardiau etholiadol a fyddai wedi cyflawni gwelliant nodedig yn y lefel cydraddoldeb etholiadol ar draws Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf.
3. Cynigiodd y Comisiwn gadw cyngor â 75 o aelodau. Roedd hyn yn arwain at gyfartaledd sirol arfaethedig o 2,302 o etholwyr fesul aelod. Cynigiodd y Comisiwn 45 o wardiau etholiadol, sef gostyngiad o 52 o wardiau etholiadol presennol.
4. Cynigiwyd i'r dangynrychiolaeth fwyaf (o ran amrywiant etholiadol) fod yn Ffynnon Taf a Threorci (sydd ill dwy 23% uwchlaw'r cyfartaledd sirol arfaethedig). Ar hyn o bryd, mae'r dangynrychiolaeth fwyaf yng Ngorllewin Tonyrefail (108% uwchlaw'r cyfartaledd sirol arfaethedig).
5. Cynigiwyd i'r orgynrychiolaeth fwyaf (o ran amrywiant etholiadol) fod yn Ynysybwl (25% islaw'r cyfartaledd sirol arfaethedig). Ar hyn o bryd, mae'r orgynrychiolaeth fwyaf yn y Rhigos (39% islaw'r cyfartaledd sirol arfaethedig).
6. Cynigiodd y Comisiwn 26 ward aml-aelod yn y Fwrdeistref Sirol yn cynnwys 22 ward etholiadol â dau aelod a phedair ward etholiadol â thri aelod.
7. Cynigiodd y Comisiwn dim newidiadau i 18 ward etholiadol.
8. Cynigiodd y Comisiwn gael un ward etholiadol yn y Fwrdeistref Sirol sy'n cyfuno rhan o gymuned â wardiau, ynghyd â'i chymuned gyfagos. Cynigiwyd y rhaniad hwn yn y gymuned o fewn Cymuned Llanhari.
9. Argymhellodd y Comisiwn wneud nifer o newidiadau i ffiniau yn Nhref Pontypridd a Chymunedau Llanilltud Faerdref, Pont-y-clun a Threhafod.

Pennod 3. CRYNODEB O'R ARGYMHELLION TERFYNOL

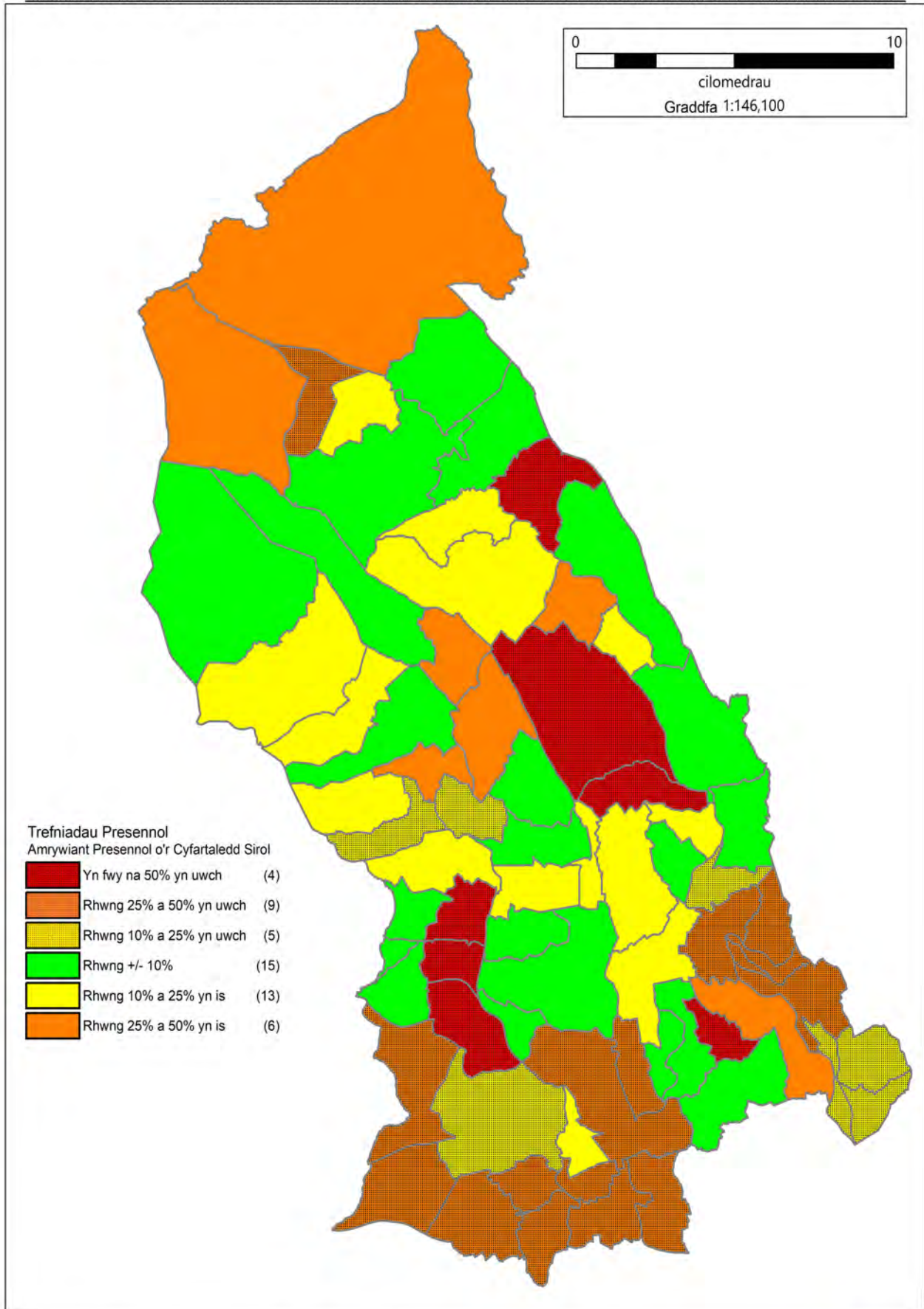
- Derbyniodd y Comisiwn 76 o gynrychiolaethau gan: Bwyllgor Trosolwg a Chraffu Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf, chwech o gynghorau cymuned, un Aelod Cynulliad, 11 o gynghorwyr sir, dau Gynghorydd Tref a Chymuned, Comisiynydd Heddlu a Throseddu De Cymru, dau o grwpiau pleidiau gwleidyddol a 52 o aelodau'r cyhoedd. Ystyriodd y Comisiwn yr holl gynrychiolaethau hyn yn ofalus cyn llunio ei argymhellion. Ceir crynodeb o'r cynrychiolaethau hynny yn Atodiad 5.
- Mae'r Comisiwn yn argymhell newid i drefniant wardiau etholiadol a fydd yn cyflawni gwelliant nodedig o ran lefel y cydraddoldeb etholiadol ar draws Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf.
- Mae'r Comisiwn yn argymhell cyngor â 75 o aelodau, sydd heb newid o 75. Mae hyn yn arwain at gyfartaledd sirol argymelledig o 2,302 o etholwyr fesul aelod.
- Mae'r Comisiwn yn argymhell 46 o wardiau etholiadol, sef gostyngiad o'r 52 ward bresennol.
- Mae'r Comisiwn wedi argymhell dim newidiadau i 20 ward etholiadol.
- Argymhellir bod y dangynrychiolaeth fwyaf (o ran amrywiant etholiadol) yn **Nhrefforest** (26% uwchlaw'r cyfartaledd sirol arfaethedig). Ar hyn o bryd, mae'r dangynrychiolaeth fwyaf yng Ngorllewin Tonyrefail (108% uwchlaw'r cyfartaledd sirol arfaethedig).
- Argymhellir bod yr orgynrychiolaeth fwyaf (o ran amrywiant etholiadol) yn **Ynysybwl** (25% islaw'r cyfartaledd sirol arfaethedig). Ar hyn o bryd, mae'r orgynrychiolaeth fwyaf yn y Rhigos (39% islaw'r cyfartaledd sirol arfaethedig).
- Mae'r Comisiwn yn argymhell 26 ward aml-aelod yn y sir: yn cynnwys 23 o wardiau etholiadol â dau aelod; a thair o wardiau etholiadol â thri aelod.
- Mae'r Comisiwn yn argymhell cael un ward etholiadol yn y sir sy'n cyfuno rhan o gymuned â wardiau, ynghyd â'i chymuned gyfagos. Ceir y rhaniad hwn yn y gymuned o fewn Cymuned Llanhari.
- Mae'r Comisiwn yn argymhell gwneud nifer o newidiadau i ffiniau yn Nhref Pontypridd a Chymunedau Llanilltud Faerdref, Pont-y-clun a Threhafod. Mae'r Comisiwn wedi argymhell newidiadau ôl-ddilynol i Gyngor Tref Pontypridd, Cyngor Cymuned Pont-y-clun a Chyngor Cymuned Llanilltud Faerdref o ganlyniad i'r newidiadau hyn i'r ffiniau.

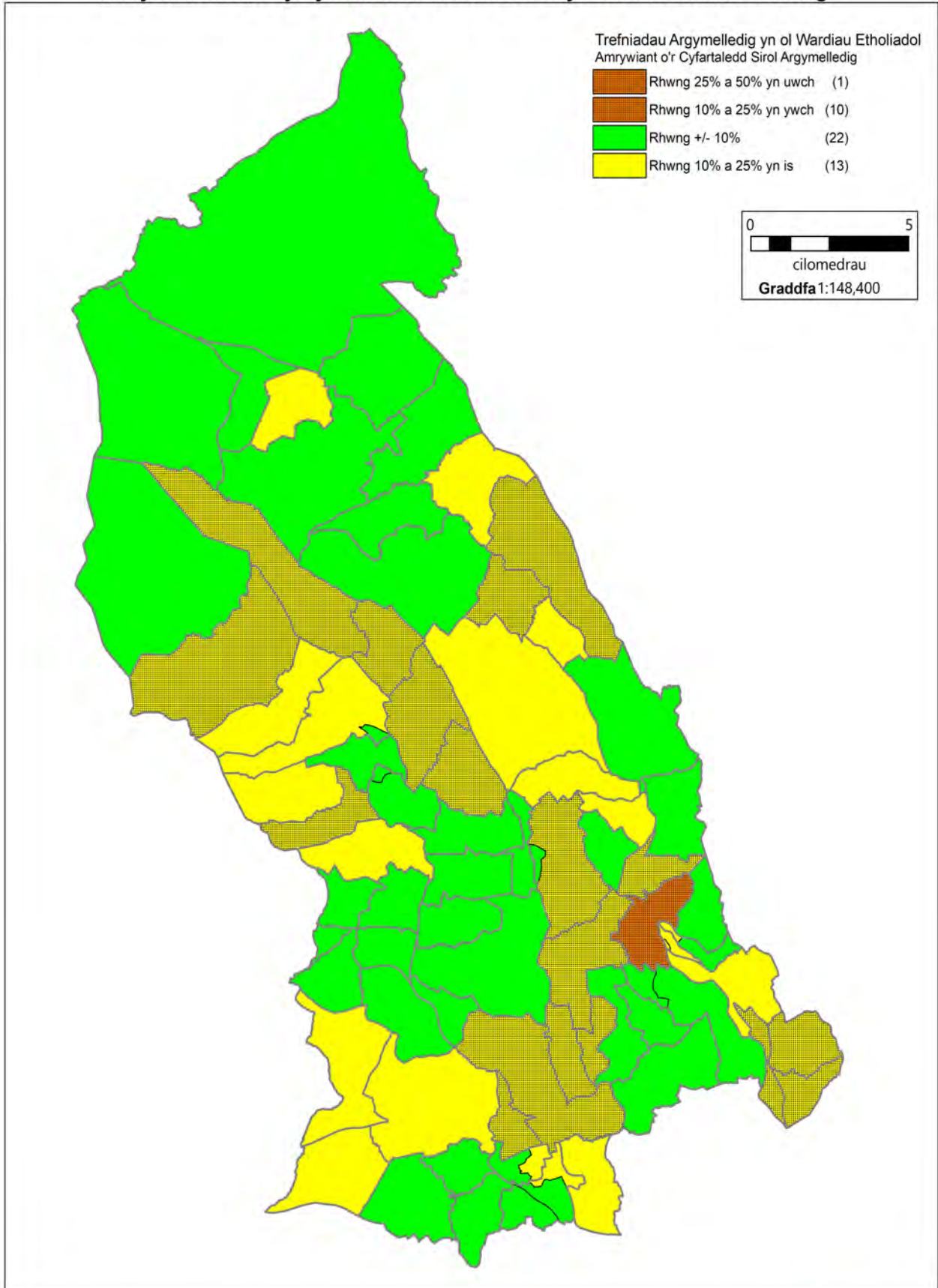
Mapiau Cryno

1. Ar y tudalennau dilynol, ceir mapiau thematig i ddangos y trefniadau presennol ac argymelledig a'u hamrywiannau oddi wrth y cyfartaledd sirol argymelledig. Mae'r ardaloedd hynny sy'n wyrdd o fewn $\pm 10\%$ o'r cyfartaledd sirol; y rhai sy'n felyn ac wedi'u llinellu'n felyn rhwng $\pm 10\%$ a $\pm 25\%$ o'r cyfartaledd sirol; a'r rhai sy'n oren ac wedi'u llinellu'n oren rhwng $\pm 25\%$ a $\pm 50\%$ o'r cyfartaledd sirol; ac, yn olaf, mae'r rhai sy'n goch dros $\pm 50\%$ o'r cyfartaledd sirol.
2. Fel y gellir gweld o'r mapiau hyn, mae'r trefniadau newydd yn darparu gwelliant nodedig o ran cydraddoldeb etholiadol ar draws y Sir.

RHONDDA CYNON TAF - AMRYWIANT PRESENNOL MEWN CYNRYCHIOLAETH ETHOLIADOL YN OL Y CYFARTALEDD SIROL

Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf
Amrywiant mewn Cynrychiolaeth Etholiadol o'r Cyfartaledd Sirol Arfaethedig

Pennod 4. ASESIAID

Maint y Cyngor

3. Pennwyd maint y cyngor ar gyfer Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf gan ein polisi a'n methodoleg ar faint cynghorau. Mae'r polisi hwn i'w weld yn ein dogfen *Arolygon Etholiadol: Polisi ac Arfer* [2016]. Mae'r fethodoleg yn pennu maint cyngor o 75 ar gyfer Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf. Ar hyn o bryd, maint y cyngor yw 75, sef yr un fath â nod y fethodoleg.
4. Arolygodd y Comisiwn y trefniadau etholiadol ar gyfer Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf yng ngoleuni ein methodoleg, ac fe ystyriodd y cynrychiolaethau a wnaed. Am y rhesymau a roddir isod, mae'r Comisiwn yn credu, er budd llywodraeth leol effeithiol a chyfleus, y byddai cyngor o 75 aelod yn briodol i gynrychioli Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf.

Nifer yr etholwyr

5. Y niferoedd a ddangosir fel yr etholwyr ar gyfer 2018 a'r amcangyfrifon ar gyfer nifer yr etholwyr yn y flwyddyn 2023 yw'r rhai a gyflwynwyd i'r Comisiwn gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf. Mae'r ffigurau rhagamcanol a gyflenwyd gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf yn dangos cynnydd rhagamcanol yn nifer yr etholwyr o 172,673 i 178,294.
6. Fe wnaeth y Swyddfa Ystadegau Gwladol (ONS) ddarparu ei nifer amcangyfrifedig o unigolion sy'n gymwys i bleidleisio hefyd ond nad ydynt ar y gofrestr etholiadol. Roedd hon yn dangos amcangyfrif o 15,733 yn fwy o bobl sy'n gymwys i bleidleisio na nifer yr etholwyr yn 2018.
7. Mae'r Comisiwn yn ymwybodol fod Llywodraeth Cymru yn deddfu i ymestyn yr etholfraint i gynnwys pobl ifanc 16 ac 17 oed a gwladolion tramor, nad ydynt yn gymwys i bleidleisio ar hyn o bryd, yn etholiadau llywodraeth leol 2022. Mae Polisi'r Comisiwn ar Faint Cynghorau yn defnyddio'r boblogaeth gyfan i bennu maint cynghorau, a chynhwyswyd y ddau grŵp hyn yn yr ystyriaethau ynglŷn â Maint Cynghorau.
8. Er nad yw pobl ifanc 16 ac 17 oed yn y ffigurau etholiadol presennol a ddarparwyd gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf, bydd yr unigolion hynny wedi'u cynnwys yn y ffigurau rhagamcanol a ddarparwyd gan y Cyngor. Mae ystyriaeth o'r ffigurau hyn wedi'i chynnwys yn ystyriaethau'r Comisiwn o'i argymhellion.
9. Mae gwladolion tramor wedi'u cynnwys yn nata'r cyfrifiad a ddarparwyd gan yr ONS. Mae ystyriaeth o'r data hwn wedi'i chynnwys fel rhan o ystyriaethau'r Comisiwn o'i argymhellion.

Cymhareb cynghorwyr i etholwyr

10. O ran nifer yr etholwyr fesul cynghorydd ym mhob ward etholiadol, ceir amrywiant eang oddi wrth y cyfartaledd sirol presennol, sef 2,302 o etholwyr fesul cynghorydd, yn amrywio o 39% yn is (1,399 o etholwyr) (Rhigos) i 108% yn uwch (4,790 o etholwyr) (Gorllewin Tonyrefail). Mae pennu maint y cyngor uchod yn arwain at gyfartaledd o 2,302 o etholwyr yn cael eu cynrychioli gan bob cynghorydd.
11. Yn ei ystyriaethau, ystyriodd y Comisiwn gymhareb yr etholwyr llywodraeth leol i nifer y cynghorwyr i'w hethol, gyda'r nod o gynnig newidiadau er mwyn sicrhau y bydd nifer yr etholwyr llywodraeth leol yr un fath, neu mor agos ag y bo modd, ym mhob ward yn y brif ardal. Ystyriwyd maint a chymeriad y cyngor ac ystod eang o ffactorau eraill, gan gynnwys topograffeg leol, cysylltiadau ffordd a chysylltiadau lleol.

Barn a Chydbwysedd

12. Wrth lunio cynllun o drefniadau etholiadol, rhaid i'r Comisiwn ystyried nifer o faterion a gynhwysir yn y ddeddfwriaeth. Yn y cynllun argymelledig mae'r Comisiwn wedi rhoi pwyslais ar gyflawni gwelliannau o ran cydraddoldeb etholiadol, wrth gynnal cysylltiadau cymunedol, lle bynnag y bo hynny'n bosibl. Mae'r Comisiwn wedi gwneud pob ymdrech i sicrhau bod y wardiau etholiadol diwygiedig, ym marn y Comisiwn, yn gyfuniadau priodol o gymunedau a wardiau cymunedol presennol.
13. Mewn rhai ardaloedd, oherwydd nifer yr etholwyr mewn cymuned neu ward gymunedol, mae'r Comisiwn wedi ystyried cadw neu greu wardiau aml-aelod er mwyn cyflawni lefelau priodol o gydraddoldeb etholiadol. Mae'r mater hwn yn aml yn codi mewn ardaloedd trefol lle mae nifer yr etholwyr yn rhy uchel i ffurfio ward un aelod. Gallai godi hefyd mewn ardaloedd mwy gwledig lle y byddai creu wardiau un aelod yn arwain at amrywiannau sylweddol o ran cydraddoldeb etholiadol. Mae'r Comisiwn yn cydnabod yr arfer sefydledig o gael wardiau aml-aelod ym Mwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf ac adlewyrchir hyn yng nghynigion y Comisiwn.
14. Mae'r Comisiwn wedi edrych ar bob ardal ac mae'n fodlon y byddai'n anodd cyflawni trefniadau etholiadol sy'n cadw cyfuniad presennol y cymunedau a'r wardiau cymunedol heb gael effaith niweidiol ar un neu fwy o'r materion eraill y mae'n rhaid i'r Comisiwn eu hystyried.

Enwau Wardiau Etholiadol

15. Mae'r Comisiwn yn enwi wardiau etholiadol ac nid y lleoedd o fewn y wardiau etholiadol arfaethedig. Wrth greu'r argymhellion terfynol hyn, mae'r Comisiwn wedi ystyried enwau'r holl wardiau etholiadol a gynigiwyd yn Gymraeg ac yn Saesneg, lle bo'n briodol. Ar gyfer yr argymhellion terfynol hyn, mae'r Comisiwn wedi ystyried enwau naill ai wardiau etholiadol neu gymunedau sy'n ymddangos mewn Gorchmynion, lle maent yn bodoli; y rheiny a argymhellwyd gan Gomisiynydd y Gymraeg; ac yn y cynrychiolaethau a dderbyniodd.
16. Ymgynghorodd y Comisiwn â Chomisiynydd y Gymraeg ynglŷn ag addasrwydd yr enwau yn eu ffurf ddrafft cyn cyhoeddi'r argymhellion terfynol hyn, gyda ffocws arbennig ar yr enwau Cymraeg. Mae hyn yn cydnabod cyfrifoldeb y Comisiynydd iaith i gynghori ar ffurfiau safonol enwau lleoedd Cymraeg, a gwybodaeth arbenigol yn y maes. Rhaid nodi'n glir nad yw'r argymhellion hyn yn gynigion ar gyfer gwneud newidiadau i unrhyw enwau lleoedd. Ym mhob argymhelliad, dynodir beth yw enw amgen argymelledig Comisiynydd y Gymraeg a, lle mae'n gwahaniaethu, yr argymhelliad penodol a pham mae Comisiynydd y Gymraeg wedi cynnig enw amgen i enw argymelledig y Comisiwn.

Trefniadau Cynghorau Cymuned a Thref

17. Derbyniodd y Comisiwn nifer o gynrychiolaethau yn ystod y cyfnod ymgynghori ar y cynigion drafft, a oedd yn cynnwys camddealltwriaeth o ran cwmpas yr arolwg. Dymuna'r Comisiwn, felly, dynnu sylw at y ffaith mai nod yr arolwg hwn o drefniadau etholiadol yw gwneud gwelliannau i gynrychiolaeth etholiadol yng Nghyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf. Mae'r broses hon, ac eithrio fel y disgrifir yn benodol ym Mhennod 7, yn annibynnol ar unrhyw newidiadau i drefniadau'n ymwneud â chynghorau cymuned neu dref. Lle defnyddir cyfuniadau o gymunedau i greu wardiau etholiadol unigol, bydd y cymunedau unigol dan sylw yn cadw eu trefniant cyngor cymuned presennol. Bydd y cynghorau hyn yn aros yn annibynnol yn dilyn canlyniad yr arolwg hwn, bydd unrhyw braeseptau a grëir neu asedau a gynhwysir o fewn cyngor cymuned, yn aros yn rhan o'r cyngor cymuned hwnnw.

18. Ymdrinnir â newidiadau i drefniadau cymunedol dan ran ar wahân o'r ddeddfwriaeth, fel rhan o arolwg cymunedol a fyddai dan arweiniad Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf.

Pennod 5. YR ARGYMHELLION TERFYNOL

19. Mae argymhellion y Comisiwn yn cael eu disgrifio'n fanwl yn y bennod hon. Ar gyfer pob cynnig newydd, mae'r adroddiad yn amlinellu:
- Enw(au)'r wardiau etholiadol presennol sy'n ffurfio'r ward argymelledig yn gyfan gwbl neu'n rhannol;
  - Disgrifiad byr o'r wardiau etholiadol presennol o ran nifer yr etholwyr nawr a'r nifer a ragamcenir, a chanran eu hamrywiant o'r cyfartaledd sirol argymelledig;
  - Y prif ddadleuon a wnaed yn ystod yr ymgynghoriad drafft (os oedd rhai). Er na sonnir am yr holl gynrychiolaethau yn yr adran hon, mae pob un o'r cynrychiolaethau wedi cael ystyriaeth a gellir gweld crynodeb yn Atodiad 5;
  - Barnau'r Comisiwn;
  - Cyfansoddiad y ward etholiadol argymelledig a'r enw argymelledig;
  - Map o'r ward etholiadol argymelledig (gweler yr allwedd ar dudalen 11).

Wardiau Etholiadol Cadwedig

20. Mae'r Comisiwn wedi ystyried trefniadau etholiadol y wardiau etholiadol presennol a chymhareb yr etholwyr llywodraeth leol i nifer y cynghorwyr i'w hethol. Argymhellir y dylid cadw'r trefniadau presennol yn y wardiau etholiadol canlynol. Mae'r enwau a ddangosir mewn **teip trwm** yn y rhestr isod yn dynodi'r wardiau etholiadol y mae eu daearyddiaeth a'u henwau ward etholiadol presennol wedi cael eu rhagnodi o fewn Gorchmynion, ac y mae'r Comisiwn yn argymell eu cadw.

• Abercynon	• Pen-y-Graig
• Dwyrain Aberdâr	• Pen-y-Waun
• Gorllewin Aberdâr/Llwydcoed	• Tref Pontypridd
• Cilfynydd	• Porth
• Cwm Clydach	• Ffynnon Taf
• Gilfach-goch	• Trefforest
• Glyncoch	• Tonypandy
• Llanilltud Faerdref	• Dwyrain Tonyrefail
• Penrhiwceibr	• Trallwng
• Pentre	• Treherbert

21. Er bod y Comisiwn yn argymell cadw'r trefniadau daearyddol yn y wardiau etholiadol a restrir uchod, mae'n argymell cyflwyno enwau ward etholiadol newydd ar gyfer y canlynol (mae enwau a ddangosir mewn **teip trwm** trwy gydol gweddill yr adroddiad hwn yn dynodi enwau argymelledig y Comisiwn ar gyfer wardiau etholiadol):

- I. Ward Etholiadol Gorllewin Aberdâr/Llwydcoed i gael yr enw Cymraeg **Gorllewin Aberdâr a Llwydcoed**; a'r enw Saesneg **Aberdare West and Llwydcoed**. Ystyriwyd yr enw gan Gomisiynydd y Gymraeg ac mae'n cytuno â'r enw arfaethedig.
- II. Ward Etholiadol Gilfach Goch i gael yr enw unigol **Gilfach-goch**. Ystyriwyd yr enw gan Gomisiynydd y Gymraeg ac mae'n cytuno â'r enw arfaethedig.

- III. Ward Etholiadol Glyncoch i gael yr enw unigol **Glyn-coch**. Ystyriwyd yr enw gan Gomisiynydd y Gymraeg ac mae'n cytuno â'r enw arfaethedig.
  - IV. Ward Etholiadol Penrhiwceiber i gael yr enw unigol **Penrhiw-ceibr**. Ystyriwyd yr enw gan Gomisiynydd y Gymraeg ac mae'n cytuno â'r enw arfaethedig.
  - V. Ward Etholiadol Pen-y-Graig i gael yr enw unigol **Pen-y-graig**. Ystyriwyd yr enw gan Gomisiynydd y Gymraeg ac mae'n cytuno â'r enw arfaethedig.
  - VI. Ward Etholiadol Pen-y-Waun i gael yr enw unigol **Pen-y-waun**. Ystyriwyd yr enw gan Gomisiynydd y Gymraeg ac mae'n cytuno â'r enw arfaethedig.
  - VII. Ward Etholiadol Ffynnon Taf i gael yr enw Cymraeg **Ffynnon Taf**; a'r enw Saesneg **Taff's Well**. Ystyriwyd yr enw gan Gomisiynydd y Gymraeg ac mae'n cytuno â'r enw Cymraeg arfaethedig.
22. Yn ei Adroddiad Cynigion Drafft, cynigiodd y Comisiwn gyfuno wardiau etholiadol Graig a Threfforest i ffurfio ward etholiadol â'r enw Graig a Threfforest. Yng ngolau'r cynrychiolaethau a dderbyniwyd mae'r Comisiwn wedi argymhell cadw'r trefniadau presennol ar gyfer Trefforest.
23. Yn ei Adroddiad Cynigion Drafft, cynigiodd y Comisiwn rannu ward etholiadol Pentre yn ddwy ward ag un aelod, sef Pentre a Thonpentre. Yng ngolau'r cynrychiolaethau a dderbyniwyd mae'r Comisiwn wedi argymhell cadw'r trefniant presennol ar gyfer Pentre.

Wardiau Etholiadol Arfaethedig

24. Ystyriodd y Comisiwn newidiadau i'r wardiau etholiadol sy'n weddill. Ceir manylion am y trefniadau etholiadol presennol yn Atodiad 2. Mae trefniadau argymelledig y Comisiwn i'w gweld yn Atodiad 3.

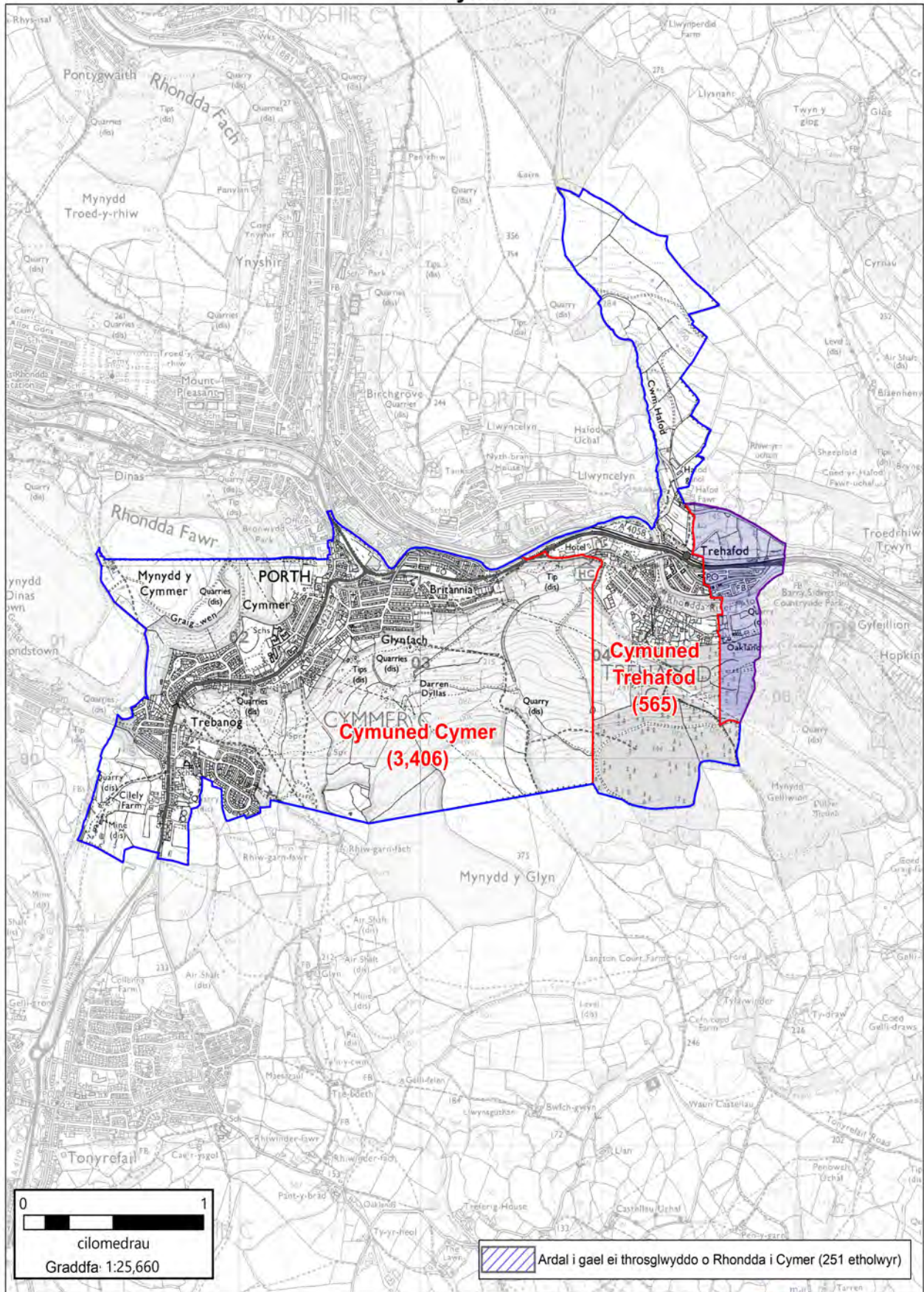
Cymer, Graig a'r Rhondda

25. Mae ward etholiadol bresennol y Cymer yn cynnwys Cymunedau'r Cymer a Threhafod. Mae ganddi 3,971 o etholwyr (rhagamcendir 4,012 o etholwyr) a gynrychiolir gan ddau gynghorydd, sydd 14% islaw'r cyfartaledd sirol arfaethedig. Mae gan y ward etholiadol boblogaeth amcangyfrifedig o 4,417 o bleidleiswyr cymwys.
26. Mae ward etholiadol bresennol Graig yn cynnwys ward Graig yn Nhref Pontypridd. Mae ganddi 1,853 o etholwyr (rhagamcendir 1,910 o etholwyr) a gynrychiolir gan un cynghorydd, sydd 20% islaw'r cyfartaledd sirol arfaethedig. Mae gan y ward etholiadol boblogaeth amcangyfrifedig o 1,901 o bleidleiswyr cymwys.
27. Mae ward etholiadol bresennol Rhondda yn cynnwys ward Rhondda yn Nhref Pontypridd. Mae ganddi 3,481 o etholwyr (rhagamcendir 3,520 o etholwyr) a gynrychiolir gan ddau gynghorydd, sydd 24% islaw'r cyfartaledd sirol argymelledig. Mae gan y ward etholiadol boblogaeth amcangyfrifedig o 3,703 o bleidleiswyr cymwys.
28. Yn ei Gynigion Drafft, cynigiodd y Comisiwn drosglwyddo ardal Trehafod o ward Rhondda i ward etholiadol y Cymer, a rhan o Faes-y-coed o ward Rhondda i ward Graig fel y cynigiwyd gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf yng nghanam yr Ymgynghoriad Cychwynnol. Cynigiodd y Comisiwn gyfuno ward ganlyniadol Graig gyda ward Trefforest.
29. Derbyniodd y Comisiwn bump o gynrychiolaethau mewn ymateb i'r Cynigion Drafft mewn perthynas â'r ardal hon gan Bwyllgor Trosolwg a Chraffu Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf, y Cynghorydd Eleri Griffiths (Rhondda), Grŵp Llafur Rhondda Cynon Taf, Cynghorydd Tref Pontypridd Jeffrey Baxter (Canol Rhydfelen) ac un o drigolion Maes-y-coed.
30. Roedd Pwyllgor Trosolwg a Chraffu Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf a Chynghorydd Tref Pontypridd Jeffrey Baxter yn cefnogi Cynigion Drafft y Comisiwn ar gyfer wardiau etholiadol Rhondda a Chymer, ond dywedont eu bod yn ffafrio cadw'r trefniadau presennol ar gyfer wardiau etholiadol Graig a Threfforest.
31. Awgrymodd y Cynghorydd Eleri Griffiths (Rhondda) y byddai cyfuno wardiau etholiadol Graig a Rhondda yn fwy rhesymegol na'r cynnig i gyfuno Graig a Threfforest. Fodd bynnag, dywed y Cynghorydd Griffiths fod hwn yn ateb llai na delfrydol oherwydd natur wahanol iawn Graig a Maes-y-coed, a bod ffin naturiol ar hyd gwaelod y dyffryn rhwng Graig a Maes-y-coed, y byddai cynnig y Comisiwn yn torri ar ei draws.
32. Roedd Grŵp Llafur Rhondda Cynon Taf yn cefnogi cynnig y Comisiwn i uno Cymuned Trehafod gyda ward etholiadol y Cymer, a'r cynnig i drosglwyddo rhan o Faes-y-coed i ward Graig er mwyn gwella amrywiant etholiadol. Fodd bynnag, roedd y Grŵp yn gwrthwynebu cynnig y Comisiwn i gyfuno wardiau etholiadol Graig a Threfforest. Dywedodd y Grŵp Llafur ei fod yn ffafrio i bob ward gadw ei chynrychiolaeth unigol, ac awgrymodd hefyd ail-enwi ward etholiadol Rhondda yn 'De Pontypridd' er mwyn osgoi dryswch gydag etholaeth Rhondda ac i gryfhau'r ymdeimlad o hunaniaeth sydd gan drigolion â Phontypridd.
33. Roedd y trigolyn o Faes-y-coed yn gwrthwynebu cynnig y Comisiwn i drosglwyddo rhan o Faes-y-coed o ward etholiadol Rhondda i ward etholiadol Graig, ac yna i gyfuno ward etholiadol ganlyniadol Graig gyda Threfforest. Dywedodd y trigolyn mai llawr y dyffryn rhwng y ddwy ardal fu'r nodwedd rannu rhwng Maes-y-coed a Graig erioed. Dywedodd y trigolyn ei fod yn ffafrio awgrym amgen y Cyngor Bwrdeistref Sirol i gyfuno wardiau etholiadol Graig a Rhondda,

a fyddai o leiaf yn cadw Maes-y-coed gyda'i gilydd hyd yn oed gyda'r gostyngiad mewn cynrychiolaeth.

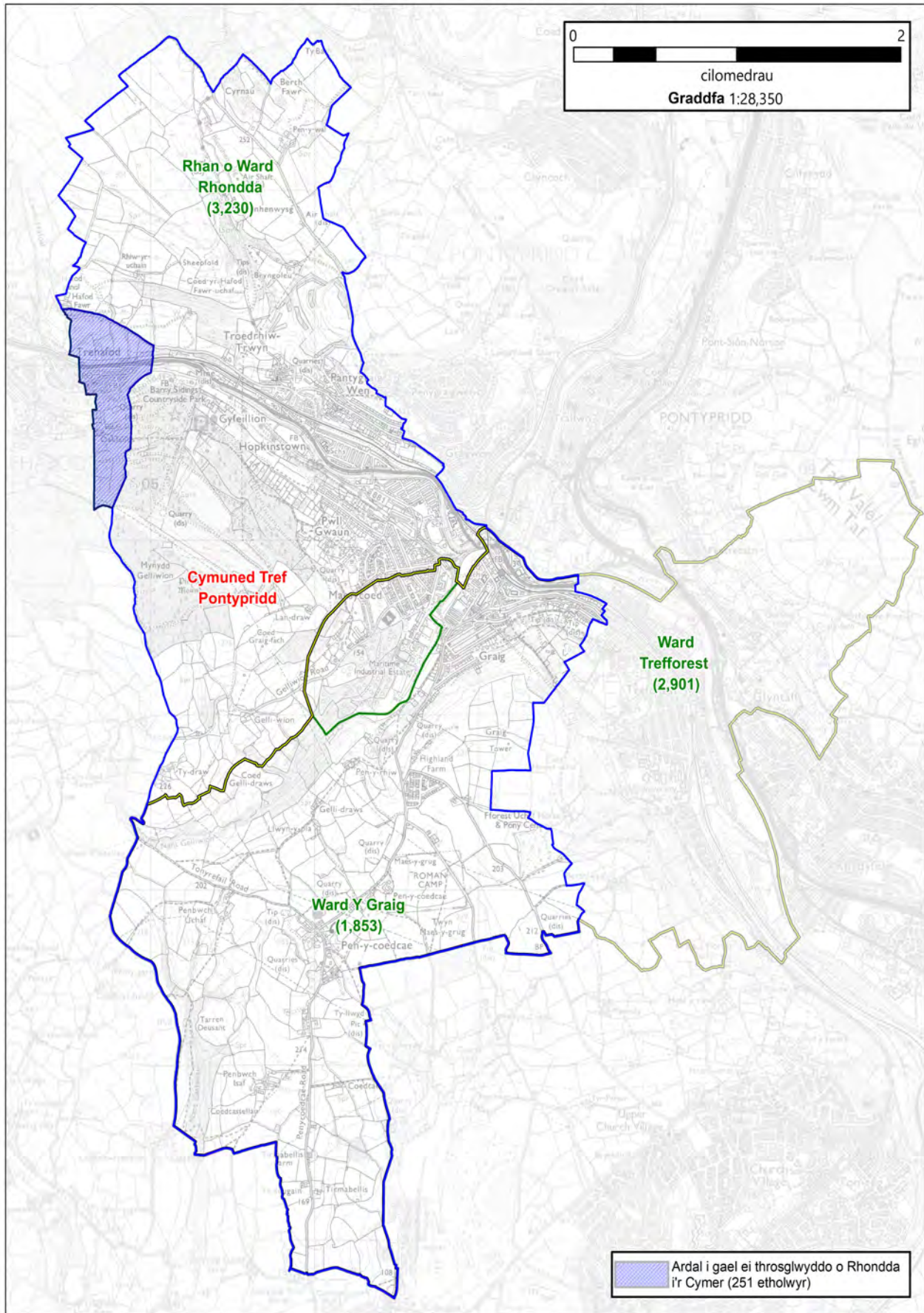
34. Mae'r Comisiwn yn argymhell bod y ffiniau fel y'u dangosir ar Dudalen 14 yn cael eu cymhwyso ar gyfer ward etholiadol y Cymer i ffurfio ward etholiadol â 4,222 o etholwyr (rhagamcener 4,259 o etholwyr) a fyddai, pe byddai'n cael ei chynrychioli gan ddau gynghorydd, yn arwain at lefel gynrychiolaeth sydd 8% islaw'r cyfartaledd sirol argymelledig.
35. Cynigiodd y Comisiwn yr enw unigol Cymer yn y Cynigion Drafft. Ystyriodd Comisiynydd y Gymraeg yr enw a chynigiodd yr enw unigol Cymer, oherwydd dyma'r ffurf a argymhellir yn y fframwaith safonol cenedlaethol. Os yw'r gwahaniaeth rhwng y ffurf Gymraeg a'r ffurf 'Saesneg' yn fater o un neu ddwy lythyren yn unig, argymhellir defnyddio ffurf unigol, gan roi blaenoriaeth i'r ffurf Gymraeg. Mae hyn yn cyd-fynd ag argymhellion yr Arolwg Ordans a'r Awdurdodau Priffyrdd.
36. Mae'r Comisiwn wedi rhoi'r enw unigol **Cymer** i'r ward etholiadol argymelledig. Gellir anfon unrhyw sylwadau ar yr enw argymelledig at y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol.
37. Mae'r Comisiwn yn argymhell bod gweddill ward etholiadol Rhondda yn cael ei chyfuno gyda ward etholiadol Graig i ffurfio ward etholiadol â 5,083 o etholwyr (rhagamcener 5,179 o etholwyr) a fyddai, pe byddai'n cael ei chynrychioli gan ddau gynghorydd, yn arwain at lefel gynrychiolaeth sydd 10% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig.
38. Mae'r Comisiwn wedi rhoi'r enw Cymraeg **Y Graig a Gorllewin Pontypridd** i'r ward etholiadol argymelledig; a'r enw Saesneg **Graig and Pontypridd West**, ar sail cynrychiolaeth a dderbyniwyd gan Grŵp Llafur Rhondda Cynon Taf. Roedd Comisiynydd y Gymraeg yn cytuno â'r enw arfaethedig. Gellir anfon unrhyw sylwadau ar yr enw argymelledig at y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol.
39. Mae'r Comisiwn yn cytuno â'r argymhelliad a wnaed gan y Cynghorydd Griffiths (Rhondda), sef y cynrychiolaethau eraill a dderbyniwyd. Mae'r Comisiwn o'r farn mai'r cynllun hwn sy'n mynd i'r afael orau â'r lefelau amrywiant etholiadol presennol, mae'n cadw cyfran sylweddol o'r trefniadau presennol ac yn mynd i'r afael â nifer o'r cynrychiolaethau a dderbyniwyd.
40. Mae'r Comisiwn yn cydnabod y byddai ward etholiadol **Trefforest** yn cadw lefel amhriodol o amrywiant etholiadol, fodd bynnag, ar sail y dystiolaeth a dderbyniwyd mewn cynrychiolaethau, mae'r Comisiwn o'r farn y dylai natur ward etholiadol Trefforest arwain at yr ardal yn cadw ei chynrychiolaeth unigol.
41. Mae'r Comisiwn o'r farn y byddai'r argymhelliad hwn yn ddymunol er budd llywodraeth leol effeithiol a chyfleus.
42. Mae'r Comisiwn wedi argymhell newidiadau hefyd i'r trefniadau etholiadol ar gyfer Cyngor Tref Pontypridd, y gellir eu gweld ym Mhennod 7.

Y Cymer

Y Graig a Gorllewin Pontypridd

Y Ddraenen Wen a Chanol Rhydfelen/Ilan

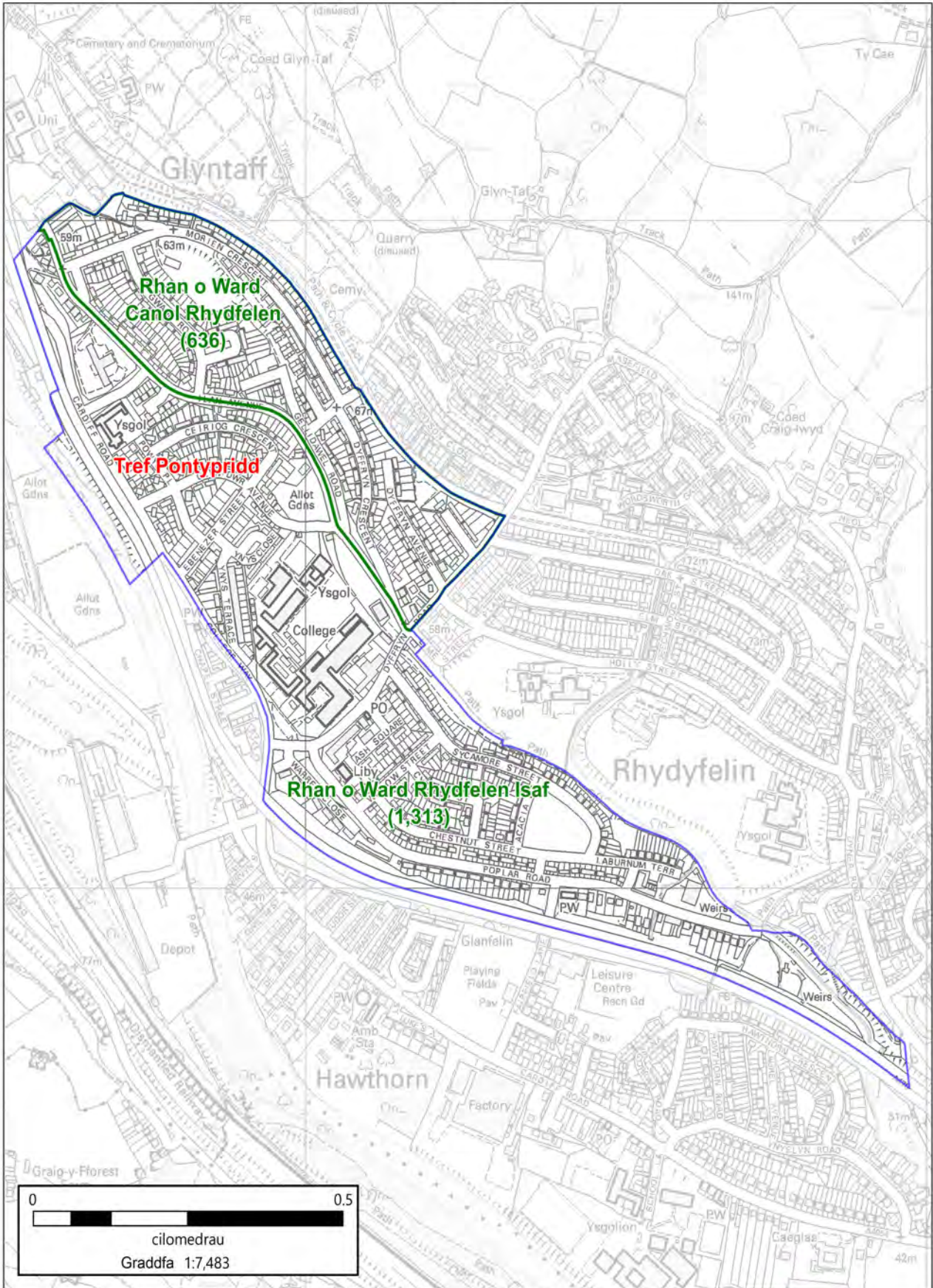
43. Mae ward etholiadol bresennol y Ddraenen Wen yn cynnwys wardiau y Ddraenen Wen a Rhydfelen Isaf yn Nhref Pontypridd. Mae ganddi 3,116 o etholwyr (rhagamcenir 3,116 o etholwyr) a gynrychiolir gan un cynghorydd, sydd 35% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig. Mae gan y ward etholiadol boblogaeth amcangyfrifedig o 3,138 o bleidleiswyr cymwys.
44. Mae ward etholiadol bresennol Canol Rhydfelen/Ilan yn cynnwys wardiau Ilan a Chanol Rhydfelen yn Nhref Pontypridd. Mae ganddi 3,033 o etholwyr (rhagamcenir 3,035 o etholwyr) a gynrychiolir gan un cynghorydd, sydd 32% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig. Mae gan y ward etholiadol boblogaeth amcangyfrifedig o 3,435 o bleidleiswyr cymwys
45. Yn ei Gynigion Drafft, cynigiodd y Comisiwn greu ward etholiadol newydd ag un aelod yn cwmpasu ardal Canol Rhydfelen trwy ddefnyddio elfennau o wardiau etholiadol presennol y Ddraenen Wen a Chanol Rhydfelen fel y cynigiwyd gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf yng ngham yr Ymgynghoriad Cychwynnol.
46. Derbyniodd y Comisiwn ddwy gynrychiolaeth mewn ymateb i'r Cynigion Drafft mewn perthynas â'r ardal hon gan y Cynghorydd Martin Fidler-Jones (Y Ddraenen Wen) a'r Cynghorydd Maureen Webber (Canol Rhydfelen).
47. Roedd y Cynghorydd Martin Fidler-Jones (Y Ddraenen Wen) yn gwrthwynebu Cynigion Drafft y Comisiwn ar gyfer yr ardal, a dywedodd nad oedd y cynigion yn gwneud unrhyw ddefnydd o ffiniau naturiol ac y byddai'n amhosibl eu disgrifio i drigolion wrth symud ymlaen. Awgrymodd y Cynghorydd Fidler-Jones, os yw'r Comisiwn yn parhau â'i gynigion, yna dylai ward etholiadol Y Ddraenen Wen gael ei hail-enwi yn 'Y Ddraenen Wen a Rhydfelen Isaf' / 'Hawthorn and Lower-Rhydfelen' er mwyn cydnabod y gyfran sylweddol o Rydfelen Isaf sy'n eistedd o fewn y ward ddiwygiedig. Cynigiodd y Cynghorydd Fidler-Jones bod y newidiadau i'r ffin a gyflwynwyd ganddo yn y cam cychwynnol yn cael eu dwyn yn eu blaen fel dewis amgen i Gynigion Drafft y Comisiwn.
48. Roedd y Cynghorydd Maureen Webber (Canol Rhydfelen) yn cefnogi Cynigion Drafft y Comisiwn. Cynghorydd y Cynghorydd Webber bod yr aelodau etholedig lleol ar Gyngor Tref Pontypridd a'r Ddraenen Wen a Rhydfelen Isaf yn gwbl gefnogol i'r cynigion. Ysgrifennodd y Cynghorydd Webber hefyd fod trigolion yn falch y bydd Rhydfelen yn cael ei chynabod fel ward etholiadol nawr, gan y teimlai llawer nad oedd yn gyson â'r Ddraenen Wen.
49. Mae'r Comisiwn yn argymhell cymhwyso'r ffiniau fel y'u cynigiwyd yn y cam Drafft ac a ddangosir ar dudalen 18 i ffurfio ward etholiadol un aelod newydd sy'n cynnwys 1,949 o etholwyr (rhagamcenir 1,949 o etholwyr) a fyddai, pe byddai'n cael ei chynrychioli gan un cynghorydd, yn arwain at lefel gynrychiolaeth sydd 15% islaw'r cyfartaledd sirol argymelledig.
50. Cynigiodd y Comisiwn yr enw Cymraeg Canol Rhydfelen; a'r enw Saesneg Rhydfelen Central. Roedd Comisiynydd y Gymraeg yn cytuno â'r enwau arfaethedig. Ni dderbyniodd y Comisiwn unrhyw gynrychiolaethau mewn perthynas â'r enwau.
51. Mae'r Comisiwn wedi rhoi'r enw Cymraeg **Canol Rhydfelen**, a'r enw Saesneg **Rhydfelen Central** i'r ward etholiadol argymelledig. Gellir anfon unrhyw sylwadau ar yr enw argymelledig at y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol.
52. Mae'r Comisiwn, o ganlyniad, yn argymhell bod y rhan sy'n weddill o ward etholiadol y Ddraenen Wen yn ffurfio ward etholiadol sy'n cynnwys 1,803 o etholwyr (rhagamcenir 1,805

o etholwyr) a fyddai, pe byddai'n cael ei chynrychioli gan un cynghorydd, yn arwain at lefel gynrychiolaeth sydd 22% islaw'r cyfartaledd sirol argymelledig.

53. Cynigiodd y Comisiwn yr enw Cymraeg Y Ddraenen Wen; a'r enw Saesneg Hawthorn yn Cynigion Drafft. Roedd Comisiynydd y Gymraeg yn cytuno â'r enwau arfaethedig. Derbyniodd y Comisiwn un gynrychiolaeth mewn perthynas â'r enw gan y Cyngorydd Martin Fidler-Jones. Argymhellodd y Cyngorydd Fidler-Jones ddefnyddio'r enw *Hawthorn and Lower Rhydfelen*.
54. Mae'r Comisiwn wedi rhoi'r enw Cymraeg **Y Ddraenen-wen a Rhydfelen Isaf**, a'r enw Saesneg **Hawthorn and Lower Rhydfelen** i'r ward etholiadol argymelledig. Roedd Comisiynydd y Gymraeg yn cytuno â'r enw arfaethedig. Gellir anfon unrhyw sylwadau ar yr enw argymelledig at y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol.
55. Mae'r Comisiwn, o ganlyniad, yn argymhell bod y rhan sy'n weddill o ward etholiadol Canol Rhydfelen/Ilan yn ffurfio ward etholiadol sy'n cynnwys 2,397 o etholwyr (rhagamcenir 2,397 o etholwyr) a fyddai, pe byddai'n cael ei chynrychioli gan un cyngorydd, yn arwain at lefel gynrychiolaeth sydd 4% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig.
56. Cynigiodd y Comisiwn yr enw Cymraeg **Rhydfelen Uchaf a Glyn-taf**; a'r enw Saesneg **Upper Rhydfelen and Glyn-taf**. Roedd Comisiynydd y Gymraeg yn cytuno â'r enwau arfaethedig. Ni dderbyniodd y Comisiwn unrhyw gynrychiolaethau mewn perthynas â'r enwau hyn.
57. Mae'r Comisiwn yn cytuno â'r argymhelliad a wnaed yn y cyfnod ymgynghori cychwynnol gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf ac a gefnogwyd gan y Cyngorydd Maureen Webber (Canol Rhydfelen) a'r gwelliant mewn cydraddoldeb etholiadol. Mae'r Comisiwn o'r farn mai'r cynllun hwn sy'n mynd i'r afael orau â'r lefelau amrywiant etholiadol presennol yn yr ardal.
58. Mae'r Comisiwn o'r farn y byddai'r argymhelliad hwn yn ddymunol er budd llywodraeth leol effeithiol a chyfleus.
59. Mae'r Comisiwn wedi argymhell newidiadau hefyd i'r trefniadau etholiadol ar gyfer Cyngor Tref Pontypridd, y gellir eu gweld ym Mhennod 7.

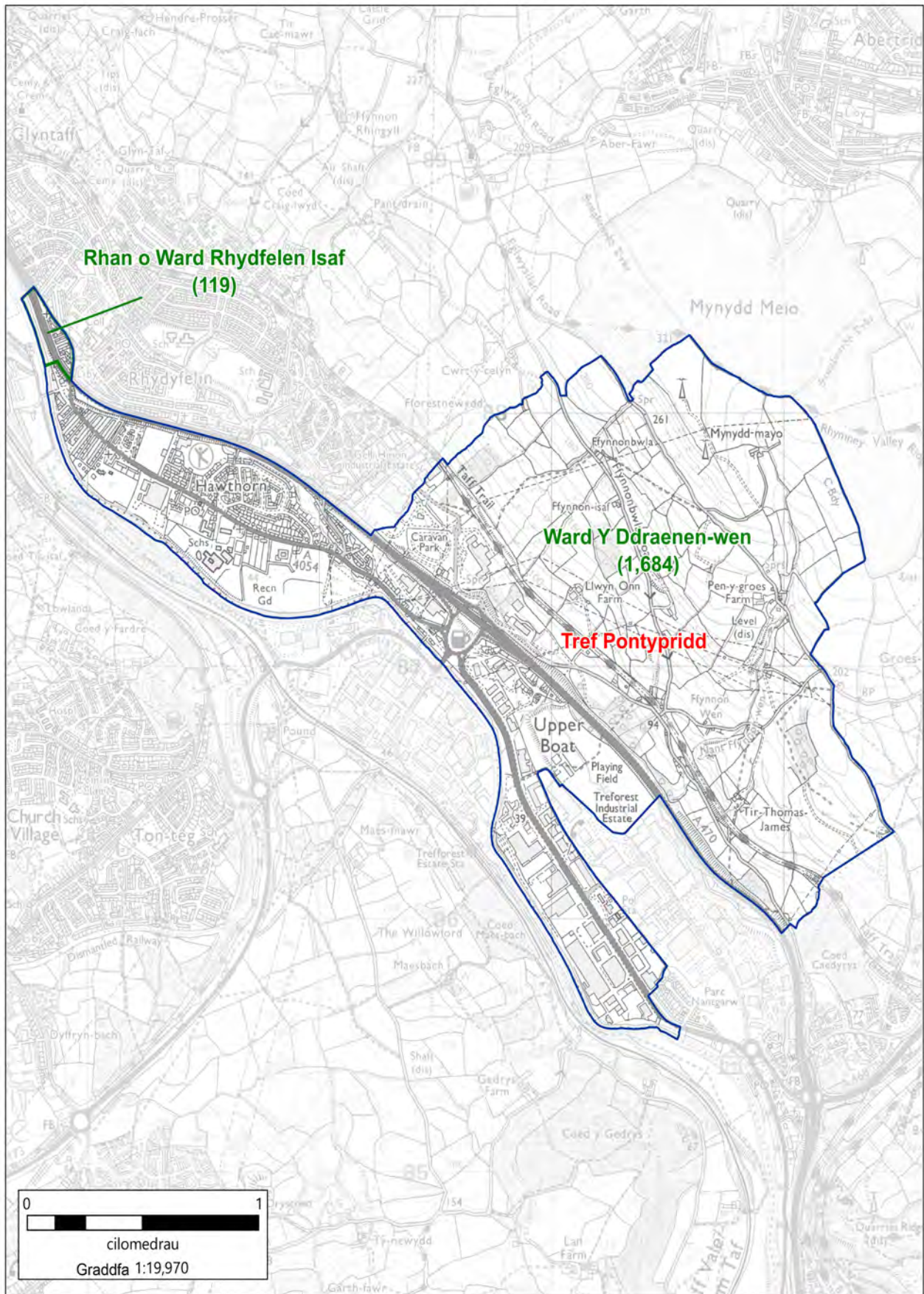

Canol Rhydfelen

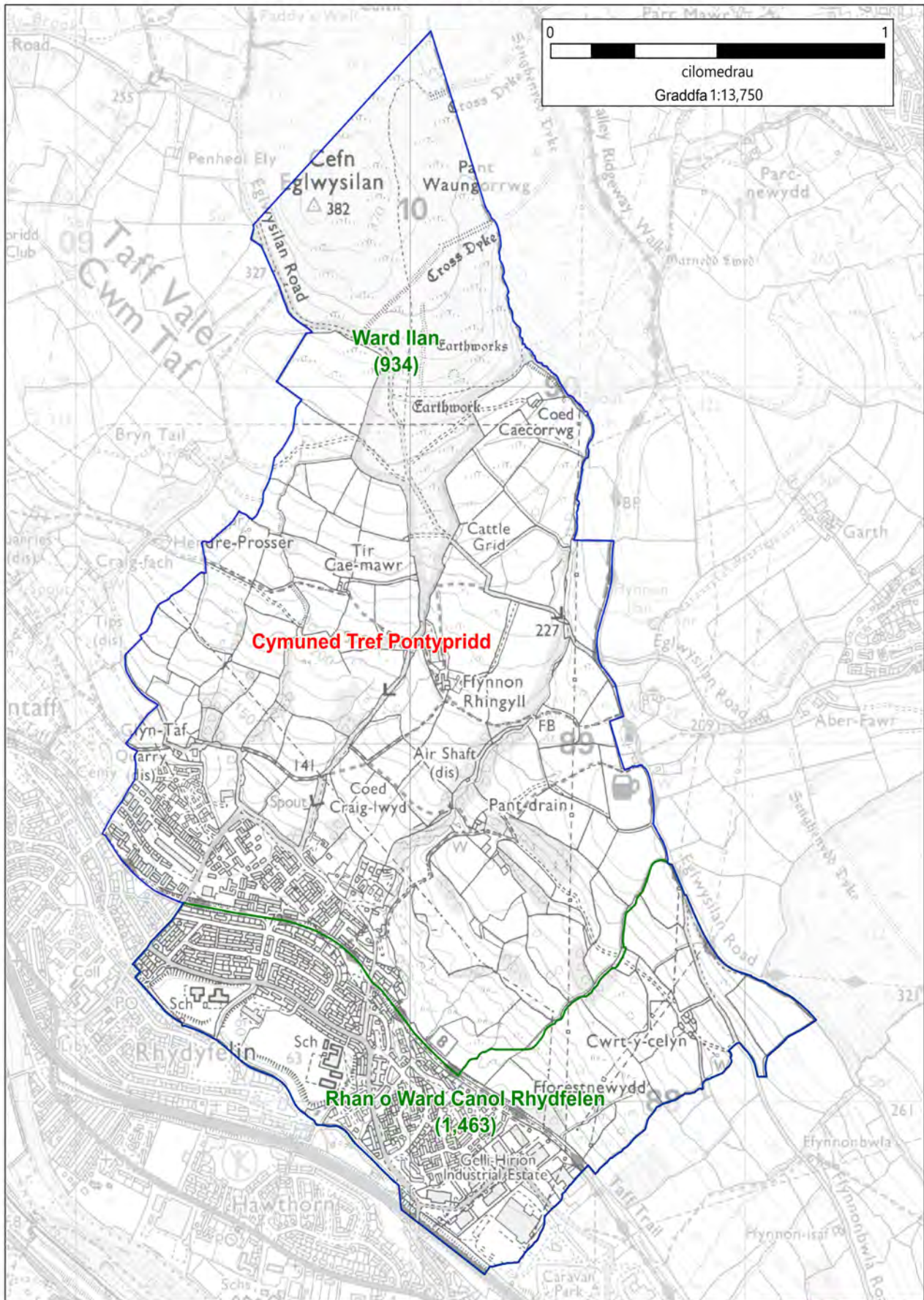

Y Ddraenen-wen a Rhydfelen Isaf

Rhydfelen Uchaf a Glyn-taf

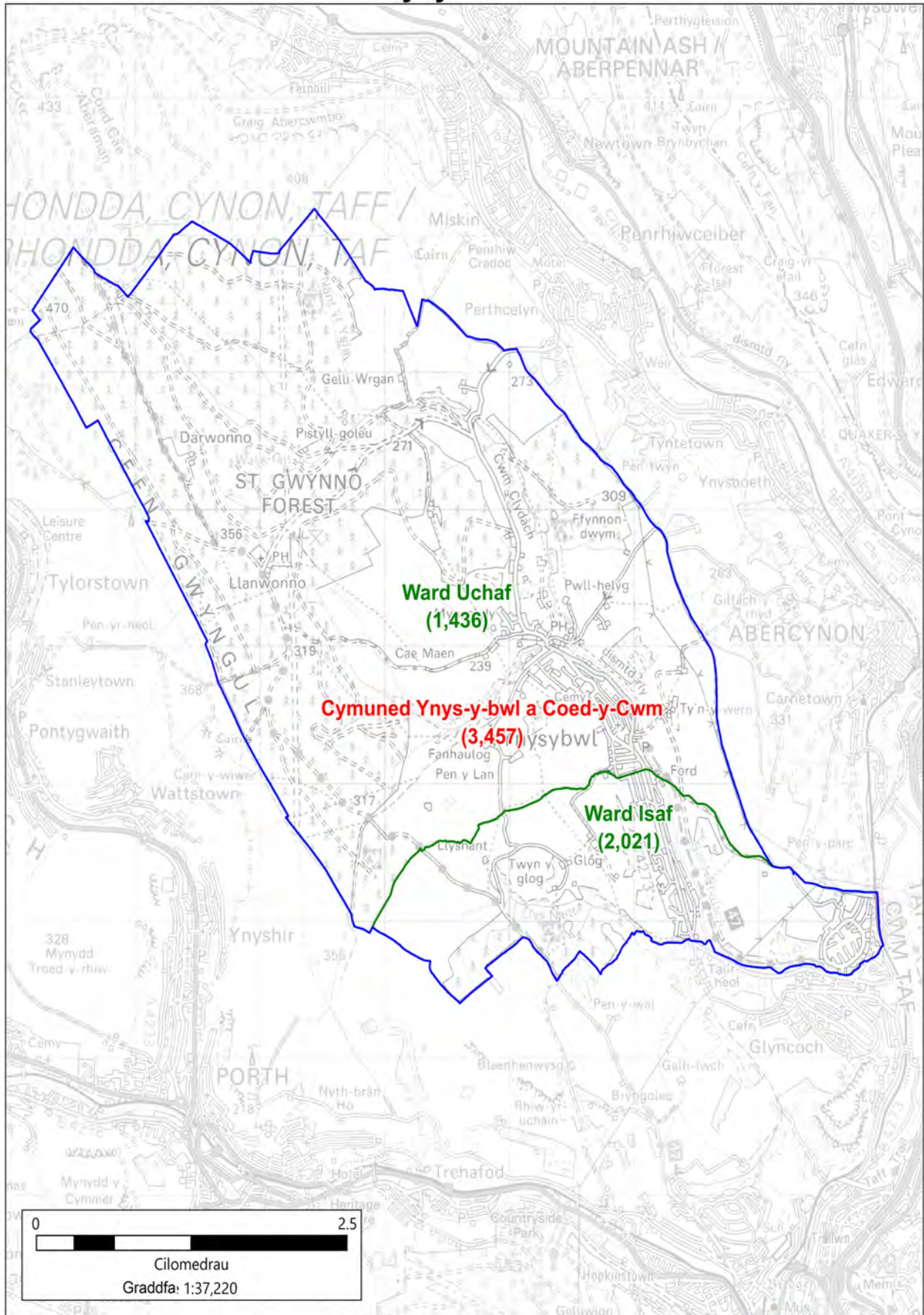

Ynysybwl

60. Mae ward etholiadol bresennol Ynysybwl yn cynnwys Cymuned Ynysybwl a Choed-y-cwm. Mae ganddi 3,457 o etholwyr (rhagamcenir 3,485 o etholwyr) a gynrychiolir gan un cynghorydd, sydd 50% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig. Mae gan y ward etholiadol boblogaeth amcangyfrifedig o 3,619 o bleidleiswyr cymwys.
61. Yn ei Gynigion Drafft, cynigiodd y Comisiwn bod Cymuned Ynysybwl a Choed-y-cwm yn cael ei chynrychioli gan ddau gynghorydd (sef un yn fwy) i ffurfio ward etholiadol â dau aelod.
62. Ni dderbyniodd y Comisiwn unrhyw gynrychiolaethau mewn ymateb i'r Cynigion Drafft yn ymwneud â'r ardal hon.
63. Mae'r Comisiwn yn argymhell bod Cymuned Ynysybwl a Choed-y-cwm yn ffurfio ward etholiadol sy'n cynnwys 3,457 o etholwyr (rhagamcenir 3,485 o etholwyr) a fyddai, pe byddai'n cael ei chynrychioli gan ddau gynghorydd (sef un yn fwy), yn arwain at lefel gynrychiolaeth sydd 25% islaw'r cyfartaledd sirol argymelledig.
64. Cynigiodd y Comisiwn yr enw unigol Ynysybwl. Awgrymodd Comisiynydd y Gymraeg yr enw unigol Ynys-y-bwl. Dywedodd Comisiynydd y Gymraeg bod y cysylltnod yn cael ei ddefnyddio mewn enwau lleoedd Cymraeg pan fo'r fannod (y/yr) yn ymddangos cyn yr unsillaf olaf; defnyddir cysylltnodau cyn ac ar ôl y fannod i amlygu'r elfennau unigol a helpu i ynganu'r enw. Ni dderbyniodd y Comisiwn unrhyw gynrychiolaethau mewn perthynas â'r enw mewn ymateb i'r Cynigion Drafft. Mae'r Comisiwn wedi rhoi'r enw unigol Ynysybwl i'r ward etholiadol argymelledig. Gellir anfon unrhyw sylwadau ar yr enw argymelledig at y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol.
65. Mae'r Comisiwn o'r farn y byddai darparu cynghorydd ychwanegol i Ynysybwl yn mynd i'r afael yn llwyddiannus â'r lefel amhriodol o amrywiant a geir yn y ward ar hyn o bryd.
66. Mae'r Comisiwn o'r farn y byddai'r argymhelliad hwn yn ddymunol er budd llywodraeth leol effeithiol a chyfleus.

Ynysybwl

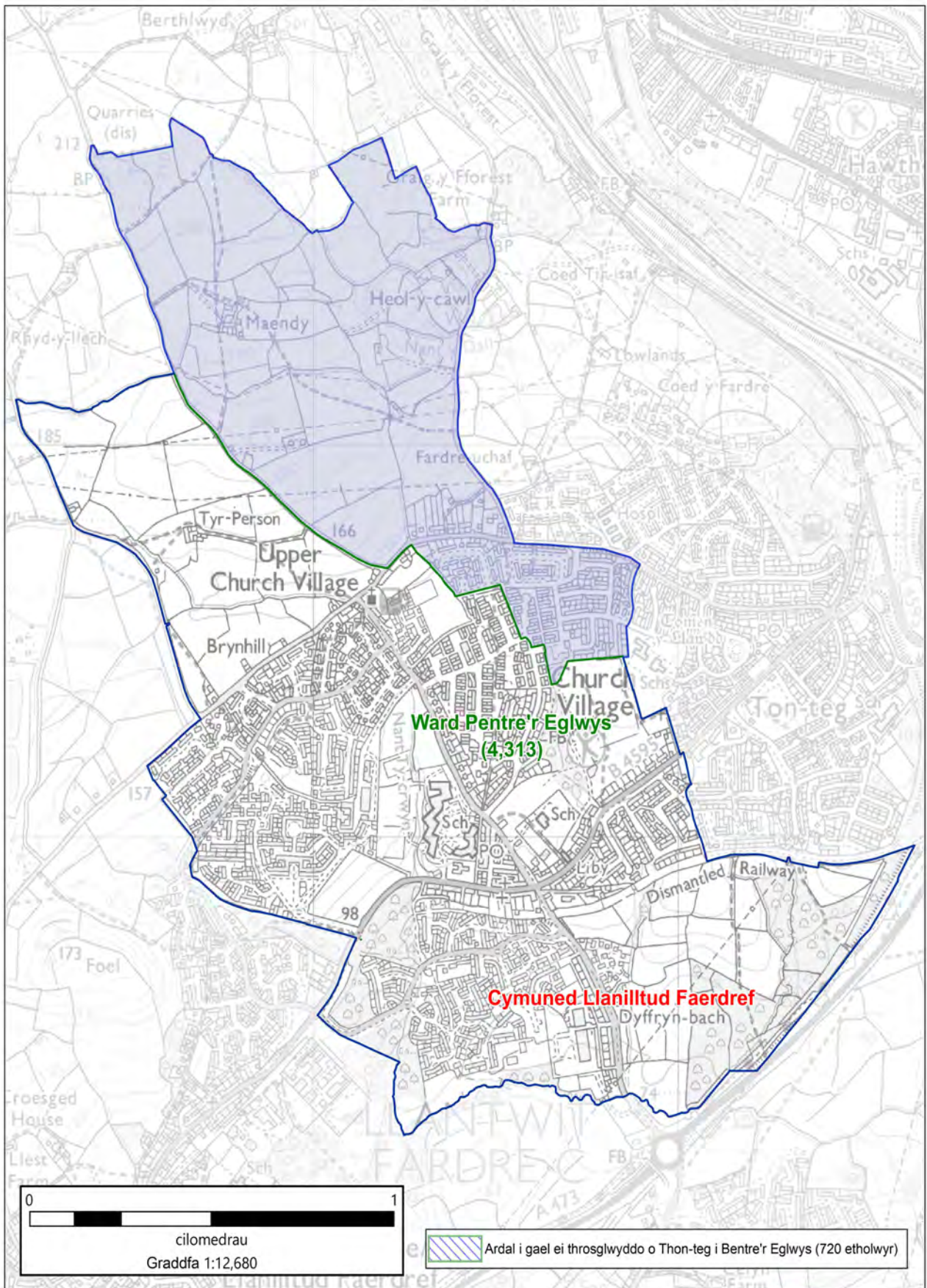
Pentre'r Eglwys a Thon-teg

67. Mae ward etholiadol bresennol Pentre'r Eglwys yn cynnwys ward Pentre'r Eglwys yng Nghymuned Llanilltud Faerdref. Mae ganddi 4,313 o etholwyr (rhagamceniir 4,350 o etholwyr) a gynrychiolir gan un cynghorydd, sydd 87% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig. Mae gan y ward etholiadol boblogaeth amcangyfrifedig o 3,898 o etholwyr cymwys.
68. Mae ward etholiadol bresennol Ton-teg yn cynnwys ward Ton-teg yng Nghymuned Llanilltud Faerdref. Mae ganddi 3,222 o etholwyr (rhagamceniir 3,222 o etholwyr) a gynrychiolir gan ddau gynghorydd, sydd 30% islaw'r cyfartaledd sirol argymelledig. Mae gan y ward etholiadol boblogaeth amcangyfrifedig o 3,282 o bleidleiswyr cymwys.
69. Yn ei Gynigion Drafft, mabwysiadodd y Comisiwn y cynnig a wnaed iddo gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf. Roedd yn cynnig aildrefnu'r ffin rhwng wardiau Pentre'r Eglwys a Thon-teg er mwyn trosglwyddo'r ardal a adwaenir fel 'Pentre'r Eglwys Uchaf' i ward etholiadol Pentre'r Eglwys. Mae'r cynnig hwn yn trosglwyddo 720 o etholwyr i ward etholiadol Pentre'r Eglwys. Hefyd, cynigiodd y Comisiwn ddyrannu cynghorydd ychwanegol i ward Pentre'r Eglwys i ffurfio ward etholiadol â dau aelod.
70. Derbyniodd y Comisiwn dair cynrychiolaeth mewn ymateb i'r Cynigion Drafft yn ymwneud â'r ardal hon gan: Bwyllgor Trosolwg a Chraffu Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf, y Cynghorydd Joel James (Llanilltud Faerdref) a'r Cynghorydd Lewis Hooper (Ton-teg).
71. Roedd yr holl gynrychiolaethau a dderbyniwyd yn cefnogi'r Cynnig Drafft. Roedd cyflwyniad Pwyllgor Trosolwg a Chraffu Rhondda Cynon Taf yn cefnogi'r cynnig, fodd bynnag, roedd yn cynnwys sylwadau gan y Cynghorydd Lewis Hooper. Gofynnodd y Cynghorydd Hooper am eglurhad nad oedd y newid i'r ffin a gynigiwyd gan y Comisiwn yn trosglwyddo ardaloedd Bryn Rhedyn, The Rise a rhan fach o Bentre'r Eglwys o Don-teg. Roedd y Cynghorydd Joel James yn gefnogol i Gynigion Drafft y Comisiwn, ar yr amod eu bod yn cadw at y newid i'r ffin y gofynnodd y Cynghorydd Lewis Hooper amdano.
72. Mae'r Comisiwn yn argymell aildrefnu ffin ward etholiadol Pentre'r Eglwys fel y cynigiwyd yn ei Gynigion Drafft (ac a ddangosir ar dudalen 25) i ffurfio ward etholiadol sy'n cynnwys 5,033 o etholwyr (rhagamceniir 5,070 o etholwyr) a fyddai, pe byddai'n cael ei chynrychioli gan ddau gynghorydd (sef un yn fwy), yn arwain at lefel gynrychiolaeth sydd 9% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig.
73. Cynigiodd y Comisiwn yr enw Cymraeg Pentre'r Eglwys; a'r enw Saesneg Church Village. Roedd Comisiynydd y Gymraeg yn cytuno â'r enw arfaethedig. Ni dderbyniodd y Comisiwn unrhyw gynrychiolaethau mewn perthynas â'r enw.
74. Mae'r Comisiwn wedi rhoi'r enw Cymraeg **Pentre'r Eglwys**, a'r enw Saesneg **Church Village** i'r ward etholiadol argymelledig. Gellir anfon unrhyw sylwadau ar yr enw argymelledig at y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol.
75. Mae'r Comisiwn, o ganlyniad, yn cynnig y byddai gweddill ward etholiadol Ton-teg, fel y dangosir ar dudalen 26, yn ffurfio ward etholiadol sy'n cynnwys 2,502 o etholwyr (rhagamceniir 2,502 o etholwyr) a fyddai, pe byddai'n cael ei chynrychioli gan un cynghorydd (sef un yn llai), yn arwain at lefel gynrychiolaeth sydd 9% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig.

76. Cynigiodd y Comisiwn yr enw unigol Ton-teg. Roedd Comisiynydd y Gymraeg yn cytuno â'r enw arfaethedig. Ni dderbyniodd y Comisiwn unrhyw gynrychiolaethau mewn perthynas â'r enw.
77. Mae'r Comisiwn wedi rhoi'r enw unigol **Ton-teg** i'r ward etholiadol argymelledig. Gellir anfon unrhyw sylwadau ar yr enw argymelledig at y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol.
78. Mae'r Comisiwn o'r farn y byddai'r argymhelliad hwn yn darparu ar gyfer gwelliant sylweddol mewn cydraddoldeb etholiadol. Mae'r Comisiwn o'r farn hefyd y byddai'r ward yn adeiladu ar y cysylltiadau cymunedol, cyfathrebu a chymdeithasol presennol.
79. Mae'r Comisiwn wedi argymell y ffiniau fel yr awgrymwyd yn wreiddiol gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf a'r Cynghorydd Lewis Hooper.
80. Mae'r Comisiwn o'r farn y byddai'r argymhelliad hwn yn ddymunol er budd llywodraeth leol effeithiol a chyfleus.
81. Mae'r Comisiwn wedi argymell newidiadau hefyd i'r trefniadau etholiadol ar gyfer Cyngor Tref Pontypridd, y gellir eu gweld ym Mhennod 7.

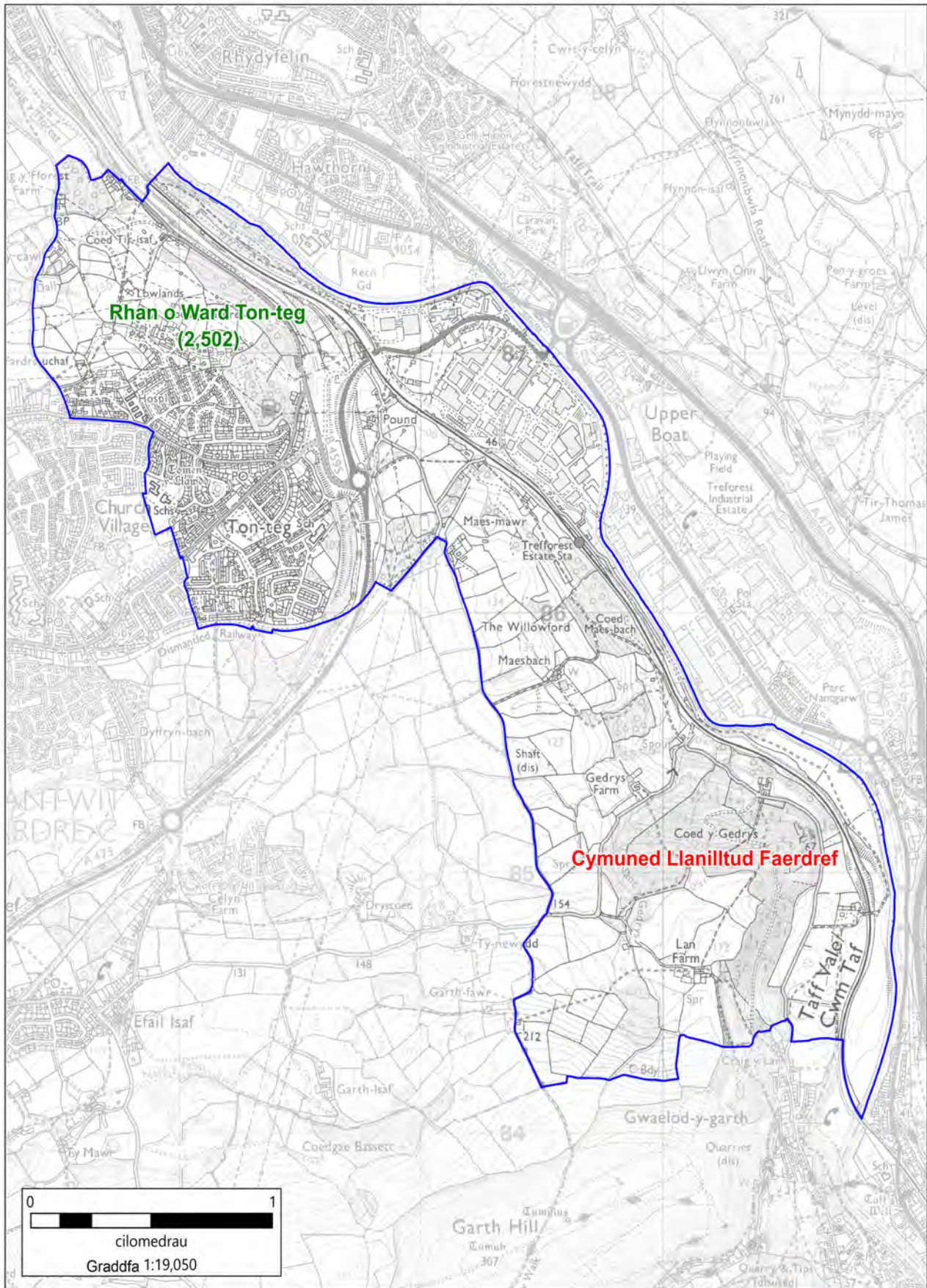

Pentre'r Eglwys

Ton-teg

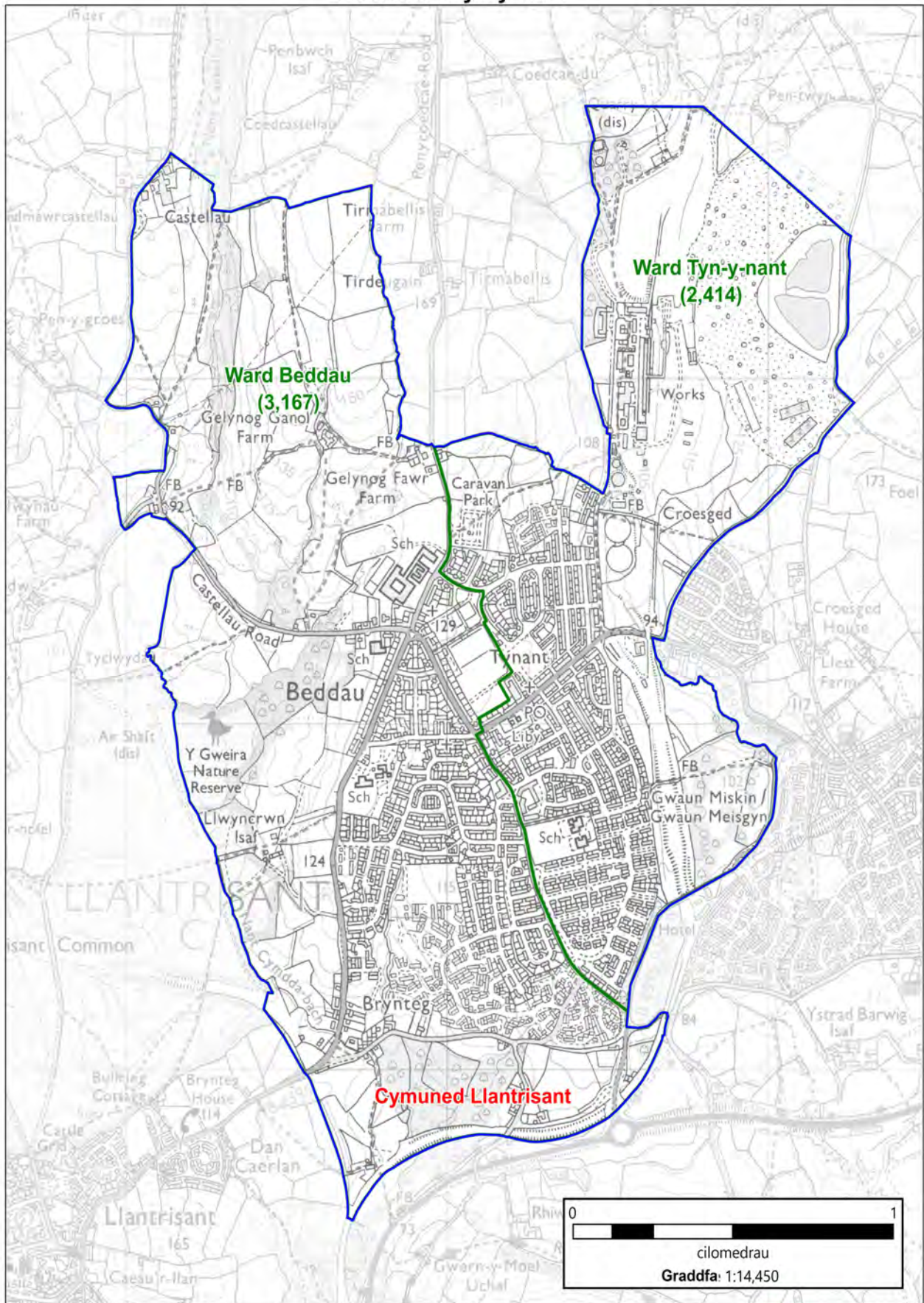

Beddau a Thyn-y-nant

82. Mae ward etholiadol bresennol Beddau yn cynnwys ward Beddau yng Nghymuned Llantrisant. Mae ganddi 3,167 o etholwyr (rhagamcener 3,174 o etholwyr) a gynrychiolir gan un cynghorydd, sydd 38% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig. Mae gan y ward etholiadol boblogaeth amcangyfrifedig o 3,575 o bleidleiswyr cymwys.
83. Mae ward etholiadol bresennol Tyn-y-nant yn cynnwys ward Tyn-y-nant yng Nghymuned Llantrisant. Mae ganddi 2,414 o etholwyr (rhagamcener 2,414 o etholwyr) a gynrychiolir gan un cynghorydd, sydd 5% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig. Mae gan y ward etholiadol boblogaeth amcangyfrifedig o 2,657 o bleidleiswyr cymwys.
84. Yn ei Gynigion Drafft, cynigiodd y Comisiwn gyfuno wardiau etholiadol Beddau a Thyn-y-nant i ffurfio ward etholiadol â dau aelod fel y cynigiwyd gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf yng ngham yr Ymgynghoriad Cychwynnol.
85. Cafodd y Comisiwn un gynrychiolaeth mewn ymateb i'r Cynigion Drafft yn ymwneud â'r ardal hon gan Gyngor Cymuned Llantrisant.
86. Cynigiodd Cyngor Cymuned Llantrisant gynnwys (trydydd) aelod ychwanegol i ward etholiadol arfaethedig Beddau a Tyn-y-nant i adlewyrchu'r datblygiad tai sy'n ehangu yn yr ardal.
87. Mae'r Comisiwn yn argymhell cyfuno wardiau etholiadol Beddau a Thyn-y-nant i ffurfio ward etholiadol yn cynnwys 5,581 o etholwyr (rhagamcener 5,588 o etholwyr) a fyddai, pe byddai'n cael ei chynrychioli gan ddau gynghorydd, yn arwain at lefel gynrychiolaeth sydd 21% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig.
88. Cynigiodd y Comisiwn yr enw Cymraeg Beddau a Thyn-y-nant a'r enw Saesneg Beddau and Tyn-y-nant. Roedd Comisiynydd y Gymraeg yn cytuno â'r enwau arfaethedig. Ni dderbyniodd y Comisiwn unrhyw gynrychiolaethau mewn perthynas â'r enw mewn ymateb i'r Cynigion Drafft.
89. Mae'r Comisiwn wedi rhoi'r enw Cymraeg **Beddau a Thyn-y-nant** a'r enw Saesneg **Beddau and Tyn-y-nant** i'r ward etholiadol argymelledig. Gellir anfon unrhyw sylwadau ar yr enw argymelledig at y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol.
90. Mae'r Comisiwn o'r farn fod yr argymhelliad hwn yn darparu gwelliannau sylweddol i gydraddoldeb etholiadol ar gyfer yr ardal, gan gynnwys yr un lefel gynrychiolaeth.
91. Ystyriodd y Comisiwn y gynrychiolaeth a dderbyniwyd gan Gyngor Cymuned Llantrisant i gynnwys (trydydd) aelod ychwanegol yn y ward etholiadol. Fodd bynnag, mae'r Comisiwn o'r farn fod y ward argymelledig yn darparu ateb priodol i amrywiant etholiadol yn y ward ac yn cynorthwyo'r Comisiwn wrth gyflawni'r Nod o ran Maint Cynghorau ar gyfer yr Arolwg.
92. Mae'r Comisiwn o'r farn y byddai'r argymhelliad hwn yn ddymunol er budd llywodraeth leol effeithiol a chyfleus.

Beddau a Thyn-y-nant

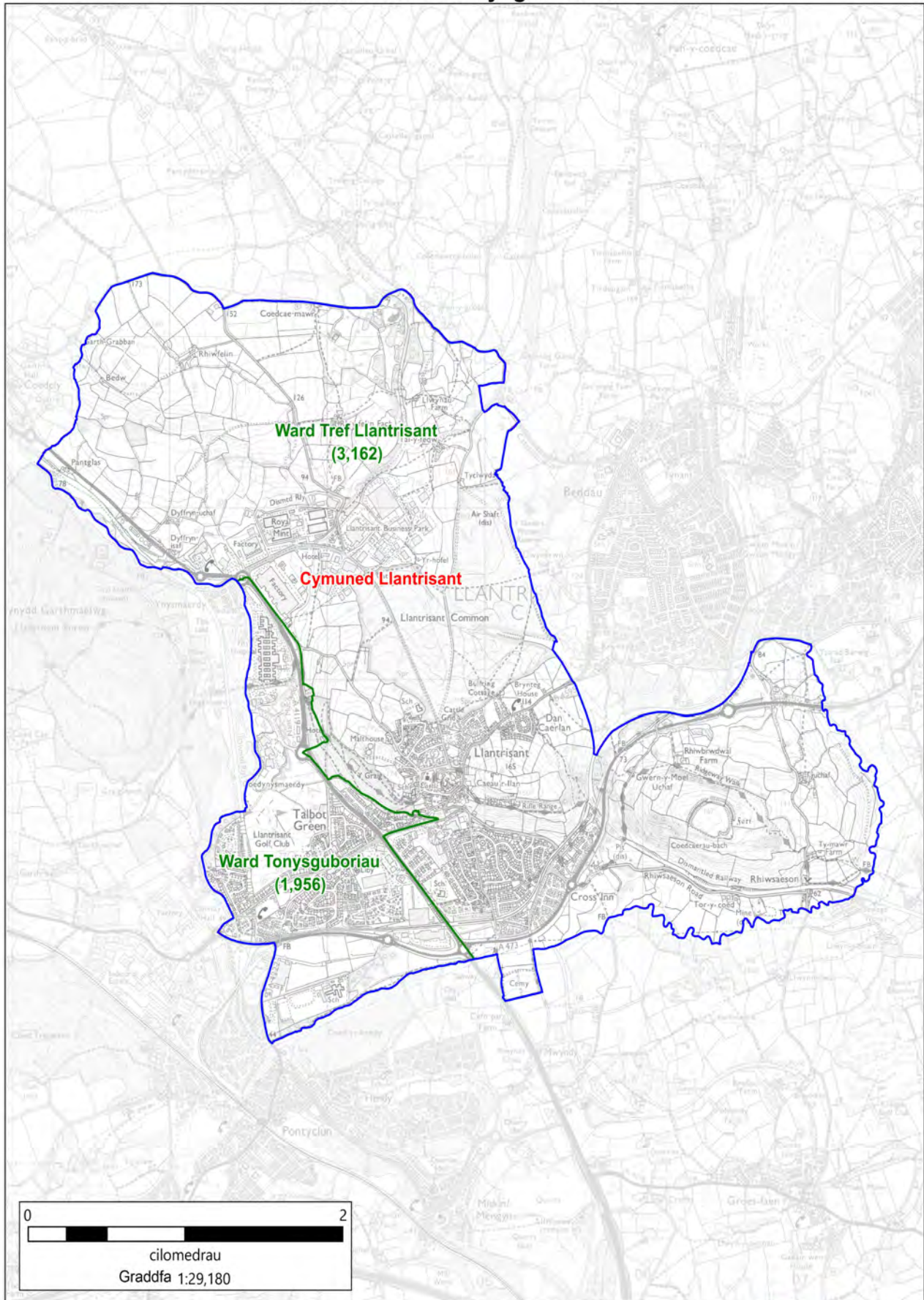
Tref Llantrisant a Thonysguboriau

93. Mae ward etholiadol bresennol Tref Llantrisant yn cynnwys ward Tref Llantrisant yng Nghymuned Llantrisant. Mae ganddi 3,162 o etholwyr (rhagamcenir 3,247 o etholwyr) a gynrychiolir gan un cynghorydd, sydd 37% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig. Mae gan y ward etholiadol boblogaeth amcangyfrifedig o 3,935 o etholwyr cymwys.
94. Mae ward etholiadol bresennol Tonysguboriau yn cynnwys ward Tonysguboriau yng Nghymuned Llantrisant. Mae ganddi 1,956 o etholwyr (rhagamcenir 1,991 o etholwyr) a gynrychiolir gan un cynghorydd, sydd 15% islaw'r cyfartaledd sirol argymelledig. Mae gan y ward etholiadol boblogaeth amcangyfrifedig o 2,302 o etholwyr cymwys.
95. Yn ei Gynigion Drafft, cynigiodd y Comisiwn gyfuno wardiau etholiadol Tref Llantrisant a Thonysguboriau i greu un ward etholiadol â dau aelod.
96. Cafodd y Comisiwn ddwy gynrychiolaeth mewn ymateb i'r Cynigion Drafft yn ymwneud â'r ardal hon, gan: Gyngor Cymuned Llantrisant a'r Cynghorydd Joel James (Llanilltud Faerdref).
97. Awgrymodd Cyngor Cymuned Llantrisant fod ward etholiadol arfaethedig Tref Llantrisant a Thonysguboriau yn cael yr enw unigol Llantrisant.
98. Roedd y Cynghorydd Joel James (Llanilltud Faerdref) yn gefnogol at ei gilydd i Gynigion Drafft y Comisiwn ond gofynnodd am i ystyriaeth gael ei rhoi i gynnwys datblygiad Lanelay Hall o fewn y ward etholiadol. Dywedodd y Cynghorydd James bod mwyafrif trigolion Lanelay Hall yn nodi'u hunain fel trigolion o Donysguboriau ac nid Llanharan, sydd gryn bellter i ffwrdd.
99. Mae'r Comisiwn yn argymhell cyfuno wardiau Tref Llantrisant a Thonysguboriau yng Nghymuned Llantrisant i ffurfio ward etholiadol sy'n cynnwys 5,118 o etholwyr (rhagamcenir 5,238 o etholwyr) a fyddai, pe byddai'n cael ei chynrychioli gan ddau gynghorydd, yn arwain at lefel gynrychiolaeth sydd 11% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig.
100. Cynigiodd y Comisiwn yr enw Cymraeg Tref Llantrisant a Thonysguboriau; a'r enw Saesneg Llantrisant Town and Talbot Green. Cynigiodd Comisiynydd y Gymraeg yr enw Cymraeg Tonysguboriau. Derbyniodd y Comisiwn un gynrychiolaeth yn ymwneud â'r enw gan Gyngor Cymuned Llantrisant a gynigiodd bod yr enw unigol Llantrisant yn cael ei ddefnyddio.
101. Mae'r Comisiwn wedi rhoi'r enw Cymraeg **Llantrisant a Thonysguboriau** a'r enw Saesneg **Llantrisant and Talbot Green** i'r ward etholiadol argymelledig i adlewyrchu'r cynrychiolaethau a dderbyniwyd a chynghor gan Gomisiynydd y Gymraeg mewn perthynas â Thonysguboriau. Gellir anfon unrhyw sylwadau ar yr enw argymelledig at y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol.
102. Ystyriodd y Comisiwn y gynrychiolaeth a dderbyniwyd gan y Cynghorydd Joel James (Llanilltud Faerdref) yn ymwneud a chynnwys datblygiad Lanelay Hall fel rhan o ward etholiadol argymelledig Tref Llantrisant a Thonysguboriau. Mae'r Comisiwn o'r farn, gan nad oes ymgynghoriad cyhoeddus ar ei Argymhellion Terfynol, ei bod yn amhriodol cynnig newidiadau o'r fath a fyddai'n cynnwys ffiniau cymunedol allanol. Teimlai'r Comisiwn yr eid i'r afael orau â'r newid hwn fel rhan o arolwg cymunedol o dan Adran 31 y Ddeddf, dan arweiniad Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf.
103. Mae'r Comisiwn o'r farn y byddai'r ward argymelledig hon yn darparu gwelliant sylweddol mewn cydraddoldeb etholiadol. Mae'r Comisiwn o'r farn hefyd y byddai'r ward yn adeiladu ar y cysylltiadau cymunedol, cyfathrebu a chymdeithasol presennol.

104. Mae'r Comisiwn o'r farn y byddai'r argymhelliad hwn yn ddymunol er budd llywodraeth leol effeithiol a chyfleus.

Llantrisant a Thonysguboriau

This page has been left intentionally blank

Llanhari a Phont-y-clun

105. Mae ward etholiadol bresennol Llanhari yn cynnwys Cymuned Llanhari. Mae ganddi 3,121 o etholwyr rhagamcenir 3,167 o etholwyr) a gynrychiolir gan un cynghorydd, sydd 36% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig. Mae gan y ward etholiadol boblogaeth amcangyfrifedig o 2,999 o bleidleiswyr cymwys.
106. Mae ward etholiadol bresennol Pont-y-Clun yn cynnwys Cymuned Pont-y-Clun. Mae ganddi 6,014 o etholwyr (rhagamcenir 6,873 o etholwyr) a gynrychiolir gan ddau gynghorydd, sydd 31% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig. Mae gan y ward etholiadol boblogaeth amcangyfrifedig o 6,470 o bleidleiswyr cymwys.
107. Yn ei Gynigion Drafft, cynigiodd y Comisiwn drosglwyddo ward Tyle-Garw yng Nghymuned Llanhari i ward etholiadol Pont-y-clun i ffurfio ward etholiadol â thri aelod fel y cynigiwyd gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf yng ngham yr Ymgynghoriad Cychwynnol.
108. Derbyniodd y Comisiwn 48 o gynrychiolaethau mewn ymateb i'r Cynigion Drafft yn ymwneud â'r ardal hon gan: Gyngor Cymuned Llanhari, Cyngor Cymuned Pont-y-clun, y Cynghorydd Joel James (Llanilltud Faerdref), y Cynghorydd Margaret Griffiths (Pont-y-clun), Grŵp Llafur Rhondda Cynon Taf a 43 o drigolion lleol.
109. Roedd Cyngor Cymuned Pont-y-clun a'r Cynghorydd Margaret Griffiths (Pont-y-clun) yn gefnogol at ei gilydd i Gynigion Drafft y Comisiwn ond gofynnont am i'r ward etholiadol gael ei rhannu yn dair ward etholiadol ag un aelod, sef Gorllewin Pont-y-clun, Canol Pont-y-clun a Dwyrain Pont-y-clun.
110. Cynigiodd y Cyngor Cymuned a'r Cynghorydd Griffiths fod ward etholiadol Gorllewin Pont-y-clun yn cynnwys canol y dref a phentrefi Tyle-garw, Maesyfelin, Brynsadler a Thalygarn.
111. Byddai Canol Pont-y-clun yn gorwedd i'r Dwyrain o'r rheilffordd ac yn cynnwys eiddo ar Heol Llantrisant, yn cynnwys Ynys Ddu a thai oddi ar Heol Meisgyn, yn cynnwys pentref Meisgyn.
112. Byddai Dwyrain Pont-y-clun yn cynnwys anheddau yr eir iddynt o Ffordd Cefn yr Hendy a phentref Groes-faen. Byddai'r rhan fwyaf o'r tir â photensial datblygu ym Mhont-y-clun o fewn y ward hon.
113. Cynigiodd y Cyngor Cymuned a'r Cynghorydd Griffiths hefyd y dylid enwi'r wardiau yn *Pontyclun* gan y derbynir y ffurf hon yn gyffredin yn lleol yn y ddwy iaith.
114. Roedd y Cynghorydd Joel James (Llanilltud Faerdref) yn cefnogi Cynigion Drafft y Comisiwn ar gyfer yr ardal, ac mae'n cefnogi trosglwyddo Tyle-garw i Bont-y-clun. Nid oedd y Cynghorydd James yn cefnogi'r cynigion a roddwyd gerbron gan bartïon eraill i greu tair ward etholiadol ag un aelod ar gyfer ward etholiadol ddiwygiedig Pont-y-clun.
115. Roedd Grŵp Llafur Rhondda Cynon Taf yn gwrthwynebu Cynigion Drafft y Comisiwn ar gyfer yr ardal. Mae'r Grŵp Llafur yn cynnig bod ward etholiadol ddiwygiedig Pont-y-clun yn cael ei rhannu yn dair ward etholiadol ag un aelod ar gyfer Gorllewin Pont-y-clun, Canol Pont-y-clun a Dwyrain Pont-y-clun, fel yr awgrymwyd gan Gyngor Cymuned Pont-y-clun.
116. Cyflwynodd Cyngor Cymuned Llanhari a 40 o drigolion lleol Rhondda Cynon Taf lythyr pro-forma yn gwrthwynebu Cynigion Drafft y Comisiwn. Roedd y pro-forma, a gyhoeddwyd gan Gyngor Cymuned Llanhari, yn dweud bod Cynigion Drafft y Comisiwn yn golygu trosglwyddo Ward Gymunedol Tyle-garw i Gyngor Cymuned Pont-y-clun ar gyfer cynrychiolaeth. Dywedodd y pro-forma y byddai hyn yn effeithio ar allu'r cyngor cymuned i ddarparu

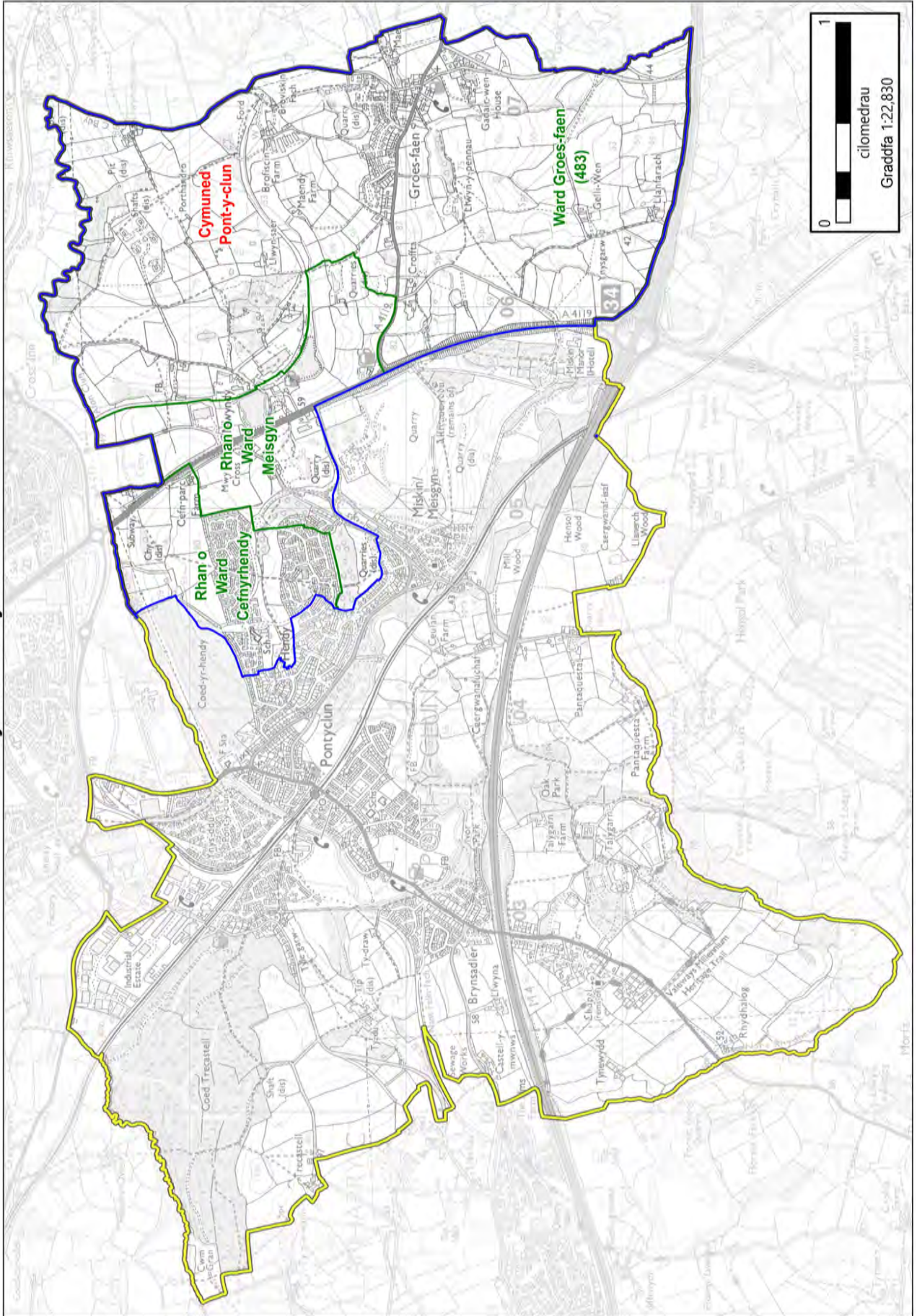
gwasanaethau i'w drigolion ac y byddai praeseptau'r Dreth Gyngor o Dyle-garw yn cael eu casglu gan Gyngor Cymuned Pont-y-clun yn y dyfodol. Soniodd y trigolion am nifer o ffactorau hefyd yn cynnwys cysylltiadau cymunedol, cysylltiadau hanesyddol a mentrau lleol fel rhesymau dros gadw Tyle-garw fel rhan o Gyngor Cymuned Llanhari.

117. Cyflwynodd tri o drigolion gynrychiolaethau yn cefnogi Cynigion Drafft y Comisiwn ar gyfer Pont-y-clun.
118. Ymatebodd y Comisiwn yn unigol i'r llythyrau gwrthwynebu i egluro bod y cynigion a amlinellir yn yr Arolwg hwn ar gyfer wardiau etholiadol a chynrychiolaeth Cyngor Bwrdeistref Sirol yn unig, a bod Tyle-garw i aros yn rhan o Gymuned Llanhari. Cyhoeddodd y Comisiwn erthygl ar ei wefan hefyd, y tynnwyd sylw ato ar gyfrifon cyfryngau cymdeithasol y Comisiwn, er mwyn egluro'r sefyllfa. Ysgrifennodd y Comisiwn at y cynghorau cymuned i egluro'r cynigion a gofynnodd iddynt ddiweddarau'r wybodaeth yr oeddent wedi'i darparu i'w trigolion.
119. Mae'r Comisiwn yn argymhell cymhwyso'r ffiniau fel y'u disgrifiwyd ym mharagraff 94 uchod ac fel y dangosir ar dudalen 36 i ffurfio ward etholiadol â 1,778 o etholwyr (rhagamcener 2,631 o etholwyr) a fyddai, pe byddai'n cael ei chynrychioli gan un cynghorydd, yn arwain at lefel gynrychiolaeth sydd 23% islaw'r cyfartaledd sirol argymelledig.
120. Mae'r Comisiwn wedi rhoi'r enw Cymraeg **Dwyrain Pont-y-clun**, a'r enw Saesneg **Pont-y-clun East** i'r ward etholiadol argymelledig. Roedd Comisiynydd y Gymraeg yn cytuno â'r enw arfaethedig. Derbyniodd y Comisiwn ddwy gynrychiolaeth mewn perthynas ag enw'r ward gan Gyngor Cymuned Pont-y-clun a'r Cynghorydd Margaret Griffiths (Pont-y-clun) a ofynnodd am i'r ffurf *Pontyclun* gael ei defnyddio yn y ddwy iaith. Gellir anfon unrhyw sylwadau ar yr enw argymelledig at y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol.
121. O ganlyniad, mae'r Comisiwn yn argymhell cymhwyso'r ffiniau fel y'u disgrifiwyd ym mharagraff 93 uchod ac fel y dangosir ar dudalen 37 i ffurfio ward etholiadol â 2,312 o etholwyr (rhagamcener 2,312 o etholwyr) a fyddai, pe byddai'n cael ei chynrychioli gan un cynghorydd, yn arwain at lefel gynrychiolaeth sy'n bodloni'r cyfartaledd sirol argymelledig.
122. Mae'r Comisiwn wedi rhoi'r enw Cymraeg **Canol Pont-y-clun**, a'r enw Saesneg **Pont-y-clun Central** i'r ward etholiadol argymelledig. Mae Comisiynydd y Gymraeg yn cytuno â'r enw arfaethedig. Derbyniodd y Comisiwn ddwy gynrychiolaeth mewn perthynas ag enw'r ward gan Gyngor Cymuned Pont-y-clun a'r Cynghorydd Margaret Griffiths (Pont-y-clun) a ofynnodd am i'r ffurf *Pontyclun* gael ei defnyddio yn y ddwy iaith. Gellir anfon unrhyw sylwadau ar yr enw argymelledig at y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol.
123. O ganlyniad pellach, mae'r Comisiwn yn argymhell cymhwyso'r ffiniau fel y dangosir ar dudalen 38 a chyfuno'r ardal gyda ward Tyle-garw yng Nghymuned Llanhari i ffurfio ward etholiadol â 2,522 o etholwyr (rhagamcener 2,528 o etholwyr) a fyddai, pe byddai'n cael ei chynrychioli gan un cynghorydd, yn arwain at lefel gynrychiolaeth sydd 10% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig.
124. Mae'r Comisiwn wedi rhoi'r enw Cymraeg **Gorllewin Pont-y-clun**, a'r enw Saesneg **Pont-y-clun West** i'r ward etholiadol argymelledig. Mae Comisiynydd y Gymraeg yn cytuno â'r enw arfaethedig. Derbyniodd y Comisiwn ddwy gynrychiolaeth mewn perthynas ag enw'r ward gan Gyngor Cymuned Pont-y-clun a'r Cynghorydd Margaret Griffiths (Pont-y-clun) a ofynnodd am i'r ffurf *Pontyclun* gael ei defnyddio yn y ddwy iaith. Gellir anfon unrhyw sylwadau ar yr enw argymelledig at y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol.

125. Mae'r Comisiwn, o ganlyniad, yn argymhell bod ward Llanhari yng Nghymuned Llanhari yn ffurfio ward etholiadol sy'n cynnwys 2,523 o etholwyr (rhagamcenir 2,569 o etholwyr) a fyddai, pe byddai'n cael ei chynrychioli gan un cynghorydd, yn arwain at lefel gynrychiolaeth sydd 10% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig.
126. Cynigiodd y Comisiwn yr enw Cymraeg Llanhari; a'r enw Saesneg Llanharry. Ystyriodd Comisiynydd y Gymraeg yr enw a chynigiodd yr enw Cymraeg Llanhari, oherwydd Llanhari yw'r ffurf a argymhellir yn y cyfeirlyfr safonol cenedlaethol. Ni dderbyniodd y Comisiwn unrhyw gynrychiolaethau mewn perthynas â'r enw mewn ymateb i'r Cynigion Drafft.
127. Mae'r Comisiwn wedi rhoi'r enw Cymraeg **Llanhari**, a'r enw Saesneg **Llanharry** i'r ward etholiadol argymelledig. Roedd Comisiynydd y Gymraeg yn cytuno â'r enw arfaethedig. Gellir anfon unrhyw sylwadau ar yr enw argymelledig at y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol.
128. Mae'r Comisiwn yn cytuno â'r cynrychiolaethau a dderbyniwyd gan Gyngor Cymuned Pont-y-clun, y Cynghorydd Margaret Griffiths (Pont-y-clun) a thri o drigolion lleol a gynigiodd creu tair ward etholiadol ag un aelod ar gyfer Pont-y-clun.
129. Mae'r Comisiwn o'r farn fod y trefniadau hyn yn darparu ar gyfer gwelliant mewn cydraddoldeb etholiadol ac y gallent ddarparu ar gyfer wardiau etholiadol effeithiol a allai adeiladu ar y cysylltiadau cymunedol, cyfathrebu a chymdeithasol yn yr ardal.
130. Mae'r Comisiwn o'r farn y byddai'r argymhelliad hwn yn ddymunol er budd llywodraeth leol effeithiol a chyfleus.
131. Mae'r Comisiwn wedi argymhell newidiadau hefyd i'r trefniadau etholiadol ar gyfer Cyngor Tref Pont-y-clun, y gellir eu gweld ym Mhennod 7.
132. Mae'r Comisiwn yn ymwybodol o'r gwrthwynebiad sylweddol i'r cynnig i gynnwys ward Tylegarw yng Nghymuned Llanhari mewn ward etholiadol gyda rhan o Gymuned Pont-y-clun. Fodd bynnag, y cynnig hwn yw'r unig ddewis amgen ymarferol i fynd i'r afael â'r lefel amhriodol bresennol o amrywiant etholiadol. Hoffai'r Comisiwn ailadrodd hefyd fod y trefniadau a gynigir yn yr adroddiad hwn ar gyfer wardiau etholiadol, ar gyfer cynrychiolaeth ar lefel Cyngor Bwrdeistref Sirol yn unig ac nid ydynt yn effeithio ar drefniadau cymunedol presennol.

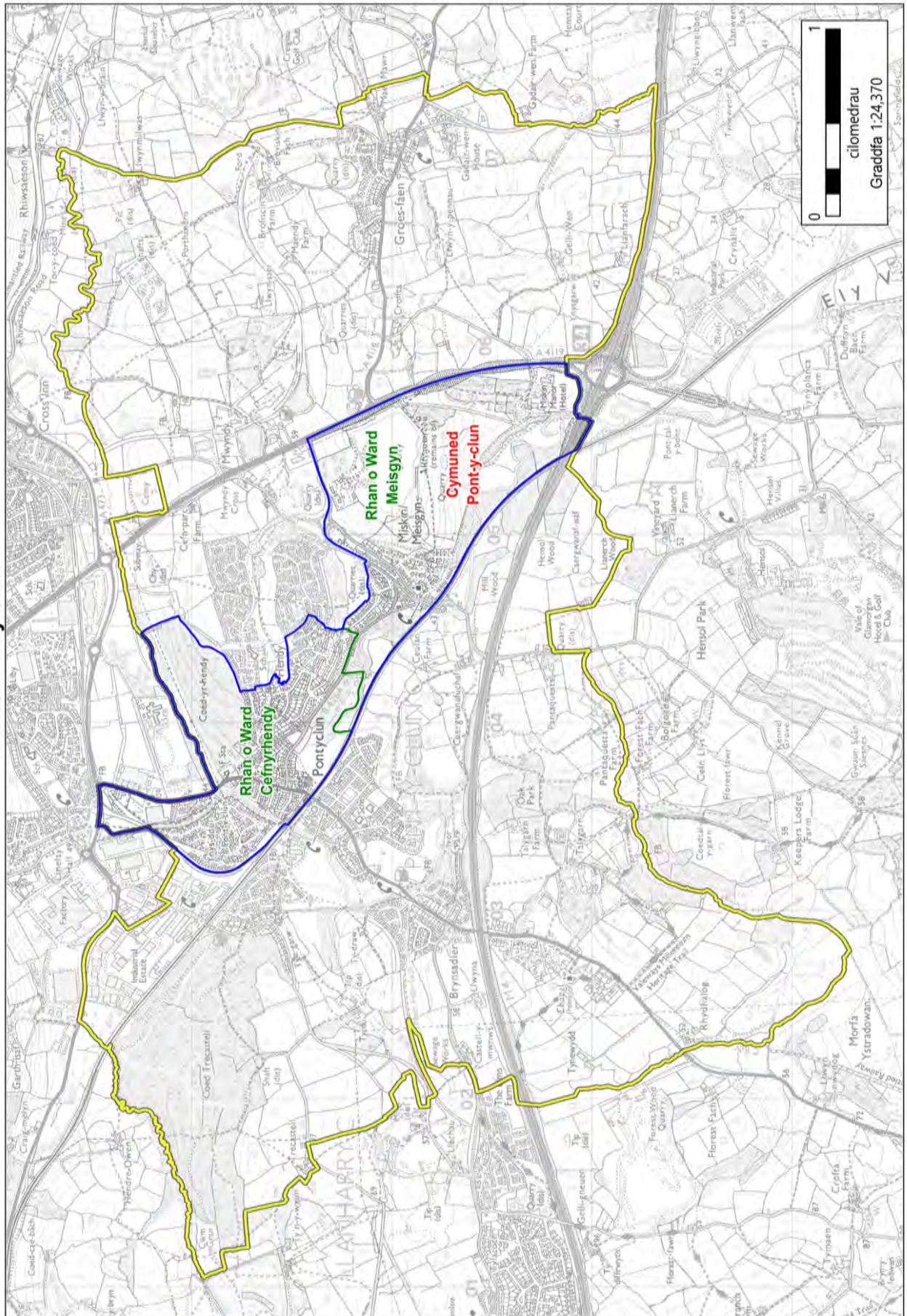

Dwyrain Pont-y-clun

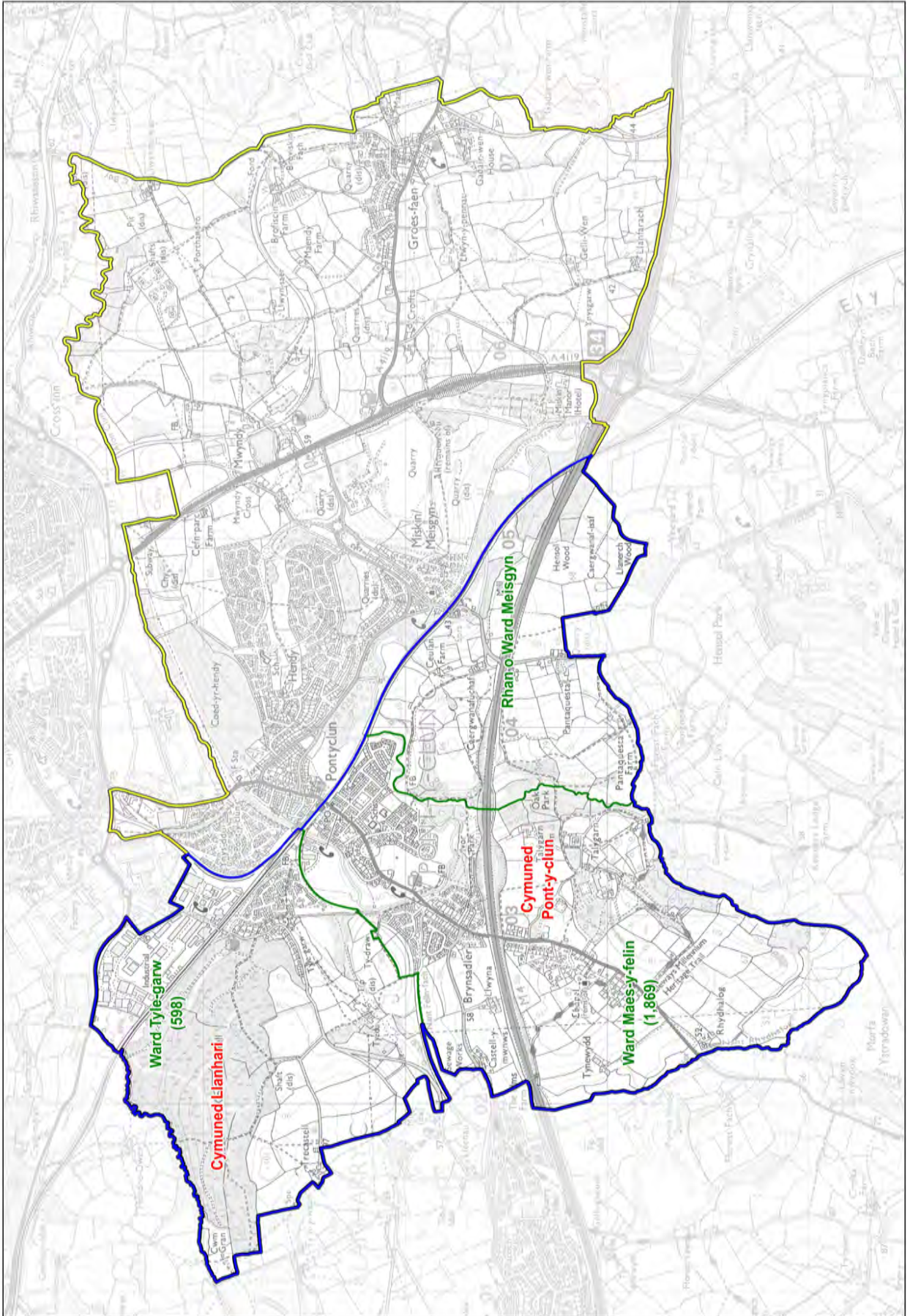

Canol Pont-y-clun

Gorllewin Pont-y-clun

Bryнна a Llanharan

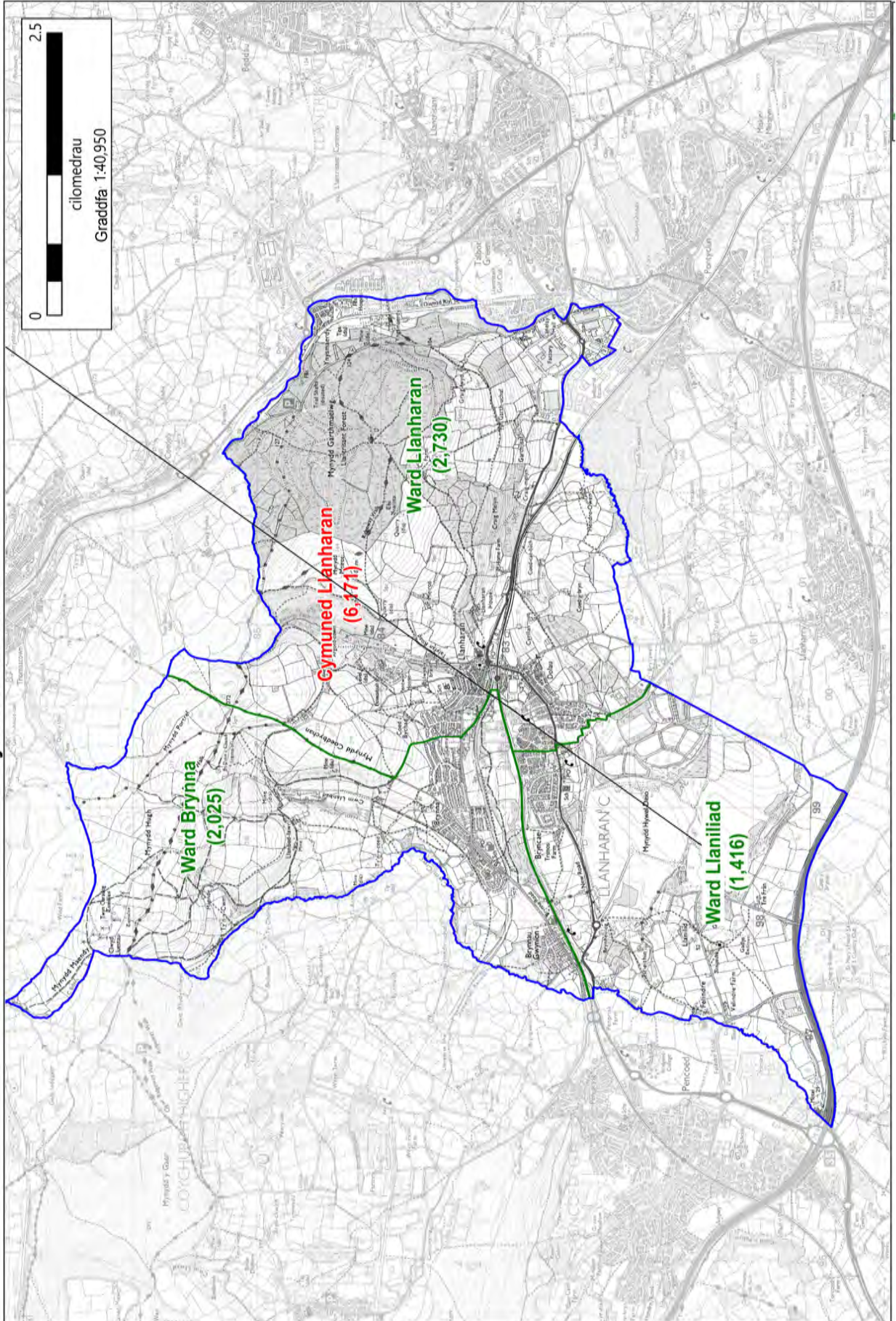
133. Mae ward etholiadol bresennol Bryнна yn cynnwys wardiau Bryнна a Llaniliad yng Nghymuned Llanharan. Mae ganddi 3,441 o etholwyr (rhagamcendir 4,237 o etholwyr) a gynrychiolir gan un cynghorydd, sydd 49% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig. Mae gan y ward etholiadol boblogaeth amcangyfrifedig o 3,496 o bleidleiswyr cymwys.
134. Mae ward bresennol Llanharan yn cynnwys ward Llanharan yng Nghymuned Llanharan. Mae ganddi 2,730 o etholwyr (rhagamcendir 2,783 o etholwyr) a gynrychiolir gan un cynghorydd, sydd 19% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig. Mae gan y ward etholiadol boblogaeth amcangyfrifedig o 2,717 o bleidleiswyr cymwys.
135. Yn ei Gynigion Drafft, cynigiodd y Comisiwn fod Cymuned gyfan Llanharan yn ffurfio ward etholiadol yn cael ei chynrychioli gan dri chynghorydd, yn gyson â chynnig amgen Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf a gyflwynwyd yng nghanam yr Ymgynghoriad Cychwynnol.
136. Derbyniodd y Comisiwn chwe chynrychiolaeth mewn ymateb i'r Cynigion Drafft yn ymwneud â'r ardal hon, gan: Bwyllgor Trosolwg a Chraffu Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf, Cyngor Cymuned Llanharan, y Cynghorydd Roger Turner (Bryнна), y Cynghorydd Joel James (Llanilltud Faerdref), Cynghorydd Cymuned Llanharan Jeff Williams a Grŵp Llafur Rhondda Cynon Taf.
137. Roedd Pwyllgor Trosolwg a Chraffu Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf, Cyngor Cymuned Llanharan, y Cynghorydd Roger Turner a Grŵp Llafur Rhondda Cynon Taf i gyd yn gwrthwynebu Cynnig Drafft y Comisiwn i greu un ward â thri aelod ar gyfer Cymuned Llanharan. Eiriolodd yr holl ymatebwyr dros greu tair ward etholiadol ag un aelod ar gyfer wardiau cymunedol Bryнна, Llanharan a Llaniliad.
138. Gofynnodd y Cynghorydd Joel James (Llanilltud Faerdref) am i ystyriaeth gael ei rhoi i drosglwyddo datblygiad Lanelay Hall o Lanharan i ward etholiadol argymelledig Tref Llantrisant a Thonysguboriau gan iddo ddweud bod llawer o drigolion yn uniaethu'n agosach â Thonysguboriau na Llanharan, sydd gryn bellter i ffwrdd.
139. Roedd Cynghorydd Cymuned Llanharan Jeff Williams yn cefnogi Cynnig Drafft y Comisiwn ar gyfer yr ardal. Dywedodd y Cynghorydd Williams fod aelodau o Gyngor Cymuned Llanharan yn gweithio'n dda â'i gilydd ac yn rhedeg siop gymunedol sy'n rhoi ei henillion yn gyfartal ymhlith ardaloedd Bryнна, Bryncae, Llanharan ac Ynysmaerdy.
140. Mae'r Comisiwn yn argymhell bod Cymuned Llanharan yn ffurfio ward gymunedol â 6,171 o etholwyr (rhagamcendir 7,020 o etholwyr) a fyddai, pe byddai'n cael ei chynrychioli gan dri chynghorydd, yn arwain at lefel gynrychiolaeth sydd 11% islaw'r cyfartaledd sirol argymelledig.
141. Cynigiodd y Comisiwn yr enw Cymraeg Bryнна a Llanharan; a'r enw Saesneg Bryнна and Llanharan. Roedd Comisiynydd y Gymraeg yn cytuno â'r enw arfaethedig. Ni dderbyniodd y Comisiwn unrhyw gynrychiolaethau mewn perthynas â'r enw mewn ymateb i'r Cynigion Drafft.
142. Mae'r Comisiwn wedi rhoi'r enw Cymraeg **Bryнна a Llanharan**, a'r enw Saesneg **Bryнна and Llanharan** i'r ward etholiadol argymelledig. Gellir anfon unrhyw sylwadau ar yr enw argymelledig at y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol.
143. Ystyriodd y Comisiwn y cynrychiolaethau i greu tair ward ag un aelod ar gyfer yr ardal, fodd bynnag, mae'r Comisiwn o'r farn y byddai'r lefel amrywiant yn ward arfaethedig Llaniliad, ar

38% islaw'r cyfartaledd sirol argymelledig, yn amhriodol. Mae'r Comisiwn o'r farn mai'r cynnig hwn sy'n darparu'r lefel cydraddoldeb orau ar gyfer yr ardal a byddai'n adeiladu ar y cysylltiadau cymunedol, cyfathrebu a chymdeithasol presennol yn y ward.

144. Mae'r Comisiwn o'r farn y byddai'r argymhelliad hwn yn ddymunol er budd llywodraeth leol effeithiol a chyfleus.

Bryna a Llanharan

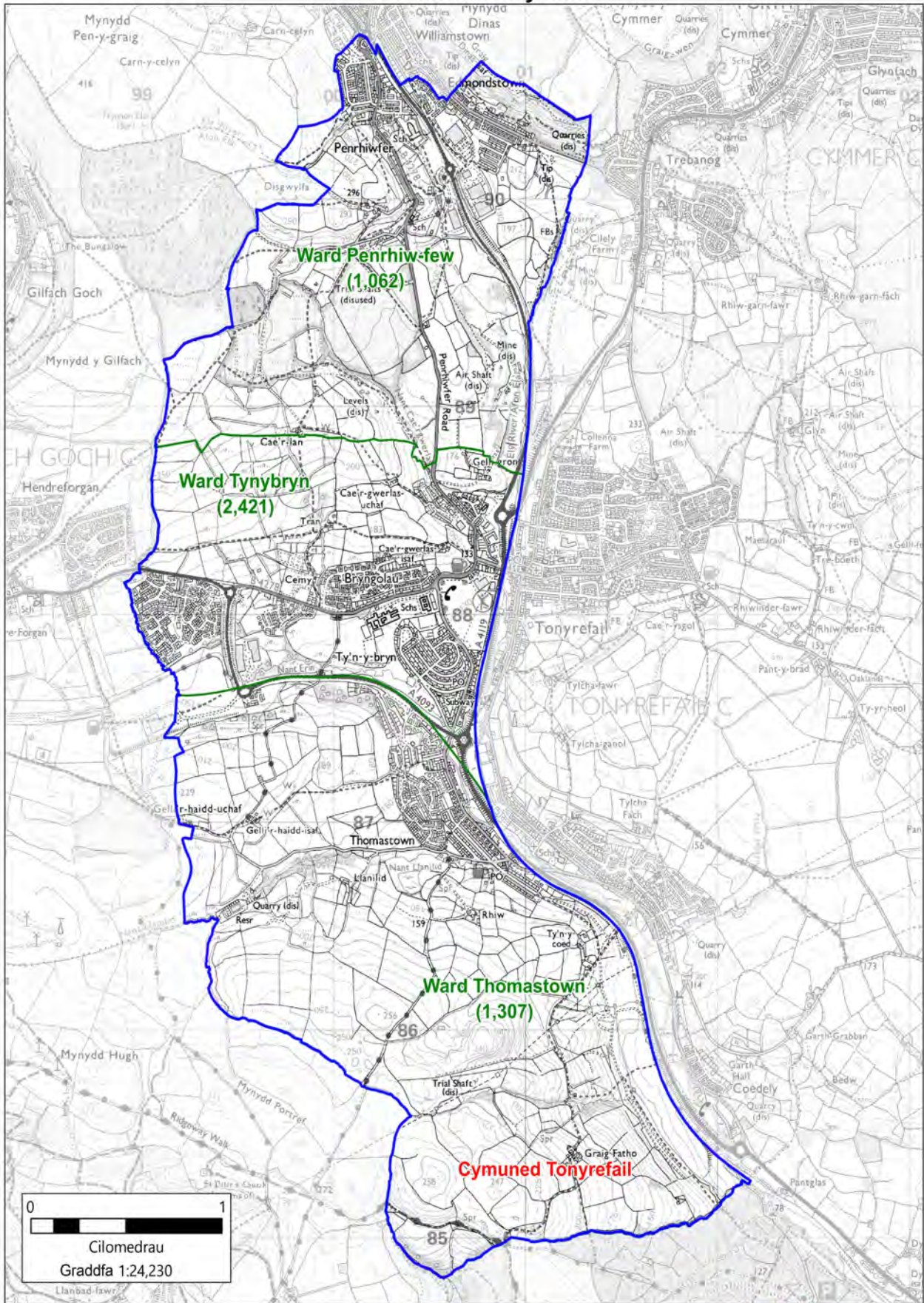

Gorllewin Tonyrefail

145. Mae ward etholiadol bresennol Gorllewin Tonyrefail yn cynnwys wardiau Penrhiw-fer, Tretomas a Thynybryn yng Nghymuned Tonyrefail. Mae ganddi 4,790 o etholwyr (rhagamcener 5,225 o etholwyr) a gynrychiolir gan un cynghorydd, sydd 108% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig. Mae gan y ward etholiadol boblogaeth amcangyfrifedig o 5,145 o bleidleiswyr cymwys.
146. Yn ei Gynigion Drafft, cynigiodd y Comisiwn bod ward etholiadol bresennol Gorllewin Tonyrefail yn ffurfio ward etholiadol gyda dau gynghorydd (sef un yn fwy) er mwyn gwella cydraddoldeb etholiadol fel y cynigiwyd gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf yng ngham yr Ymgynghoriad Cychwynnol.
147. Ni dderbyniodd y Comisiwn unrhyw gynrychiolaethau mewn ymateb i'r Cynigion Drafft yn ymwneud â'r ardal hon.
148. Mae'r Comisiwn yn argymhell bod ward bresennol Gorllewin Tonyrefail yn ffurfio ward etholiadol sy'n cynnwys 4,790 o etholwyr (rhagamcener 5,225 o etholwyr) a fyddai, pe byddai'n cael ei chynrychioli gan ddau gynghorydd (sef un yn fwy), yn arwain at lefel cynrychiolaeth etholiadol sydd 4% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig.
149. Cynigiodd y Comisiwn yr enw Cymraeg Gorllewin Tonyrefail; a'r enw Saesneg Tonyrefail West. Roedd Comisiynydd y Gymraeg yn cytuno â'r enwau. Ni dderbyniodd y Comisiwn unrhyw gynrychiolaethau mewn perthynas â'r enw mewn ymateb i'r Cynigion Drafft.
150. Mae'r Comisiwn wedi rhoi'r enw Cymraeg **Gorllewin Tonyrefail**, a'r enw Saesneg **Tonyrefail West** i'r ward etholiadol argymelledig. Gellir anfon unrhyw sylwadau ar yr enw argymelledig at y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol.
151. Mae'r Comisiwn o'r farn fod y cynnig hwn yn darparu gwelliant sylweddol i gynrychiolaeth etholiadol yn y ward etholiadol. Mae'r Comisiwn o'r farn hefyd fod y ward etholiadol arfaethedig yn adeiladu ar y cysylltiadau cymunedol, cyfathrebu a chymdeithasol presennol yn yr ardal.
152. Mae'r Comisiwn o'r farn y byddai'r argymhelliad hwn yn ddymunol er budd llywodraeth leol effeithiol a chyfleus.

Gorllewin Tonyrefail

Llwynypia, Trealaw ac Ystrad

153. Mae ward etholiadol bresennol Llwynypia yn cynnwys Cymuned Llwynypia. Mae ganddi 1,632 o etholwyr (rhagamceniir 1,713 o etholwyr) a gynrychiolir gan un cynghorydd, sydd 29% islaw'r cyfartaledd sirol argymelledig. Mae gan y ward etholiadol boblogaeth amcangyfrifedig o 1,858 o bleidleiswyr cymwys.
154. Mae ward etholiadol bresennol Trealaw yn cynnwys Cymuned Trealaw. Mae ganddi 2,809 o etholwyr (rhagamceniir 2,840 o etholwyr) a gynrychiolir gan un cynghorydd, sydd 22% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig. Mae gan y ward etholiadol boblogaeth amcangyfrifedig o 3,244 o bleidleiswyr cymwys.
155. Mae ward etholiadol bresennol Ystrad yn cynnwys Cymuned Ystrad. Mae ganddi 4,248 o etholwyr (rhagamceniir 4,266 o etholwyr) a gynrychiolir gan ddau gynghorydd, sydd 8% islaw'r cyfartaledd sirol argymelledig. Mae gan y ward etholiadol boblogaeth amcangyfrifedig o 4,630 o bleidleiswyr cymwys.
156. Yn ei Gynigion Drafft, cynigiodd y Comisiwn ehangu ffiniau ward bresennol Llwynypia i gynnwys rhannau o wardiau etholiadol Trealaw ac Ystrad fel yr awgrymwyd gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf.
157. Ni dderbyniodd y Comisiwn unrhyw gynrychiolaethau mewn ymateb i'r Cynigion Drafft yn ymwneud â'r ardal hon.
158. Mae'r Comisiwn yn argymhell bod ffiniau ward etholiadol Llwynypia yn cael eu hymestyn fel y dangosir ar dudalen 49 i ffurfio ward etholiadol yn cynnwys 2,374 o etholwyr (rhagamceniir 2,459 o etholwyr) a fyddai, pe byddai'n cael ei chynrychioli gan un cynghorydd, yn arwain at lefel gynrychiolaeth sydd 3% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig.
159. Cynigiodd y Comisiwn yr enw unigol Llwynypia. Roedd Comisiynydd y Gymraeg yn cytuno â'r enw arfaethedig. Ni dderbyniodd y Comisiwn unrhyw gynrychiolaethau mewn perthynas â'r enw mewn ymateb i'r Cynigion Drafft.
160. Mae'r Comisiwn wedi rhoi'r enw unigol **Llwynypia** i'r ward etholiadol argymelledig. Gellir anfon unrhyw sylwadau ar yr enw argymelledig at y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol.
161. Mae'r Comisiwn, o ganlyniad, yn argymhell bod gweddill Cymuned Trealaw yn ffurfio ward etholiadol sy'n cynnwys 2,511 o etholwyr (rhagamceniir 2,542 o etholwyr) a fyddai, pe byddai'n cael ei chynrychioli gan un cynghorydd, yn arwain at lefel gynrychiolaeth sydd 9% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig.
162. Cynigiodd y Comisiwn yr enw unigol Trealaw yn y Cynigion Drafft. Roedd Comisiynydd y Gymraeg yn cytuno â'r enw arfaethedig. Ni dderbyniodd y Comisiwn unrhyw gynrychiolaethau mewn perthynas â'r enw mewn ymateb i'r Cynigion Drafft.
163. Mae'r Comisiwn wedi rhoi'r enw unigol **Trealaw** i'r ward etholiadol argymelledig. Gellir anfon unrhyw sylwadau ar yr enw argymelledig at y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol.
164. Mae'r Comisiwn, o ganlyniad pellach, yn argymhell bod gweddill Cymuned Ystrad yn ffurfio ward etholiadol sy'n cynnwys 3,804 o etholwyr (rhagamceniir 3,822 o etholwyr) a fyddai, pe byddai'n cael ei chynrychioli gan ddau gynghorydd, yn arwain at lefel gynrychiolaeth sydd 17% islaw'r cyfartaledd sirol argymelledig.

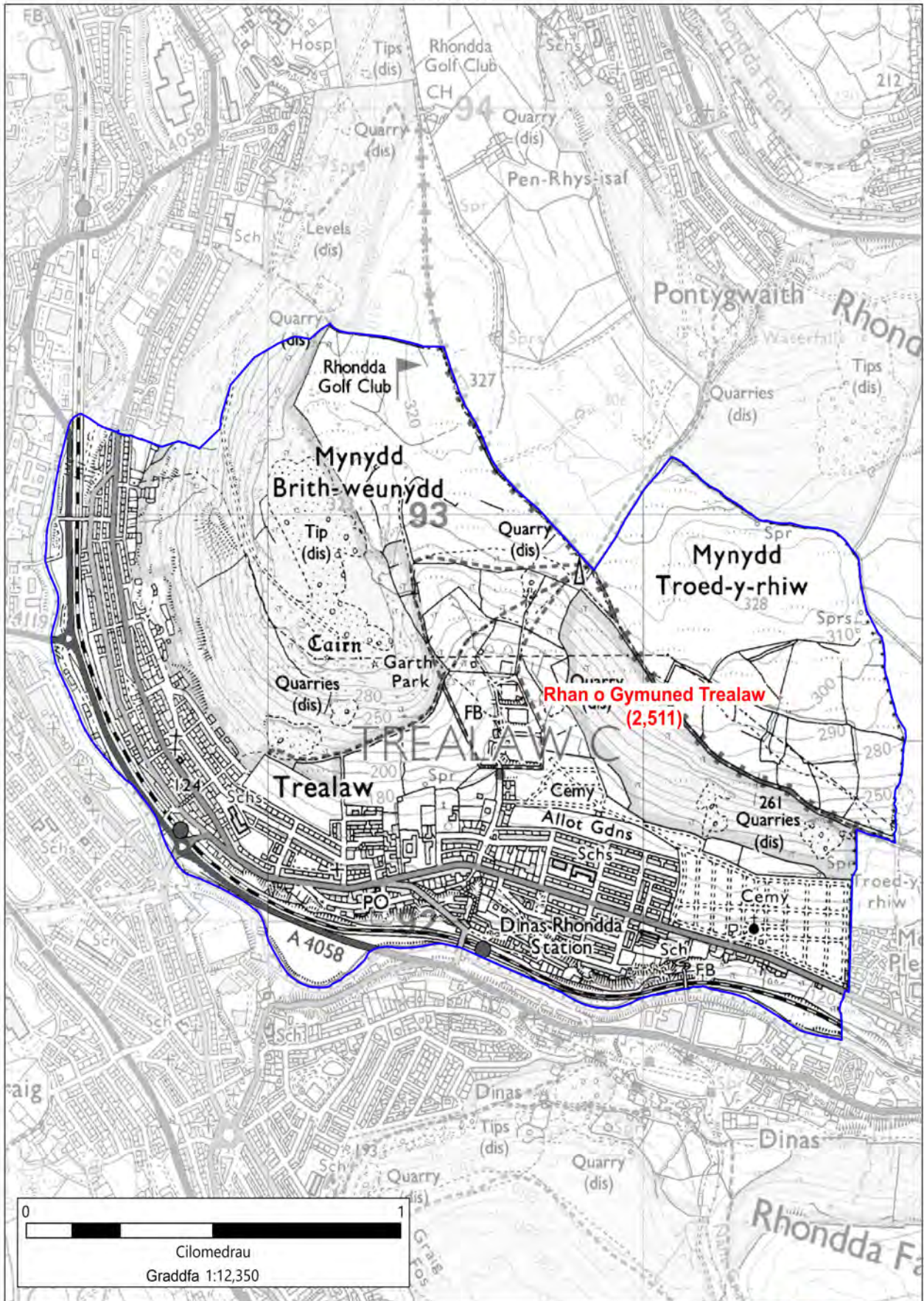
165. Cynigiodd y Comisiwn yr enw unigol Ystrad yn y Cynigion Drafft. Roedd Comisiynydd y Gymraeg yn cytuno â'r enw arfaethedig. Ni dderbyniodd y Comisiwn unrhyw gynrychiolaethau mewn perthynas â'r enw mewn ymateb i'r Cynigion Drafft.
166. Mae'r Comisiwn wedi rhoi'r enw unigol **Ystrad** i'r ward etholiadol argymelledig. Gellir anfon unrhyw sylwadau ar yr enw argymelledig at y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol.
167. Mae'r Comisiwn o'r farn fod y cynnig hwn yn gyson â chynnig mwyafrif o Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf. Nid yw'n creu unrhyw gymunedau rhanedig ac mae'n darparu gwelliannau i amrywiant etholiadol yn yr ardal. Mae'r ward arfaethedig yn adeiladu ar y cysylltiadau cymunedol, cyfathrebu a chymdeithasol presennol yn yr ardal.
168. Mae'r Comisiwn o'r farn y byddai'r argymhelliad hwn yn ddymunol er budd llywodraeth leol effeithiol a chyfleus.
169. Mae'r Comisiwn wedi argymell newidiadau hefyd i'r trefniadau etholiadol ar gyfer ardaloedd Cymunedol Llwynypia, Trealaw ac Ystrad, y gellir eu gweld ym Mhennod 7.

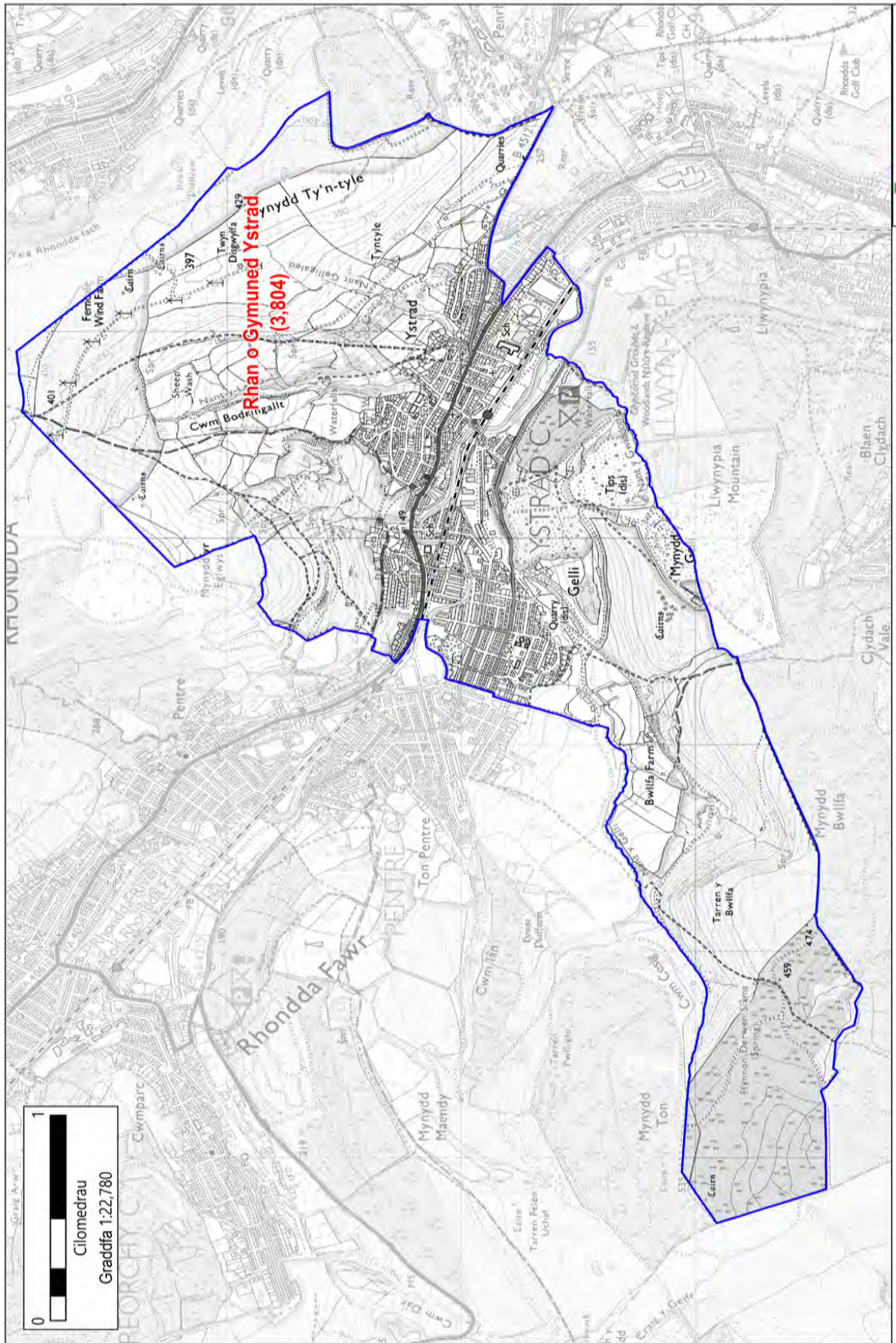

Trealaw

Ystrad

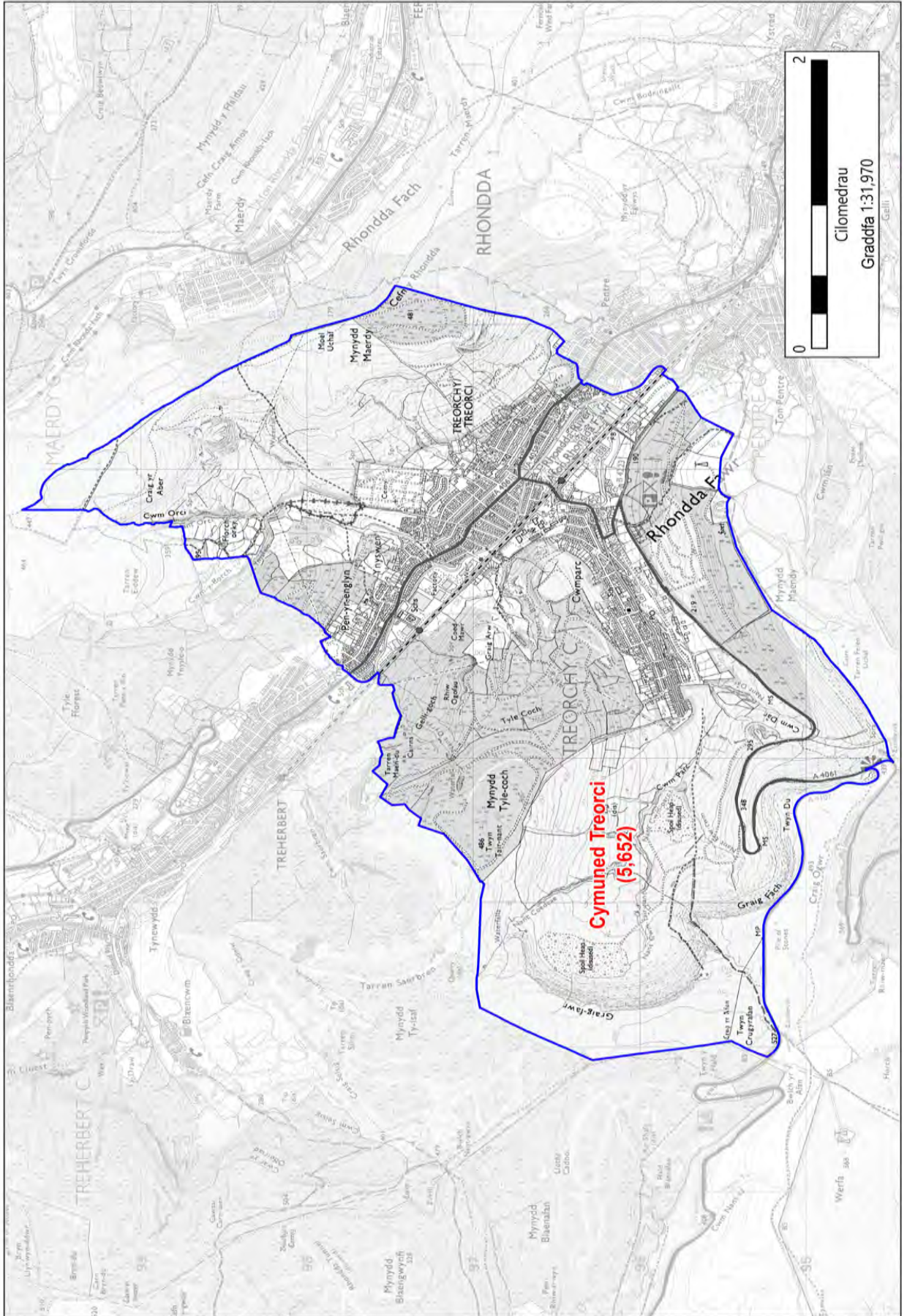

This page is intentionally blank

Treorci

170. Mae ward etholiadol bresennol Treorci yn cynnwys Cymuned Treorci. Mae ganddi 5,652 o etholwyr (rhagamceniir 5,750 o etholwyr) a gynrychiolir gan dri chynghorydd, sydd 18% islaw'r cyfartaledd sirol argymelledig. Mae gan y ward etholiadol boblogaeth amcangyfrifedig o 6,118 o bleidleiswyr cymwys.
171. Yn ei Gynigion Drafft, cynigiodd y Comisiwn leihau nifer y cynghorwyr sy'n cynrychioli ward etholiadol Treorci o dri i ddau fel y cynigiwyd gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf yn y cam cychwynnol.
172. Derbyniodd y Comisiwn dair cynrychiolaeth mewn ymateb i'r Cynigion Drafft yn ymwneud â'r ardal gan: Bwyllgor Trosolwg a Chraffu Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf, Leanne Wood AC a grŵp Plaid Cymru Rhondda.
173. Roedd Pwyllgor Trosolwg a Chraffu Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf yn gwrthwynebu'r gostyngiad mewn cynrychiolaeth yn ward etholiadol Treorci.
174. Roedd Leanne Wood AC yn gwrthwynebu'r gostyngiad mewn cynrychiolaeth yn ward etholiadol Treorci ar y sail y byddai'n creu sefyllfa lle mae'r ward wedi'i thangynrychioli 24%, ac nid felly y mae hi ar hyn o bryd. Gofynnodd Ms Wood am i'r Comisiwn ailystyried ei gynigion ar gyfer y ward hon, a chadw'r trefniant tri aelod presennol.
175. Roedd Grŵp Plaid Cymru Rhondda yn gwrthwynebu'r gostyngiad mewn cynrychiolaeth yn ward etholiadol Treorci. Cred y grŵp y bydd colli un cynghorydd yn ward Treorci yn achosi baich gormodol ar y ddau gynghorydd sy'n cynrychioli'r ardal.
176. Mae'r Comisiwn yn argymell bod Cymuned Treorci yn ffurfio ward etholiadol sy'n cynnwys 5,652 o etholwyr (rhagamceniir 5,750 o etholwyr) a fyddai, pe byddai'n cael ei chynrychioli gan ddau gynghorydd (sef un yn llai), yn arwain at lefel gynrychiolaeth sydd 23% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig.
177. Yn ei Gynigion Drafft, cynigiodd y Comisiwn yr enw Cymraeg Treorci; a'r enw Saesneg Treorchy. Roedd Comisiynydd y Gymraeg yn cytuno â'r enwau arfaethedig. Ni dderbyniodd y Comisiwn unrhyw gynrychiolaethau mewn perthynas â'r enw mewn ymateb i'r Cynigion Drafft.
178. Mae'r Comisiwn wedi rhoi'r enw Cymraeg **Treorci**, a'r enw Saesneg **Treorchy** i'r ward etholiadol argymelledig. Gellir anfon unrhyw sylwadau ar yr enw argymelledig at y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol.
179. Ystyriodd y Comisiwn y cynrychiolaethau a dderbyniwyd a'r cais i gadw'r trefniant tri aelod presennol yn ward etholiadol Treorci. Fodd bynnag, mae'r Comisiwn o'r farn fod y cynnig hwn, a gyflwynwyd gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf yng ngham yr ymgynghoriad cychwynnol, yn darparu ar gyfer ward etholiadol effeithiol gyda chysylltiadau cyfathrebu, cymunedol a chymdeithasol da. Disgwylir i'r nifer ragamcanol o etholwyr ar gyfer y ward i gyflawni lefel gynrychiolaeth sydd 21% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig. Mae'r Comisiwn o'r farn fod y trefniant hwn yn darparu lefelau priodol o gydraddoldeb etholiadol ar gyfer yr ardal hon a'i fod yn ddymunol er budd llywodraeth leol effeithiol a chyfleus.

Treorci

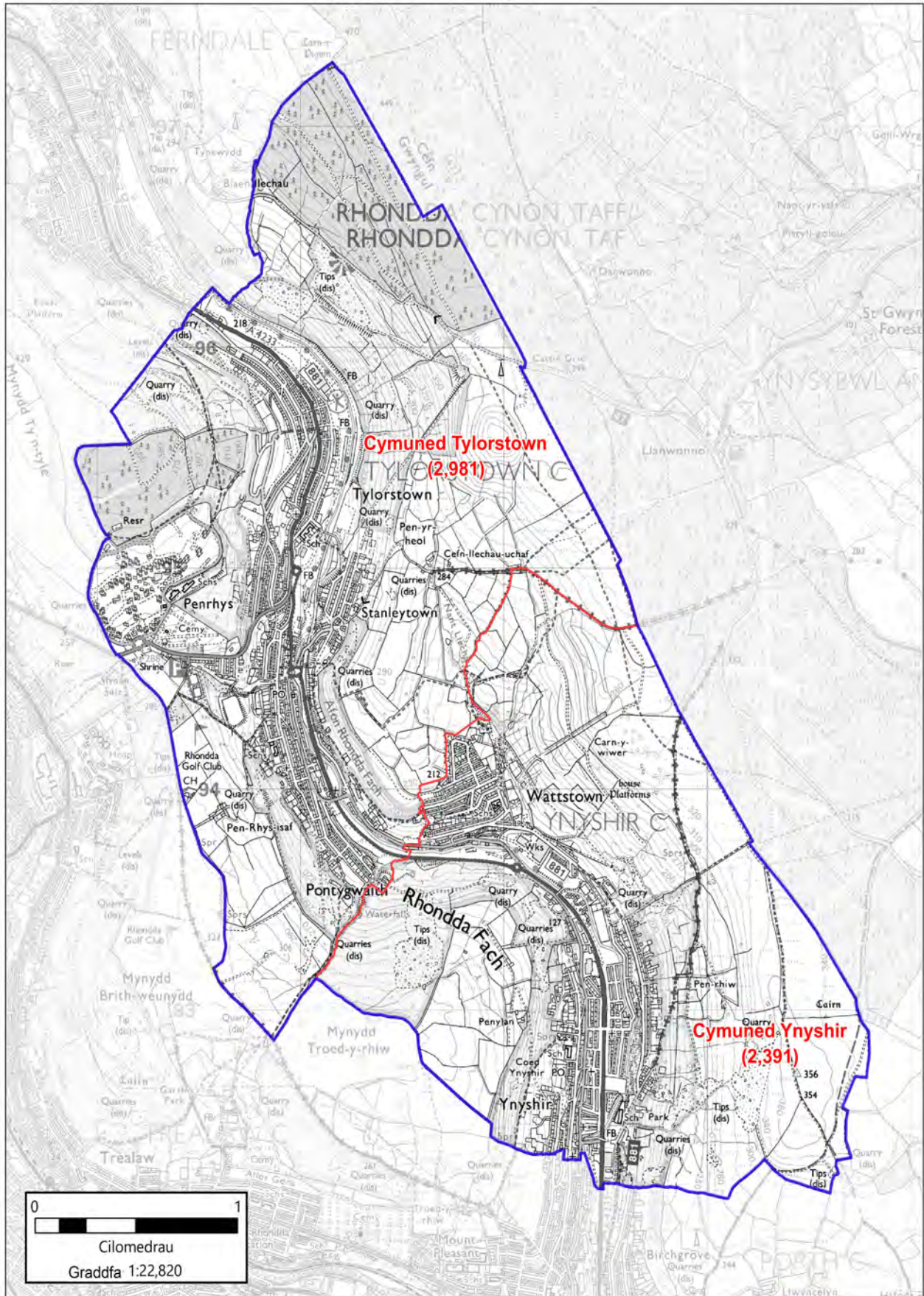
Tylorstown ac Ynys-hir

180. Mae ward etholiadol bresennol Tylorstown yn cynnwys Cymuned Tylorstown. Mae ganddi 2,981 o etholwyr (rhagamcenir 3,034 o etholwyr) a gynrychiolir gan ddau gynghorydd, sydd 35% islaw'r cyfartaledd sirol argymelledig. Mae gan y ward etholiadol boblogaeth amcangyfrifedig o 3,404 o bleidleiswyr cymwys.
181. Mae ward etholiadol bresennol Ynys-hir yn cynnwys Cymuned Ynys-hir. Mae ganddi 2,391 o etholwyr (rhagamcenir 2,398 o etholwyr) a gynrychiolir gan un cynghorydd, sydd 4% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig. Mae gan y ward etholiadol boblogaeth amcangyfrifedig o 2,649 o bleidleiswyr cymwys.
182. Yn ei Gynigion Drafft, cynigiodd y Comisiwn gyfuno wardiau etholiadol Tylorstown ac Ynys-hir i ffurfio ward etholiadol â dau aelod fel y cynigiwyd gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf yn y cam cychwynnol.
183. Cafodd y Comisiwn saith cynrychiolaeth mewn ymateb i'r Cynigion Drafft ynglŷn â'r ardal gan: Bwyllgor Trosolwg a Chraffu Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf, y Cynghorydd Robert Bevan (Tylorstown), y Cynghorydd Darren Macey (Ynys-hir), grŵp Plaid Cymru Rhondda, grŵp Llafur Rhondda Cynon Taf a ddau o drigolion Rhondda Fach.
184. Roedd Pwyllgor Trosolwg a Chraffu Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf yn gwrthwynebu Cynigion Drafft y Comisiwn. Dywedodd y Pwyllgor y dylai'r lefel gynrychiolaeth yn y wardiau hyn aros fel ag y mae ar hyn o bryd. Teimlai'r Pwyllgor y byddai lleihau nifer yr aelodau yn yr ardal yn andwyol i'r trigolion sy'n byw yn yr ardal oherwydd y cynnydd ym maint y wardiau arfaethedig a chan nad oes unrhyw gynghorau cymuned yn yr ardal. Teimlai'r Pwyllgor hefyd y gallai ysgolion lleol ddioddef a bod heb gynrychiolaeth cynghorydd ar eu cyrff llywodraethol yn y pen draw.
185. Roedd y Cynghorydd Robert Bevan (Tylorstown) yn gwrthwynebu Cynigion Drafft y Comisiwn. Dywedodd y Cynghorydd Bevan fod trigolion yn ddibynnol iawn ar eu cyngor a'u cynghorwyr lleol am gymorth, ac y bydd Cynigion Drafft y Comisiwn yn arwain at ddieithrio pellach oddi wrth y broses ddemocrataidd. Cynigiodd y Cynghorydd Bevan fod Tylorstown yn cadw ei chynrychiolaeth dau aelod bresennol.
186. Roedd y Cynghorydd Darren Macey (Ynys-hir) yn gwrthwynebu Cynigion Drafft y Comisiwn. Roedd y Cynghorydd Macey yn cydnabod bod yna faterion yn ymwneud â nifer y trigolion a gynrychiolir gan bob cynghorydd ar hyn y bryd. Cynigiodd y Cynghorydd Macey bod Ynys-hir a Wattstown yn cael eu cynrychioli gan un cynghorydd; bod Tylorstown a Glynrhedynog yn cael eu cynrychioli gan dri chynghorydd; a bod Maerdy yn cael ei chynrychioli gan un cynghorydd.
187. Roedd Grŵp Plaid Cymru Rhondda yn gwrthwynebu Cynigion Drafft y Comisiwn. Gofynnodd Grŵp Plaid Cymru Rhondda am i ward Ynys-hir gael ei chadw a gwneud newidiadau i wardiau Tylorstown a Glynrhedynog er mwyn cyflawni'r cymarebau pleidleiswyr a ddymunir.
188. Roedd Grŵp Llafur Rhondda Cynon Taf yn gwrthwynebu Cynigion Drafft y Comisiwn. Mae'r Grŵp yn cydnabod mai cyfuniad uniongyrchol rhwng Tylorstown ac Ynys-hir sy'n creu'r deiliant gorau o ran cynrychiolaeth etholiadol; dywed y Grŵp ei fod yn ffafrio cadw'r lefel gynrychiolaeth bresennol yn Rhondda Fach. Fodd bynnag, gan y byddai hyn yn broblemus wrth ystyried canllawiau'r Comisiwn, awgrymodd y Grŵp mai cynnig amgen fyddai lleihau Tylorstown i fod yn ward ag un aelod a chadw'r trefniadau presennol ar gyfer Ynys-hir.

189. Roedd un o drigolion Rhondda Fach yn gwrthwynebu Cynigion Drafft y Comisiwn. Anogwyd y Comisiwn gan y trigolyn i ailystyried ei Gynigion Drafft a chadw'r trefniant presennol ar gyfer Ynys-hir. Awgrymodd y trigolyn y dylai Glynrhedynog a Blaenllechau gael cynghorydd, ac y dylai Tylorstown a Stanleytown gael cynghorydd, ynghyd â Phontygwaith a Phenrhys.
190. Roedd un o drigolion Rhondda Fach yn gwrthwynebu Cynigion Drafft y Comisiwn. Mae'r trigolyn yn gwrthwynebu cyfuniad wardiau Tylorstown ac Ynys-hir gan fod Rhondda Fach yn ardal o amddifadedd gydag ond dwy is-ward heb fod yn yr ardaloedd mwyaf amddifad yng Nghymru. Ardal Ynys-hir yw un o'r ardaloedd mwyaf amddifad, a thrwy ei chyfuno gydag ardal arall ag amddifadedd uchel, sef Tylorstown, byddai'n golygu bod dwy o'r wardiau mwyaf amddifad yng Nghymru yn cyfuno. Mae'r trigolyn yn gofyn sut mae'n gwneud synnwyr i gyfuno dwy ward o amddifadedd ac yna lleihau'r gynrychiolaeth. Teimla'r trigolyn eu bod eisoes yn byw mewn pentref anweledig.
191. Mae'r Comisiwn yn argymhell cyfuno Cymunedau Tylorstown ac Ynys-hir i greu ward etholiadol sy'n cynnwys 5,372 o etholwyr (rhagamcenir 5,432 o etholwyr) a fyddai, pe byddai'n cael ei chynrychioli gan ddau gynghorydd, yn arwain at lefel gynrychiolaeth sydd 17% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig.
192. Yn ei Gynigion Drafft, cynigiodd y Comisiwn yr enw Cymraeg Rhondda Fach Isaf; a'r enw Saesneg Rhondda Fach Lower. Roedd Comisiynydd y Gymraeg yn cytuno â'r enw. Ni dderbyniodd y Comisiwn unrhyw gynrychiolaethau mewn perthynas â'r enw mewn ymateb i'r Cynigion Drafft.
193. Er na dderbyniodd y Comisiwn unrhyw gynrychiolaethau'n ymwneud ag enw'r ward, fe wnaeth y Comisiwn gydnabod y cynrychiolaethau i gadw hunaniaethau'r wardiau yn yr ardal. Mae'r Comisiwn wedi rhoi'r enw Cymraeg **Tylorstown ac Ynys-hir**, a'r enw Saesneg **Tylorstown and Ynyshir** i'r ward etholiadol argymelledig. Roedd Comisiynydd y Gymraeg yn cytuno â'r enw arfaethedig. Gellir anfon unrhyw sylwadau ar yr enw argymelledig at y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol.
194. Ystyriodd y Comisiwn y cynrychiolaethau a dderbyniwyd yn gwrthwynebu ei Gynigion Drafft a'r trefniadau amgen posibl ar gyfer yr ardal. Fodd bynnag, mae'r Comisiwn o'r farn mai'r opsiwn hwn sy'n darparu'r trefniant gorau ar gyfer yr ardal tra hefyd yn mynd i'r afael ag amrywiant etholiadol ar draws y Fwrdeistref Sirol. Er bod y Comisiwn yn cydnabod y dadleuon i gadw'r gynrychiolaeth bresennol, teimlir mai cyfuno'r wardiau etholiadol sy'n darparu'r lefel fwyaf priodol o gydraddoldeb etholiadol ar gyfer yr ardal.
195. Mae'r Comisiwn o'r farn fod y cynnig hwn, a gyflwynwyd gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf yng ngham yr ymgynghoriad cychwynnol, yn darparu ar gyfer trefniadau sydd yn ddymunol er budd llywodraeth leol effeithiol a chyfleus.

Tylorstown ac Ynyshir

Glynrhedynog a'r Maerdy

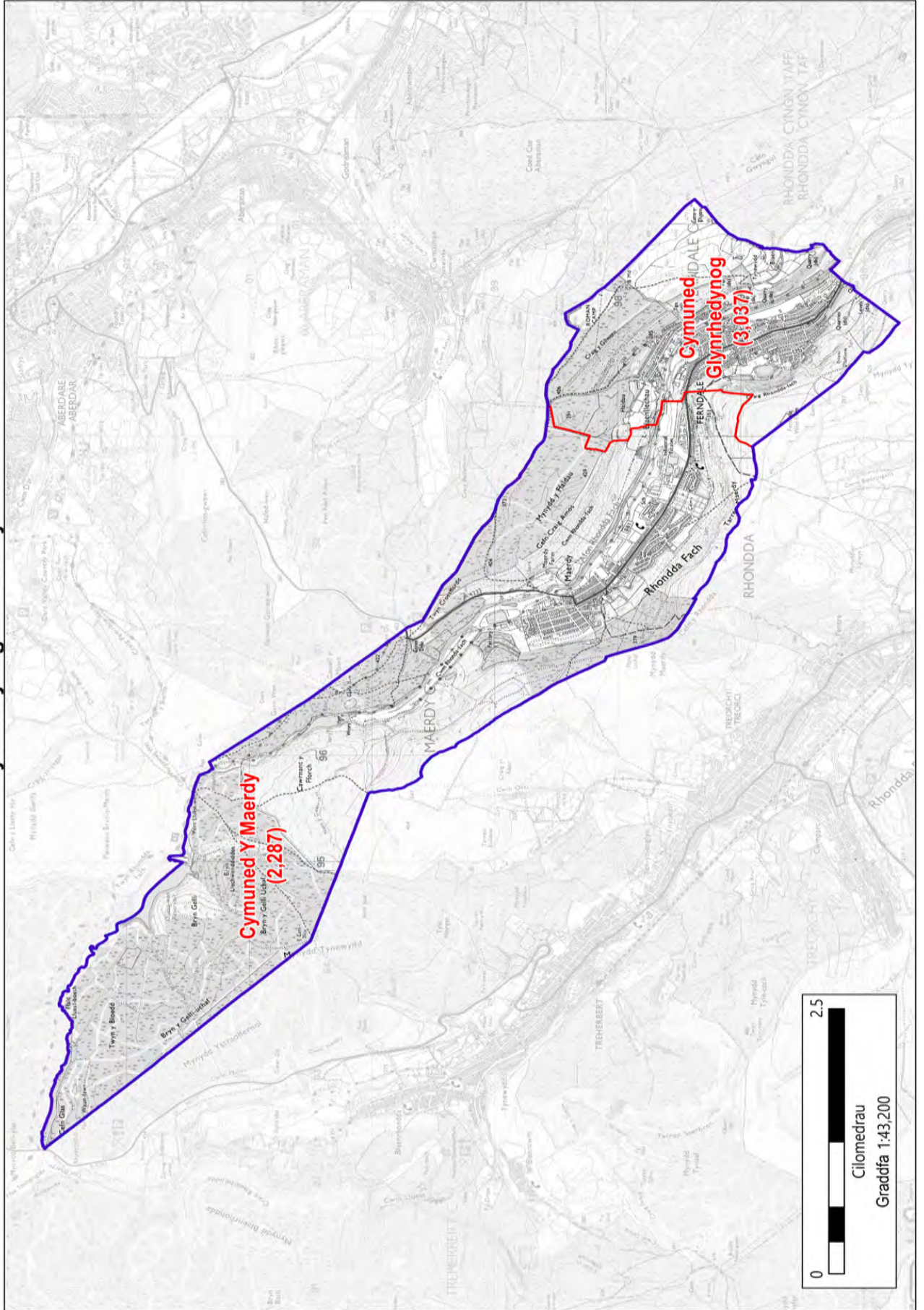
196. Mae ward etholiadol bresennol Glynrhedynog yn cynnwys Cymuned Glynrhedynog. Mae ganddi 3,037 o etholwyr (rhagamcenir 3,072 o etholwyr) a gynrychiolir gan ddau gynghorydd, sydd 34% islaw'r cyfartaledd sirol argymelledig. Mae gan y ward etholiadol boblogaeth amcangyfrifedig o 3,369 o bleidleiswyr cymwys.
197. Mae ward etholiadol bresennol y Maerdy yn cynnwys Cymuned y Maerdy. Mae ganddi 2,287 o etholwyr (rhagamcenir 2,398 o etholwyr) a gynrychiolir gan un cynghorydd, sydd 1% islaw'r cyfartaledd sirol argymelledig. Mae gan y ward etholiadol boblogaeth amcangyfrifedig o 2,387 o bleidleiswyr cymwys.
198. Yn ei Gynigion Drafft, cynigiodd y Comisiwn gyfuno wardiau etholiadol Glynrhedynog a'r Maerdy i greu ward etholiadol â dau aelod fel y cynigiwyd gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf yn y cam cychwynnol.
199. Derbyniodd y Comisiwn dair cynrychiolaeth mewn ymateb i'r Cynigion Drafft yn ymwneud â'r ardal gan: Bwyllgor Trosolwg a Chraffu Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf, y Cynghorydd Darren Macey (Ynys-hir) a Grŵp Plaid Cymru Rhondda.
200. Roedd Pwyllgor Trosolwg a Chraffu Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf yn gwrthwynebu Cynigion Drafft y Comisiwn. Dywedodd y Pwyllgor y dylai'r lefel gynrychiolaeth yn y wardiau hyn aros fel ag y mae ar hyn o bryd. Teimlai'r Pwyllgor y byddai lleihau nifer yr aelodau yn yr ardal yn andwyol i'r trigolion sy'n byw yn yr ardal oherwydd y cynnydd ym maint y wardiau arfaethedig a chan nad oes unrhyw gynghorau cymuned yn yr ardal. Teimlai'r Pwyllgor hefyd y gallai ysgolion lleol ddioddef a bod heb gynrychiolaeth cynghorydd ar eu cyrff llywodraethol yn y pen draw.
201. Roedd y Cynghorydd Darren Macey (Ynys-hir) yn gwrthwynebu Cynigion Drafft y Comisiwn. Mae'r Cynghorydd Macey yn cydnabod bod yna faterion yn ymwneud â nifer y trigolion a gynrychiolir gan bob cynghorydd ar hyn y bryd. Mae'r Cynghorydd Macey yn cynnig bod Ynys-hir a Wattstown yn cael eu cynrychioli gan un cynghorydd; bod Tylorstown a Glynrhedynog yn cael eu cynrychioli gan dri chynghorydd; a bod Maerdy yn cael ei chynrychioli gan un cynghorydd.
202. Roedd Grŵp Plaid Cymru Rhondda yn gwrthwynebu Cynigion Drafft y Comisiwn. Gofynnodd Grŵp Plaid Cymru Rhondda am i ward Ynys-hir gael ei chadw a gwneud newidiadau i wardiau Tylorstown a Glynrhedynog er mwyn cyflawni'r cymarebau pleidleiswyr a ddymunir.
203. Mae'r Comisiwn yn argymhell cyfuno wardiau etholiadol Glynrhedynog a'r Maerdy i ffurfio ward etholiadol sy'n cynnwys 5,324 o etholwyr (rhagamcenir 5,470 o etholwyr) a fyddai, pe byddai'n cael ei chynrychioli gan ddau gynghorydd, yn arwain at lefel gynrychiolaeth sydd 16% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig.
204. Yn ei Gynigion Drafft, cynigiodd y Comisiwn yr enw Cymraeg Rhondda Fach Uchaf; a'r enw Saesneg Rhondda Fach Upper. Roedd Comisiynydd y Gymraeg yn cytuno â'r enwau arfaethedig. Ni dderbyniodd y Comisiwn unrhyw gynrychiolaethau mewn perthynas â'r enw mewn ymateb i'r Cynigion Drafft.
205. Er na dderbyniodd y Comisiwn unrhyw gynrychiolaethau'n ymwneud ag enw'r ward, fe wnaeth y Comisiwn gydnabod y cynrychiolaethau i gadw hunaniaethau'r wardiau yn yr ardal. Mae'r Comisiwn wedi rhoi'r enw Cymraeg **Glynrhedynog a'r Maerdy**, a'r enw Saesneg **Ferndale and Maerdy** i'r ward etholiadol argymelledig. Roedd Comisiynydd y Gymraeg yn

cytuno â'r enw arfaethedig. Gellir anfon unrhyw sylwadau ar yr enw argymelledig at y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol.

206. Mae'r Comisiwn yn cydnabod y cynrychiolaethau a dderbyniwyd yn gwrthwynebu ei Gynigion Drafft a'r trefniadau amgen posibl ar gyfer yr ardal. Er bod y Comisiwn yn cydnabod y dadleuon i gadw'r gynrychiolaeth bresennol, teimlir mai cyfuno'r wardiau etholiadol sy'n darparu'r lefel fwyaf priodol o gydraddoldeb etholiadol ar gyfer yr ardal.
207. Mae'r Comisiwn o'r farn fod y cynnig hwn, a gyflwynwyd gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf yng ngham yr ymgynghoriad cychwynnol, yn darparu ar gyfer trefniadau sydd yn ddymunol er budd llywodraeth leol effeithiol a chyfleus.

Glyrhedynog a'r Maerdy

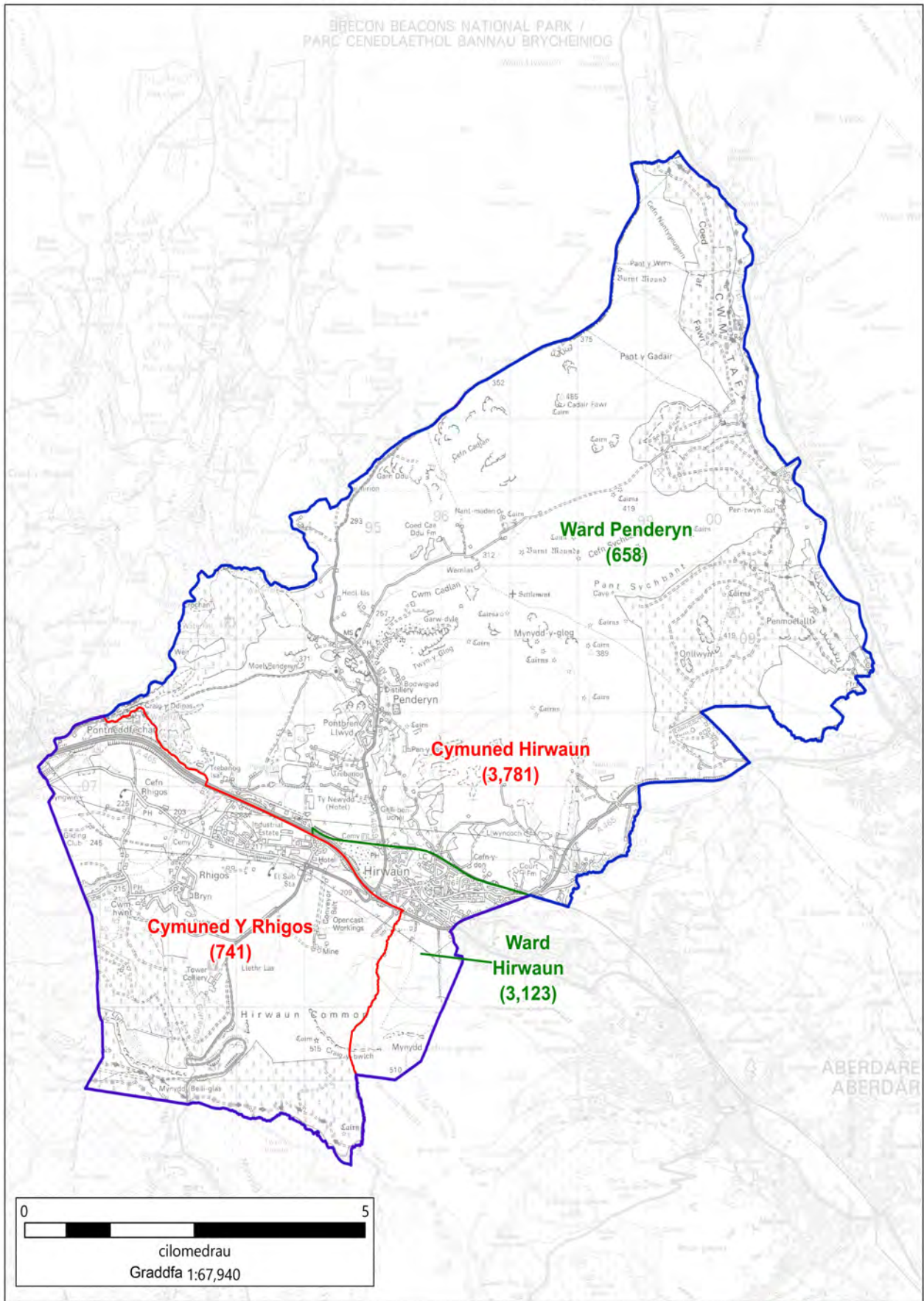
Hirwaun a'r Rhigos

208. Mae ward etholiadol bresennol Hirwaun yn cynnwys ward Hirwaun yng Nghymuned Hirwaun. Mae ganddi 3,123 o etholwyr (rhagamceniir 3,239 o etholwyr) a gynrychiolir gan un cynghorydd, sydd 36% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig. Mae gan y ward etholiadol boblogaeth amcangyfrifedig o 3,374 o bleidleiswyr cymwys.
209. Mae ward etholiadol bresennol y Rhigos yn cynnwys ward Penderyn yng Nghymuned Hirwaun a Chymuned y Rhigos. Mae ganddi 1,399 o etholwyr (rhagamceniir 1,443 o etholwyr) a gynrychiolir gan un cynghorydd, sydd 39% islaw'r cyfartaledd sirol argymelledig. Mae gan y ward etholiadol boblogaeth amcangyfrifedig o 1,441 o bleidleiswyr cymwys.
210. Yn ei Gynigion Drafft, cynigiodd y Comisiwn gyfuno wardiau etholiadol Hirwaun a'r Rhigos i ffurfio ward etholiadol â dau aelod.
211. Derbyniodd y Comisiwn dair cynrychiolaeth mewn ymateb i'r Cynigion Drafft yn ymwneud â'r ardal gan: Bwyllgor Trosolwg a Chraffu Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf, Cyngor Cymuned Hirwaun a Phenderyn a Grŵp Llafur Rhondda Cynon Taf.
212. Roedd cynrychiolaeth Pwyllgor Trosolwg a Chraffu Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf yn cynnwys sylwadau gan Gyngor Cymuned Hirwaun a Phenderyn yn gwrthwynebu Cynigion Drafft y Comisiwn. Roedd sylwadau a roddwyd i Bwyllgor Trosolwg a Chraffu'r Cyngor yn gofyn am i'r trefniadau presennol gael eu cadw wrth ystyried y tirlas ar gyfer y wardiau etholiadol hyn. Mae'r arwynebedd tir yn y Rhigos wyth gwaith neu fwy na maint Hirwaun, ynghyd â phriodweddau arbennig y Parc Cenedlaethol, ac mae achos cryf dros i Rhigos aros fel ag y mae ar hyn o bryd. Dywed y cyflwyniad y gellid tynnu ffin naturiol er mwyn rhoi nifer uwch o etholwyr yn Rhigos, ond teimlid na ddylai hyn fod yn angenrheidiol o ystyried y pwyntiau cadarn a godwyd. Pe bai'r newidiadau arfaethedig yn drech, cred y Cyngor Cymuned y dylid enwi'r ward yn Hirwaun, Penderyn a'r Rhigos i adlewyrchu enw'r Cyngor Cymuned.
213. Roedd Cyngor Cymuned Hirwaun a Phenderyn yn gwrthwynebu Cynigion Drafft y Comisiwn. Dywed y Cyngor Cymuned bod anghenion gwahanol gan bob pentref a bod y trefniadau presennol yn bodloni'r anghenion hynny yn dda. Cynigiodd y Cyngor Cymuned yr enw Hirwaun, Penderyn a'r Rhigos ar gyfer y ward arfaethedig.
214. Roedd Grŵp Llafur Rhondda Cynon Taf yn gwrthwynebu Cynigion Drafft y Comisiwn. Dywed y Grŵp fod ward bresennol y Rhigos yn unigryw o gymharu â wardiau eraill yn Rhondda Cynon Taf. Mae'n cynnwys y nifer leiaf o etholwyr ac yn cwmpasu'r ardal ddaearyddol fwyaf. Mae'r ward hefyd yn cynnwys cyfran o Barc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog sy'n cyfrannu at y ward o dan y Gronfa Datblygu Gwledig. Gofynnodd y grŵp am i'r trefniadau presennol gael eu cadw.
215. Mae'r Comisiwn yn argymhell cyfuno Cymunedau Hirwaun a'r Rhigos i ffurfio ward etholiadol â dau aelod sy'n cynnwys 4,522 o etholwyr (rhagamceniir 4,682 o etholwyr) a fyddai, pe byddai'n cael ei chynrychioli gan ddau gynghorydd, yn arwain at lefel gynrychiolaeth sydd 2% islaw'r cyfartaledd sirol argymelledig.
216. Yn ei Gynigion Drafft, cynigiodd y Comisiwn yr enw Cymraeg Hirwaun a'r Rhigos; a'r enw Saesneg Hirwaun and Rhigos. Mae Comisiynydd y Gymraeg yn cytuno â'r enwau. Derbyniodd y Comisiwn un gynrychiolaeth mewn perthynas â'r enw mewn ymateb i'r Cynigion Drafft gan Gyngor Cymuned Hirwaun a Phenderyn.

217. Cynigiodd Cyngor Cymuned Hirwaun a Phenderyn yr enw Hirwaun, Penderyn a'r Rhigos ar gyfer y ward etholiadol. Dywedodd y Cyngor Cymuned y dylai enw'r ward adlewyrchu enw'r Cyngor Cymuned sy'n cynrychioli'r ardal hefyd, ac nad oedd yr enw arfaethedig yn fwy astrus na'r enwau wardiau arfaethedig Llantrisant a Thonysguboriau neu Rhydfelen Uchaf a Glyntaf.
218. Mae'r Comisiwn wedi rhoi'r enw Cymraeg **Hirwaun, Penderyn a'r Rhigos**, a'r enw Saesneg **Hirwaun, Penderyn and Rhigos** i'r ward etholiadol arfaethedig. Roedd Comisiynydd y Gymraeg yn cytuno â'r enw arfaethedig. Gellir anfon unrhyw sylwadau ar yr enw argymelledig at y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol.
219. Mae'r Comisiwn yn cydnabod y cynrychiolaethau a dderbyniwyd yn gwrthwynebu'r Cynigion Drafft a natur unigryw y wardiau etholiadol presennol. Fodd bynnag, mae'r Comisiwn o'r farn fod y trefniadau presennol yn cadw lefelau amhriodol o uchel o amrywiant etholiadol. Mae cyfuno'r ddwy ward, tra'n cadw cynrychiolaeth dau gynghorydd, yn darparu ar gyfer gwelliant sylweddol i gydraddoldeb etholiadol heb newid y gynrychiolaeth gyffredinol.
220. Mae'r Comisiwn o'r farn y byddai'r trefniant hwn yn darparu ar gyfer ward etholiadol sy'n ddymunol er budd llywodraeth leol effeithiol a chyfleus.

Hirwaun, Penderyn a'r Rhigos

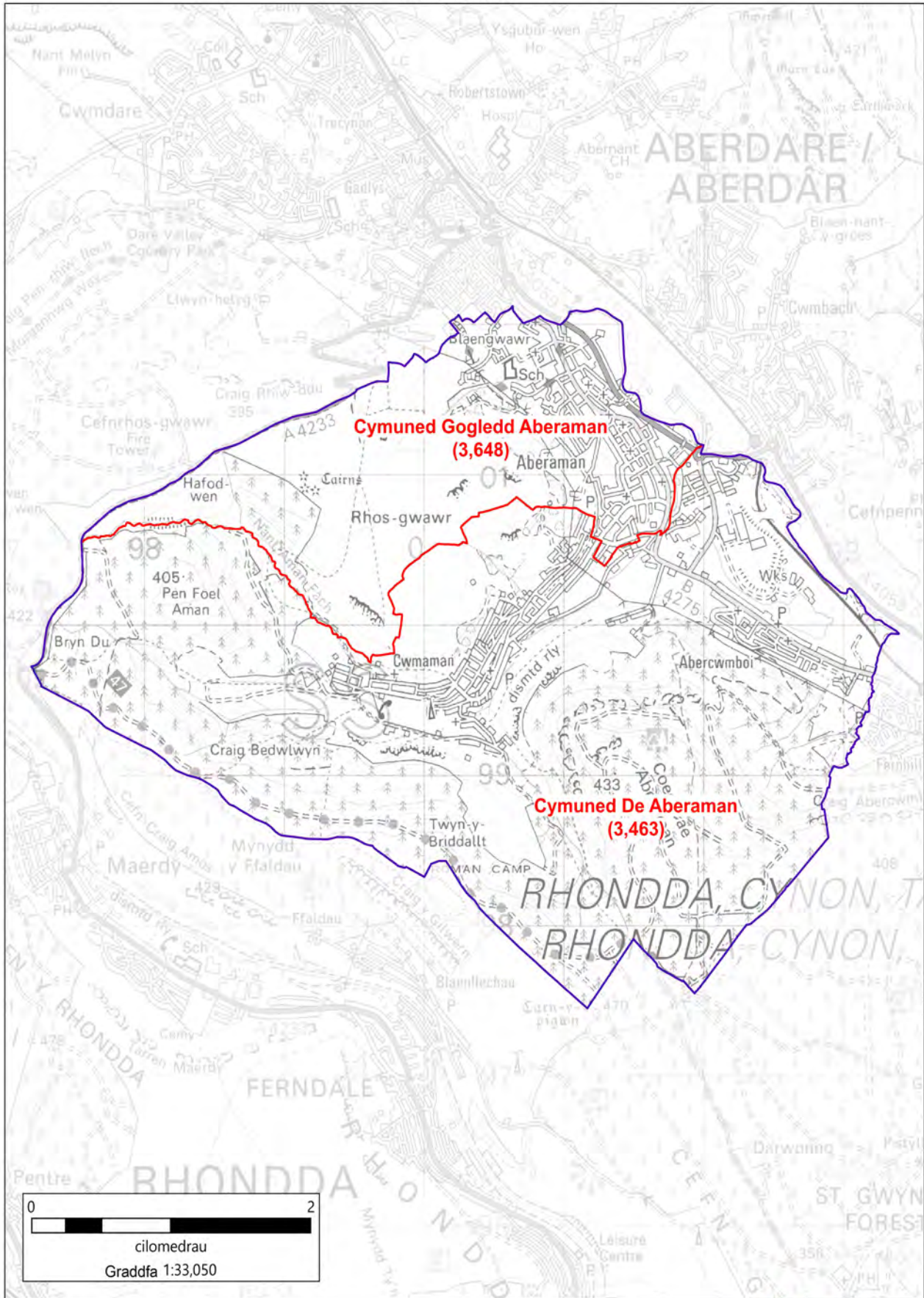

This page is intentionally blank

Gogledd Aberaman a De Aberaman

221. Mae ward etholiadol bresennol Gogledd Aberaman yn cynnwys Cymuned Gogledd Aberaman. Mae ganddi 3,648 o etholwyr (rhagamcenir 3,781 o etholwyr) a gynrychiolir gan ddau gynghorydd, sydd 21% islaw'r cyfartaledd sirol argymelledig. Mae gan y ward etholiadol boblogaeth amcangyfrifedig o 4,143 o bleidleiswyr cymwys.
222. Mae ward etholiadol bresennol De Aberaman yn cynnwys Cymuned De Aberaman. Mae ganddi 3,463 o etholwyr (rhagamcenir 3,609 o etholwyr) a gynrychiolir gan ddau gynghorydd, sydd 25% islaw'r cyfartaledd sirol argymelledig. Mae gan y ward etholiadol boblogaeth amcangyfrifedig o 3,758 o bleidleiswyr cymwys.
223. Yn ei Gynigion Drafft, cynigiodd y Comisiwn gyfuno wardiau etholiadol Gogledd Aberaman a De Aberaman i ffurfio ward etholiadol â thri aelod (sef un yn llai) fel y cynigiwyd gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf yng ngham yr Ymgynghoriad Cychwynnol.
224. Ni dderbyniodd y Comisiwn unrhyw gynrychiolaethau mewn ymateb i'r Cynigion Drafft yn ymwneud â'r ardal hon.
225. Mae'r Comisiwn yn argymhell cyfuno Cymunedau Gogledd Aberaman a De Aberaman i ffurfio ward etholiadol sy'n cynnwys 7,111 o etholwyr (rhagamcenir 7,390 o etholwyr) a fyddai, pe byddai'n cael ei chynrychioli gan dri chynghorydd, yn arwain at lefel gynrychiolaeth sydd 3% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig.
226. Yn ei Gynigion Drafft, cynigiodd y Comisiwn yr enw unigol Aberaman. Roedd Comisiynydd y Gymraeg yn cytuno â'r enw arfaethedig. Ni dderbyniodd y Comisiwn unrhyw gynrychiolaethau mewn perthynas â'r enw mewn ymateb i'r Cynigion Drafft.
227. Mae'r Comisiwn wedi rhoi'r enw unigol **Aberaman** i'r ward etholiadol argymelledig. Gellir anfon unrhyw sylwadau ar yr enw argymelledig at y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol.
228. Mae'r Comisiwn yn cytuno â'r cyflwyniad a wnaed yn wreiddiol gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf fod y cynnig hwn yn darparu gwelliant sylweddol mewn cydraddoldeb etholiadol ar gyfer yr ardal.
229. Mae'r Comisiwn o'r farn fod y cynnig hwn yn ddymunol er budd llywodraeth leol effeithiol a chyfleus.

Aberaman

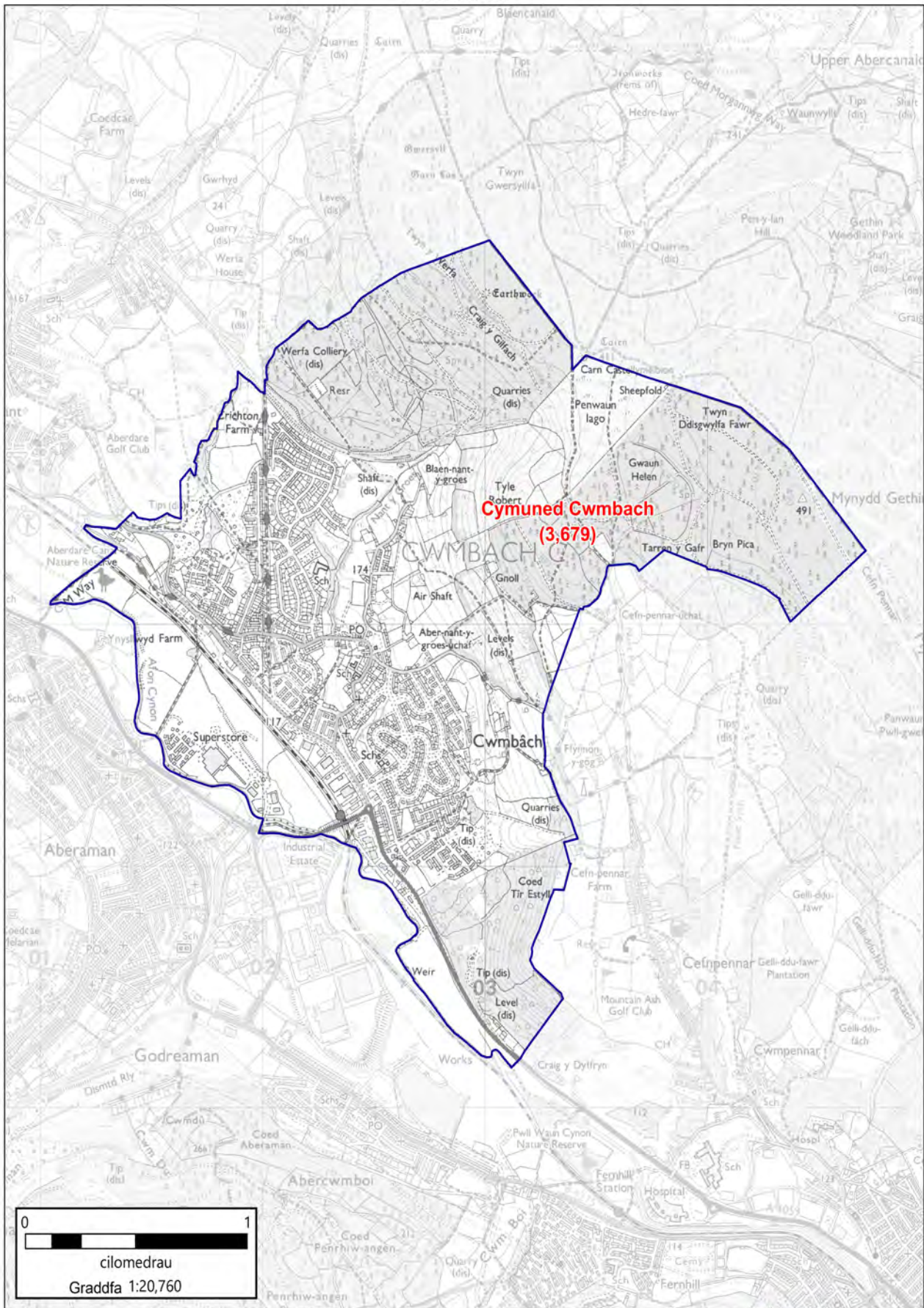

Cwmbach

230. Mae ward etholiadol bresennol Cwmbach yn cynnwys Cymuned Cwmbach. Mae ganddi 3,679 o etholwyr (rhagamcenir 3,959 o etholwyr) a gynrychiolir gan un cynghorydd, sydd 60% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig. Mae gan y ward etholiadol boblogaeth amcangyfrifedig o 3,940 o bleidleiswyr cymwys.
231. Yn ei Gynigion Drafft, cynigiodd y Comisiwn fod ward etholiadol Cwmbach yn cael ei chynrychioli gan ddau aelod (sef un yn fwy) fel y cynigiwyd gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf yng ngham yr Ymgynghoriad Cychwynnol.
232. Ni dderbyniodd y Comisiwn unrhyw gynrychiolaethau mewn ymateb i'r Cynigion Drafft yn ymwneud â'r ardal hon.
233. Mae'r Comisiwn yn argymhell bod ward etholiadol Cwmbach yn ffurfio ward etholiadol sy'n cynnwys 3,679 o etholwyr (rhagamcenir 3,959 o etholwyr) a fyddai, pe byddai'n cael ei chynrychioli gan ddau gynghorydd (sef un yn fwy), yn arwain at lefel gynrychiolaeth sydd 20% islaw'r cyfartaledd sirol argymelledig.
234. Yn ei Gynigion Drafft, cynigiodd y Comisiwn yr enw unigol Cwmbach. Ystyrioedd Comisiynydd y Gymraeg yr enw a cynigwyd Cwm-bach. Ni dderbyniodd y Comisiwn unrhyw gynrychiolaethau mewn perthynas â'r enw mewn ymateb i'r Cynigion Drafft.
235. Mae'r Comisiwn wedi rhoi'r enw unigol **Cwmbach** i'r ward etholiadol argymelledig. Gellir anfon unrhyw sylwadau ar yr enw argymelledig at y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol.
236. Mae'r cynnig hwn yn darparu gwelliant sylweddol i gydraddoldeb etholiadol yn y ward a derbyniodd gefnogaeth cynrychiolaethau yng ngham yr ymgynghoriad cychwynnol. Cred y Comisiwn y byddai'r ward etholiadol arfaethedig yn adeiladu ar y cysylltiadau cymunedol, cyfathrebu a chymdeithasol presennol yn ward etholiadol Cwmbach.
237. Mae'r Comisiwn o'r farn fod y cynnig hwn yn ddymunol er budd llywodraeth leol effeithiol a chyfleus.

Cwmbach

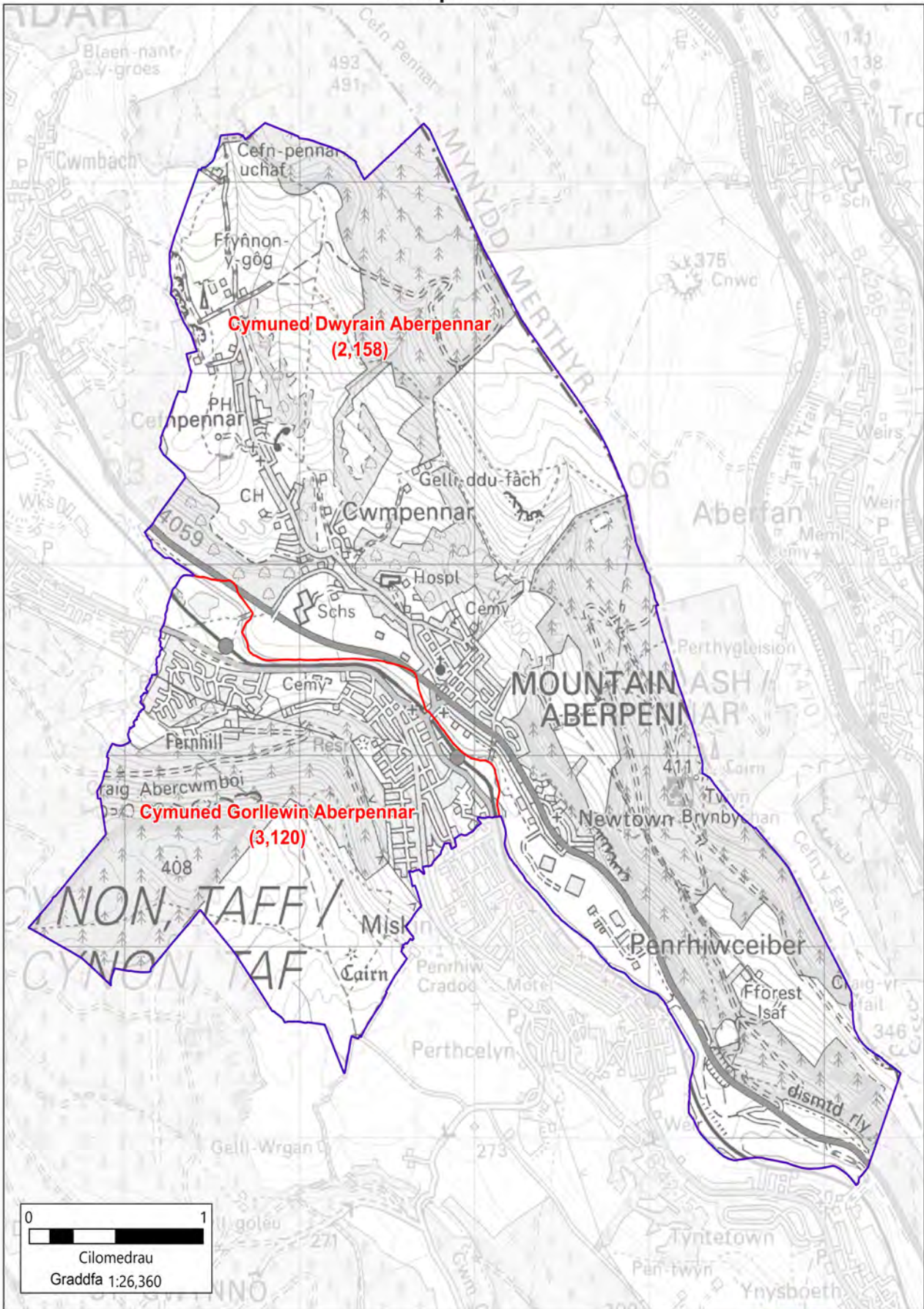

Dwyrain Aberpennar a Gorllewin Aberpennar

238. Mae ward etholiadol bresennol Dwyrain Aberpennar yn cynnwys Cymuned Dwyrain Aberpennar. Mae ganddi 2,158 o etholwyr (rhagamcenir 2,381 o etholwyr) a gynrychiolir gan un cynghorydd, sydd 6% islaw'r cyfartaledd sirol argymelledig. Mae gan y ward etholiadol boblogaeth amcangyfrifedig o 2,335 o bleidleiswyr cymwys.
239. Mae ward etholiadol bresennol Gorllewin Aberpennar yn cynnwys Cymuned Gorllewin Aberpennar. Mae ganddi 3,120 o etholwyr (rhagamcenir 3,197 o etholwyr) a gynrychiolir gan ddau gynghorydd, sydd 32% islaw'r cyfartaledd sirol argymelledig. Mae gan y ward etholiadol boblogaeth amcangyfrifedig o 3,608 o bleidleiswyr cymwys.
240. Yn ei Gynigion Drafft, cynigiodd y Comisiwn fod Cymunedau Dwyrain Aberpennar a Gorllewin Aberpennar yn cael eu cyfuno i ffurfio ward etholiadol â dau aelod (sef un yn llai) fel y cynigiwyd gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf yng ngham yr Ymgynghoriad Cychwynnol.
241. Derbyniodd y Comisiwn un gynrychiolaeth mewn ymateb i'w Gynigion Drafft yn ymwneud â'r ardal, gan Bwyllgor Trosolwg a Chraffu Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf.
242. Roedd Pwyllgor Trosolwg a Chraffu Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf yn gwrthwynebu Cynigion Drafft y Comisiwn. Cododd aelod o'r Pwyllgor bryderon ynglŷn â thangynrychiolaeth a theimlai mai ymarferiad mathemategol ydoedd, a dywedodd fod trigolion yn y cymunedau yn dymuno cadw'r trefniadau presennol.
243. Mae'r Comisiwn yn argymhell cyfuno Cymunedau Dwyrain Aberpennar a Gorllewin Aberpennar i ffurfio ward etholiadol sy'n cynnwys 5,278 o etholwyr (rhagamcenir 5,578 o etholwyr) a fyddai, pe byddai'n cael ei chynrychioli gan ddau gynghorydd, yn arwain at lefel gynrychiolaeth sydd 15% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig.
244. Yn ei Gynigion Drafft, cynigiodd y Comisiwn yr enw Cymraeg Aberpennar; a'r enw Saesneg Mountain Ash. Roedd Comisiynydd y Gymraeg yn cytuno â'r enwau arfaethedig. Ni dderbyniodd y Comisiwn unrhyw gynrychiolaethau mewn perthynas â'r enwau mewn ymateb i'w Gynigion Drafft.
245. Mae'r Comisiwn wedi rhoi'r enw Cymraeg **Aberpennar** a'r enw Saesneg **Mountain Ash** i'r ward etholiadol argymelledig. Gellir anfon unrhyw sylwadau ar yr enw argymelledig at y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol.
246. Mae'r Comisiwn yn cytuno â'r argymhelliad a wnaed yn wreiddiol gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf ar gyfer yr ardal hon, a'r gwelliant mewn cydraddoldeb etholiadol. Cred y Comisiwn y byddai'r ward arfaethedig yn darparu ar gyfer llywodraeth leol effeithiol a chyfleus ac yn adeiladu ar y cysylltiadau cymunedol, cyfathrebu a chymdeithasol presennol yn ardal Aberpennar.
247. Mae'r Comisiwn yn cydnabod y gynrychiolaeth i gadw'r trefniadau presennol ar gyfer Dwyrain Aberpennar a Gorllewin Aberpennar. Fodd bynnag, y cynnig hwn yw'r unig ateb ymarferol i fynd i'r afael â'r amrywiant etholiadol amhriodol presennol yn ward etholiadol Gorllewin Aberpennar.
248. Mae'r Comisiwn o'r farn fod y trefniant hwn yn ddymunol er budd llywodraeth leol effeithiol a chyfleus.

Aberpennar

Pennod 6. CRYNODEB O'R TREFNIADAU ARGYMELLEDIG

1. Mae'r trefniadau etholiadol presennol (fel y dangosir yn Atodiad 2) yn darparu'r lefelau canlynol o gynrychiolaeth etholiadol ym Mwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf:
  - Mae'r amrywiant etholiadol yn amrywio o 39% islaw'r cyfartaledd sirol presennol (Y Rhigos) i 108% uwchlaw'r cyfartaledd sirol presennol (Gorllewin Tonyrefail), sef 2,302 o etholwyr fesul cynghorydd.
  - Mae gan bedair ward etholiadol lefel gynrychiolaeth sy'n fwy na 50% uwchlaw neu islaw'r cyfartaledd sirol presennol, sef 2,302 o etholwyr fesul cynghorydd.
  - Mae gan 15 ward etholiadol lefel gynrychiolaeth sydd rhwng 25% a 50% uwchlaw neu islaw'r cyfartaledd sirol presennol, sef 2,302 o etholwyr fesul cynghorydd.
  - Mae gan 18 ward etholiadol lefel gynrychiolaeth sydd rhwng 10% a 25% uwchlaw neu islaw'r cyfartaledd sirol presennol, sef 2,302 o etholwyr fesul cynghorydd.
  - Mae gan 15 ward etholiadol lefel gynrychiolaeth sy'n llai na 10% uwchlaw neu islaw'r cyfartaledd sirol presennol, sef 2,302 o etholwyr fesul cynghorydd.
2. O gymharu â'r trefniadau etholiadol presennol sydd i'w gweld uchod, mae'r trefniadau etholiadol argymelledig (fel y'u dangosir yn Atodiad 3) yn dangos y gwelliannau canlynol i'r gynrychiolaeth etholiadol ar draws y Sir:
  - Mae'r amrywiant etholiadol yn amrywio o 25% islaw'r cyfartaledd sirol argymelledig (**Ynysybwl**) i 26% uwchlaw'r cyfartaledd sirol argymelledig (**Trefforest**), sef 2,302 o etholwyr fesul cynghorydd.
  - Mae gan un ward etholiadol lefel gynrychiolaeth sydd rhwng 25% a 50% uwchlaw neu islaw'r cyfartaledd sirol argymelledig, sef 2,302 o etholwyr fesul cynghorydd.
  - Mae gan 23 ward etholiadol lefel gynrychiolaeth sydd rhwng 10% a 25% uwchlaw neu islaw'r cyfartaledd sirol argymelledig, sef 2,302 o etholwyr fesul cynghorydd.
  - Mae gan 22 ward etholiadol lefel gynrychiolaeth sy'n llai na 10% uwchlaw neu islaw'r cyfartaledd sirol argymelledig, sef 2,302 o etholwyr fesul cynghorydd.
3. Fel y disgrifir m Mhennod 4 ac Atodiad 4, wrth lunio cynllun o drefniadau etholiadol, rhaid i'r Comisiwn ystyried nifer o faterion sydd wedi'u cynnwys yn y ddeddfwriaeth. Nid yw'n bosibl datrys pob un o'r materion hyn bob tro, sydd weithiau'n gwrthdaro â'i gilydd. Yng nghynllun argymelledig y Comisiwn, rydym wedi rhoi pwyslais ar gyflawni gwelliannau o ran cydraddoldeb etholiadol, gan gynnal cysylltiadau cymunedol lle bynnag y bo hynny'n bosibl. Mae'r Comisiwn yn cydnabod y byddai creu wardiau etholiadol, sy'n gwyro oddi wrth y patrwm presennol, yn anochel yn tarfu rhywfaint ar y cysylltiadau presennol rhwng cymunedau a gallent bontio ardaloedd cyngor cymuned. Mae'r Comisiwn wedi gwneud pob ymdrech i sicrhau bod y wardiau etholiadol diwygiedig yn adlewyrchu cyfuniadau rhesymegol o gymunedau a wardiau cymunedol presennol.
4. Mae'r Comisiwn wedi edrych ar bob ardal, ac mae'n fodlon y byddai'n anodd cyflawni trefniadau etholiadol sy'n cadw'r cyfuniad presennol o gymunedau a wardiau cymunedol heb gael effaith niweidiol ar un neu fwy o'r materion eraill y mae'n rhaid iddo eu hystyried.

Pennod 7. TREFNIADAU ÔL-DDILYNOL

1. Wrth ystyried y newidiadau i wardiau etholiadol lle mae'r Comisiwn wedi argymhell newidiadau i'r ffiniau, bu'n rhaid ystyried effeithiau'r newidiadau hyn hefyd ar ffiniau a threfniadau etholiadol y cynghorau cymuned a thref. Mae'r rhan hon o'r adroddiad yn manylu ar ein hargymhellion ar gyfer y newidiadau ôl-ddilydol hyn. Darparwyd yr ystadegau etholwyr a ddefnyddir yn yr adran hon gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf hefyd.

Ffiniau Cymunedau a Wardiau Cymunedol

2. Mae nifer o newidiadau i wardiau etholiadol ac, o ganlyniad, mae'n rhaid i'r Comisiwn ystyried y trefniadau sylfaenol ar gyfer cymunedau a wardiau cymunedol. Mae'r newidiadau arfaethedig i ffiniau cymunedau a wardiau cymunedol fel a ganlyn:

Cyngor Cymuned Llanilltud Faerdref

3. Argymhellir i ward etholiadol argymelledig **Pentre'r Eglwys** gael yr un newid ôl-ddilydol i drefniadau wardio Cyngor Cymuned Llanilltud Faerdref, fel y dangosir ar y map ar dudalen 25.
4. Argymhellir i ward etholiadol argymelledig **Ton-teg** gael yr un newid ôl-ddilydol i ward Ton-teg yng Nghyngor Cymuned Llanilltud Faerdref, fel y dangosir ar y map ar dudalen 26.

Cyngor Tref Pontypridd

5. Argymhellir i ward etholiadol argymelledig **Graig a Gorllewin Pontypridd** gael yr un newid ôl-ddilydol i'r trefniadau wardio yng Nghyngor Tref Pontypridd, fel y dangosir ar y map ar dudalen 15.
6. Argymhellir i ward etholiadol argymelledig **Y Ddraenen Wen a Rhydfelen Isaf** gael yr un newid ôl-ddilydol i'r trefniadau wardio yng Nghyngor Tref Pontypridd, fel y dangosir ar y map ar dudalen 19.
7. Argymhellir i ward etholiadol argymelledig **Canol Rhydfelen** gael yr un newid ôl-ddilydol i'r trefniadau wardio yng Nghyngor Tref Pontypridd, fel y dangosir ar y map ar dudalen 18.
8. Argymhellir i ward etholiadol argymelledig Rhydfelen Uchaf a Glyn-taf gael yr un newid ôl-ddilydol i'r trefniadau wardio yng Nghyngor Tref Pontypridd, fel y dangosir ar y map ar dudalen 20.

Ardaloedd Cymunedol Llwynypia, Trealaw ac Ystrad

9. Argymhellir i wardiau etholiadol argymelledig Llwynypia, Trealaw ac Ystrad gael yr un newid ôl-ddilydol i Gymunedau Llwynypia, Trealaw ac Ystrad, fel y dangosir ar y mapiau ar dudalennau 49, 50 a 51.

Ardal Gymunedol Pont-y-clun

10. Argymhellir i wardiau etholiadol argymelledig Dwyrain Pont-y-clun, Canol Pont-y-clun a Gorllewin Pont-y-clun gael yr un newid ôl-ddilydol i Gymuned Pont-y-clun, fel y dangosir ar y mapiau ar dudalennau 36, 37 a 38.

Ardal Gymunedol Trehafod

11. Argymhellir i wardiau etholiadol argymelledig **Cymer a Graig a Gorllewin Pontypridd** gael yr un newid ôl-ddilydol i Gymuned Trehafod, fel y dangosir ar y mapiau ar dudalennau 14 a 15.

Trefniadau Etholiadol Cyngorau Tref a Chymuned

12. Mae'n ofynnol i'r Comisiwn ystyried y newidiadau ôl-ddilydol i'r trefniadau etholiadol cymunedol a fyddai'n digwydd o ganlyniad i'r argymhellion y manylir arnynt uchod. Mae'r trefniadau etholiadol presennol a'r newidiadau argymelledig i'r trefniadau hynny i'w gweld isod:

Cyngor Cymuned Llanilltud Faerdref

Wardiau	Cyngor Cymuned Llanilltud Faerdref							
	Presennol				Arfaethedig			
	Etholwyr	Cyngorwyr Cymuned	Etholwyr fesul Cyngorydd	Amrywiant	Etholwyr	Cyngorwyr Cymuned	Etholwyr fesul Cyngorydd	Amrywiant
Pentre'r Eglwys	4,313	4	1,078	5%	5,033	5	1,007	6%
Efail Isaf	1,025	1	1,025	0%	1,025	1	1,025	8%
Llanilltud Faerdref	3,778	4	945	-8%	3,778	4	945	0%
Ton-teg	3,222	3	1,074	4%	2,502	3	834	-12%
	12,338	12	1,028		12,338	13	949	

13. Mae'r Comisiwn yn fodlon bod y newidiadau argymelledig hyn yn briodol ac er budd llywodraeth leol effeithiol a chyfleus.

Cyngor Cymuned Pont-y-clun

Wardiau	Cyngor Cymuned Pont-y-clun								
	Presennol				Arfaethedig				
	Etholwyr	Cyngorwyr Cymuned	Etholwyr fesul Cyngorydd	Amrywiant	Wardiau	Etholwyr	Cyngorwyr Cymuned	Etholwyr fesul Cyngorydd	Amrywiant
Cefnyrhendy	3,107	5	621	14%	Dwyrain Pont-y-clun	1,778	3	593	8%
Groes-faen	483	1	483	-12%	Canol Pont-y-clun	2,312	4	578	6%
Maes-y-felin	1,869	4	467	-15%	Gorllewin Dwyrain	1,924	4	481	-12%

ADRODDIAD ARGYMHELLION TERFYNOL RHONDDA CYNON TAF

					Pont-y-clun				
Meisgyn	555	1	555	-2%					
	6,014	11	547			6,014	11	547	

14. Mae'r Comisiwn yn fodlon bod y newidiadau argymelledig hyn yn briodol ac er budd llywodraeth leol effeithiol a chyfleus.

Cyngor Tref Pontypridd

	Cyngor Tref Pontypridd									
	Presennol					Arfaethedig				
Wardiau	Etholwyr	Cynghorwyr Cymuned	Etholwyr fesul Cynghorydd	Amrywiant	Wardiau	Etholwyr	Cynghorwyr Cymuned	Etholwyr fesul Cynghorydd	Amrywiant	
Cilfynydd	2,095	2	1,048	3%	Cilfynydd	2,095	2	1,048	4%	
Glyn-coch	2,021	2	1,011	-1%	Glyn-coch	2,021	2	1,011	0%	
Graig	1,853	2	927	-9%	Graig	1,853	2	927	-8%	
Y Ddraenen Wen	1,684	2	842	-17%	Y Ddraenen Wen a Rhydfelen Isaf	1,803	2	902	-11%	
llan	934	1	934	-8%	Rhydfelen Uchaf a Glyn-taf	2,397	2	1,199	19%	
Rhondda	3,481	4	870	-15%	Rhondda	3,230	3	1,077	7%	
Canol Rhydfelen	2,099	2	1,050	3%	Canol Rhydfelen	1,949	2	975	-3%	
Rhydfelen Isaf	1,432	1	1,432	40%	-	-	-	-	-	
Tref	2,153	2	1,077	6%	Tref	2,153	2	1,077	7%	
Trallwng	2,795	3	932	-9%	Trallwng	2,795	3	932	-8%	
Trefforest	2,901	2	1,451	42%	Trefforest	2,901	3	967	-4%	
	23,448	23	1,019			23,197	23	1,009		

15. Mae'r Comisiwn yn fodlon bod y newidiadau argymelledig hyn yn briodol ac er budd llywodraeth leol effeithiol a chyfleus.

Pennod 8. YMATEBION I'R ADRODDIAD HWN

16. Ar ôl cwblhau'r arolwg o Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf a chyflwyno argymhellion y Comisiwn i Lywodraeth Cymru ar drefniadau etholiadol y dyfodol ar gyfer y prif awdurdod, mae'r Comisiwn wedi cyflawni ei rwymedigaethau statudol o dan y Ddeddf.
17. Gwaith Llywodraeth Cymru yn awr, os gwêl yn dda, yw gweithredu'r argymhellion hyn naill ai fel y'u cyflwynwyd, neu gydag addasiadau. Gall Llywodraeth Cymru roi cyfarwyddyd i ni gynnal arolwg pellach hefyd.
18. Dylid cyfeirio unrhyw gynrychiolaethau pellach yn ymwneud â'r materion yn yr adroddiad hwn at Lywodraeth Cymru. Dylid gwneud hyn cyn gynted ag y bo modd, a beth bynnag ddim hwyrach na chwe wythnos o'r dyddiad y cyflwynir argymhellion y Comisiwn i Lywodraeth Cymru. Dylid anfon cynrychiolaethau at:

Tîm Democratiaeth Llywodraeth Cymru
Yr Is-adran Democratiaeth, Amrywiaeth a Chydnabyddiaeth Ariannol
Llywodraeth Cymru
Parc Cathays
Caerdydd
CF10 3NQ

Neu e-bostiwch nhw i:

lgdtmailbox@gov.wales

Pennod 9. CYDNABYDDIAETHAU

19. Dymuna'r Comisiwn ddiolch i'r prif gyngor, yr holl gynghorau tref a chymuned a'r cyrff a'r unigolion eraill â buddiant a wnaeth gynrychiolaethau wrth i ni ddatblygu'r argymhellion terfynol hyn. Rydym ni, sydd wedi llofnodi isod, yn cymeradwyo'r adroddiad argymhellion hwn.

CERI STRADLING (Dirprwy Gadeirydd)

DAVID POWELL (Aelod)

JULIE MAY (Aelod)

THEODORE JOLOZA (Aelod)

SHEREEN WILLIAMS (Prif Weithredwr)

[Mawrth 2020]

ATODIAD 1 – RHESTR TERMAU

Amrywiant etholiadol	I ba raddau mae nifer yr etholwyr fesul cynghorydd mewn ward yn amrywio o'r cyfartaledd sirol; wedi'i fynegi ar ffurf canran.
Arolwg etholiadol	Arolwg lle mae'r Comisiwn yn ystyried y trefniadau etholiadol ar gyfer Prif Gyngor.
Comisiwn	Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru.
Cyfarwyddiadau	Cyfarwyddiadau a roddir gan Weinidogion Cymru o dan Adran 48 y Ddeddf.
Cymuned (ardal)	Yr uned llywodraeth leol sydd islaw lefel y Prif Gyngor.
Cymuned Ranedig	Cymuned sydd wedi'i rhannu rhwng dwy neu fwy o wardiau etholiadol.
Cyngor Cymuned	Cyngor etholedig sy'n darparu gwasanaethau i'w ardal gymunedol benodol. At ddibenion etholiadol cymunedol, gellir rhannu Cyngor Cymuned yn wardiau cymunedol.
Cyngor Tref	Mae Cyngor Cymuned sydd â statws tref yn cael ei adnabod fel Cyngor Tref. At ddibenion etholiadol cymunedol, gellir rhannu Cyngor Tref yn wardiau.
Etholaeth	Nifer y bobl sydd wedi'u cofrestru i bleidleisio mewn ardal llywodraeth leol.
Etholaeth ragamcanol	Y rhagolygon pum mlynedd ar gyfer yr etholaeth.
Gorchymyn	Gorchymyn a wneir gan gorff gweithredu sy'n rhoi cynigion a wneir gan y Prif Gyngor neu'r Comisiwn ar waith.
Gorgynrychiolaeth	Lle mae llai o etholwyr fesul cynghorydd mewn ward o gymharu â'r cyfartaledd sirol.
Parti â buddiant	Unigolyn neu gorff sydd â buddiant yng nghanlyniad arolwg etholiadol, fel cyngor cymuned, AS neu AC lleol neu blaid wleidyddol.
Poblogaeth amcangyfrifedig y pleidleiswyr cymwys	Nifer amcangyfrifedig y bobl gymwys (18+) mewn ardal llywodraeth leol sy'n gymwys i bleidleisio. Cafwyd y ffigurau hyn o amcangyfrifon poblogaeth wardiau'r Swyddfa Ystadegau Gwladol ar gyfer Cymru yn 2015, canol 2015 (ystadegau arbrolfol).

Prif ardal	Yr ardal a lywodraethir gan Brif Gyngor: sir neu fwrdeistref sirol yng Nghymru.
Prif Gyngor	Corff llywodraeth leol un haen sy'n gyfrifol am bob un, neu bron bob un, o'r swyddogaethau llywodraeth leol yn ei ardal. Cyngor sir neu gyngor bwrdeistref sirol.
Tangynrychiolaeth	Lle mae mwy o etholwyr fesul cynghorydd mewn ward o gymharu â'r cyfartaledd sirol.
Ward Cymuned / Tref	Ardal mewn Cyngor Cymunedol a grëwyd at ddibenion etholiadol cymunedol.
Wardiau etholiadol	Yr ardaloedd y caiff Prif Gyngorau eu rhannu iddynt at ddiben ethol cynghorwyr sir, y cyfeiriwyd atynt gynt fel adrannau etholiadol.
Y Ddeddf	Deddf Llywodraeth Leol (Democratiaeth) (Cymru) 2013

**CYNGOR BWRDEISTREF SIROL RHONDDA CYNON TAF
AELODAETH PRESENNOL Y CYNGOR**

Rhif.	ENW	DISGRIFIAD	NIFER O GYNGHORWYR	ETHOLWYR 2018	CYMHAREB 2018	% amrywiant o'r Cyfartaledd Sirol	ETHOLWYR 2023	CYMHAREB 2023	% amrywiant o'r Cyfartaledd Sirol	Poblogaeth sy'n gymwys i bleidleisio
1	Gogledd Aberaman	Cymuned Gogledd Aberaman	2	3,648	1,824	-21%	3,781	1,891	-20%	4,143
2	De Aberaman	Cymuned De Aberaman	2	3,463	1,732	-25%	3,609	1,805	-24%	3,758
3	Abercynon	Cymuned Abercynon	2	4,487	2,244	-3%	4,537	2,269	-5%	4,968
4	Dwyrain Aberdar	Cymuned Dwyrain Aberdar	2	4,900	2,450	6%	5,077	2,539	7%	5,243
5	Gorllewin Aberdar /Llwydcoed	Cymunedau Gorllewin Aberdar (5,943) [6,295] a Llwydcoed (1,233) [1,266]	3	7,176	2,392	4%	7,561	2,520	6%	7,601
6	Beddau	Ward Beddau o Gymuned Llantrisant	1	3,167	3,167	38%	3,174	3,174	34%	3,575
7	Brynna	Wardiau Brynna (2,025) [2,084] a Llaniliad (1,416) [2,153] o Gymuned Llanharan	1	3,441	3,441	49%	4,237	4,237	78%	3,496
8	Pentre'r Eglwys	Ward Pentre'r Eglwys o Gymuned Llantilltud Faerdref	1	4,313	4,313	87%	4,350	4,350	83%	3,898
9	Cilfynydd	Ward Cilfynydd o Gymuned Tref Pontypridd	1	2,095	2,095	-9%	2,136	2,136	-10%	2,260
10	Cwm Clydach	Cymuned Cwm Clydach	1	1,944	1,944	-16%	2,049	2,049	-14%	2,177
11	Cwmbach	Cymuned Cwmbach	1	3,679	3,679	60%	3,959	3,959	67%	3,940
12	Cymmer	Cymunedau Cymmer (3,406) [3,427] a Threhafod (565) [585]	2	3,971	1,986	-14%	4,012	2,006	-16%	4,417
13	Ferndale	Cymuned Ferndale	2	3,037	1,519	-34%	3,072	1,536	-35%	3,369
14	Gilfach Goch	Cymuned Gilfach-goch	1	2,434	2,434	6%	2,495	2,495	5%	2,723
15	Glyn-coch	Ward Glyn-coch o Gymuned Tref Pontypridd	1	2,021	2,021	-12%	2,023	2,023	-15%	2,310
16	Y Graig	Ward Y Graig o Gymuned Tref Pontypridd	1	1,853	1,853	-20%	1,910	1,910	-20%	1,901
17	Y Ddraenen Wen	Wardiau Y Ddraenen Wen (1,684) [1,684] a Rhydfelen Isaf (1,432) [1,432] o Gymuned Tref Pontypridd	1	3,116	3,116	35%	3,116	3,116	31%	3,138
18	Hirwaun	Ward Hirwaun o Gymuned Hirwaun	1	3,123	3,123	36%	3,239	3,239	36%	3,374

Rhif.	ENW	DISGRIFIAD	NIFER O GYNGHORWYR	ETHOLWYR 2018	CYMHAREB 2018	% amrywiant o'r Cyfartaledd Sirol	ETHOLWYR 2023	CYMHAREB 2023	% amrywiant o'r Cyfartaledd Sirol	Poblogaeth sy'n gymwys i bleidleisio
19	Llanharan	Ward Llanharan o Gymuned Llanharan	1	2,730	2,730	19%	2,783	2,783	17%	2,717
20	Llanhari	Cymuned Llanhari	1	3,121	3,121	36%	3,167	3,167	33%	2,999
21	Tref Llantrisant	Ward Tref Llantrisant o Gymuned Llantrisant	1	3,162	3,162	37%	3,247	3,247	37%	3,935
22	Llanilltud Faerdref	Wardiau Efail Isaf (1,025) [1,029] a Llanilltud Faerdref (3,778) [3,785] o Gymuned Llanilltud Faerdref	2	4,803	2,402	4%	4,814	2,407	1%	4,795
23	Llwynypia	Cymuned Llwyn-y-Pia	1	1,632	1,632	-29%	1,713	1,713	-28%	1,858
24	Y Maerdy	Cymuned Y Maerdy	1	2,287	2,287	-1%	2,398	2,398	1%	2,387
25	Dwyrain Aberpennar	Cymuned Dwyrain Aberpennar	1	2,158	2,158	-6%	2,381	2,381	0%	2,335
26	Gorllewin Aberpennar	Cymuned Gorllewin Aberpennar	2	3,120	1,560	-32%	3,197	1,599	-33%	3,608
27	Pen-y-Graig	Cymuned Pen-y-graig	2	3,924	1,962	-15%	3,983	1,992	-16%	4,307
28	Pen-y-Waun	Cymuned Pen-y-waun	1	2,011	2,011	-13%	2,122	2,122	-11%	2,345
29	Penrhiw-ceiber	Cymuned Penrhiw-ceiber	2	4,114	2,057	-11%	4,136	2,068	-13%	4,561
30	Pentre	Cymuned Pentre	2	3,857	1,929	-16%	3,885	1,943	-18%	4,147
31	Pont-y-clun	Cymuned Pont-y-clun	2	6,014	3,007	31%	6,873	3,437	45%	6,470
32	Tref Pontypridd	Ward Town o Gymuned Tref Pontypridd	1	2,153	2,153	-6%	2,217	2,217	-7%	2,279
33	Porth	Cymuned Porth	2	4,301	2,151	-7%	4,426	2,213	-7%	4,799
34	Y Rhigos	Ward Penderyn (658) [658] o Gymuned Hirwaun a Cymuned Y Rhigos (741) [785]	1	1,399	1,399	-39%	1,443	1,443	-39%	1,441
35	Rhondda	Ward Rhondda o Gymuned Tref Pontypridd	2	3,481	1,741	-24%	3,520	1,760	-26%	3,703
36	Canol Rhydfelen/Ilan	Wardiau Ilan (934) [934] a Chanol Rhydfelen (2,099) [2,101] o Gymuned Tref Pontypridd	1	3,033	3,033	32%	3,035	3,035	28%	3,435
37	Ffynnon Taf	Cymuned Ffynnon Taf	1	2,826	2,826	23%	2,830	2,830	19%	3,123
38	Tonysguboriau	Ward Tonysguboriau o Gymuned Llantrisant	1	1,956	1,956	-15%	1,991	1,991	-16%	2,302
39	Ton-Teg	Ward Ton-Teg o Gymuned Llanilltud Faerdref	2	3,222	1,611	-30%	3,222	1,611	-32%	3,282
40	Tonypanyd	Cymuned Tonypanyd	1	2,638	2,638	15%	2,695	2,695	13%	3,001
41	Dwyrain Tonyrefail	Wardiau Coedely (1,347) [1,474], Collena (1,619) [1,623], a Tylcha (1,294) [1,312] o Gymuned Tonyrefail	2	4,260	2,130	-7%	4,409	2,205	-7%	4,701
Rhif.	ENW	DISGRIFIAD	NIFER O GYNGHORWYR	ETHOLWYR 2018	CYMHAREB 2018	% amrywiant o'r Cyfartaledd Sirol	ETHOLWYR 2023	CYMHAREB 2023	% amrywiant o'r Cyfartaledd Sirol	Poblogaeth sy'n gymwys i bleidleisio

ATODIAD 2

42	Gorllewin Tonyrefail	Wardiau Penrhiw-fer (1,062) [1,066], Thomastown (1,307) [1,441], a Tynybryn (2,421) [2,718] o Gymuned Tonyrefail	1	4,790	4,790	108%	5,225	5,225	120%	5,145
43	Trallwng	Ward Trallwng o Gymuned Tref Pontypridd	1	2,795	2,795	21%	2,819	2,819	19%	3,087
44	Trealaw	Cymuned Trealaw	1	2,809	2,809	22%	2,840	2,840	19%	3,244
45	Trefforest	Ward Trefforest ward o Gymuned Tref Pontypridd	1	2,901	2,901	26%	2,997	2,997	26%	4,449
46	Treherbert	Cymuned Treherbert	2	4,165	2,083	-10%	4,242	2,121	-11%	4,583
47	Treorci	Cymuned Treorci	3	5,652	1,884	-18%	5,750	1,917	-19%	6,118
48	Tylorstown	Cymuned Tylorstown	2	2,981	1,491	-35%	3,034	1,517	-36%	3,404
49	Tyn-y-Nant	Ward Tyn-y-nant o Gymuned Llantrisant	1	2,414	2,414	5%	2,414	2,414	2%	2,657
50	Ynyshir	Cymuned Ynyshir	1	2,391	2,391	4%	2,398	2,398	1%	2,649
51	Ynysybwl	Cymuned Ynysybwl and Coed-y-Cwm	1	3,457	3,457	50%	3,485	3,485	47%	3,619
52	Ystrad	Cymuned Ystrad	2	4,248	2,124	-8%	4,266	2,133	-10%	4,630
CYFANSWM:			75	172,673	2,302		178,294	2,377		188,406

Cymhareb yw nifer yr etholwyr fesul cynghorwyr

Darperir ffigyrau etholaeth gan Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf

Darperir ffigyrau poblogaeth gan Swyddfa Ystadegau Gwladol (ONS)

	2018		2023	
Yn fwy na + neu - 50% o'r Cyfartaledd Sirol	4	8%	4	8%
Rhwng + neu - 25% a + neu - 50% o'r Cyfartaledd Sirol	15	29%	15	29%
Rhwng + neu - 10% a + neu - 25% o'r Cyfartaledd Sirol	18	35%	23	44%
Rhwng 0% a + neu - 10% o'r Cyfartaledd Sirol	15	29%	10	19%

Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf
Trefniadau Etholiadol Argymelledig
Amrywiant o'r Cyfartaledd Sirol

Atodiad 3

Rhif	Enw	Disgrifiad	Cyngorwyr	Etholwyr 2018	Cymhareb 2018	% Amrywiant o'r Cyfartaledd Sirol	Etholwyr 2023	Cymhareb 2023	% Amrywiant o'r Cyfartaledd Sirol
1	Aberaman	Cymunedau Gogledd Aberaman a De Aberaman	3	7,111	2,370	3%	7,390	2,463	4%
2	Abercynon	Cymuned Abercynon	2	4,487	2,244	-3%	4,537	2,269	-5%
3	Dwyrain Aberdâr	Cymuned Dwyrain Aberdâr	2	4,900	2,450	6%	5,077	2,539	7%
4	Gorllewin Aberdar a Llwydcoed	Cymunedau Gorllewin Aberdar a Llwydcoed	3	7,176	2,392	4%	7,561	2,520	6%
5	Beddau a Thyn-y-nant	Wardiau Beddau a Tyn-y-nant o Gymuned Llanilltud Faerdref	2	5,581	2,791	21%	5,588	2,794	18%
6	Brynna a Llanharan	Cymuned Llanharan	3	6,171	2,057	-11%	7,020	2,340	-2%
7	Pentre'r Eglwys	Ward Pentre'r Eglwys o Gymuned Llanilltud Faerdref	2	5,033	2,517	9%	5,070	2,535	7%
8	Cilfynydd	Ward Cilfynydd o Dref Pontypridd	1	2,095	2,095	-9%	2,136	2,136	-10%
9	Cwm Clydach	Cymuned Cwm Clydach	1	1,944	1,944	-16%	2,049	2,049	-14%
10	Cwmbach	Cymuned Cwmbach	2	3,679	1,840	-20%	3,959	1,980	-17%
11	Cymer	Cymunedau Cymer a Threhafof	2	4,222	2,111	-8%	4,259	2,130	-10%
12	Gilfach-goch	Cymuned Gilfach-goch	1	2,434	2,434	6%	2,495	2,495	5%
13	Glyn-coch	Ward Glyn-coch o Dref Pontypridd	1	2,021	2,021	-12%	2,023	2,023	-15%
14	Y Graig a Gorllewin Pontypridd	Wardiau Y Graig a Rhondda o Dref Pontypridd	2	5,083	2,542	10%	5,179	2,590	9%
15	Y Ddraenen-wen a Rhydfelen Isaf	Ward y Ddraenen-wen o Dref Pontypridd	1	1,803	1,803	-22%	1,805	1,805	-24%
16	Hirwaun, Penderyn a'r Rhigos	Cymunedau Hirwaun a'r Rhigos	2	4,522	2,261	-2%	4,682	2,341	-2%
17	Llanhari	Ward Llanhari o Gymuned Llanhari	1	2,523	2,523	10%	2,569	2,569	8%
18	Llantrisant a Thonysguboriau	Wardiau Tref Llantrisant a Thonysguboriau o Gymuned Llantrisant	2	5,118	2,559	11%	5,238	2,619	10%
19	Llanilltud Faerdref	Wardiau Efail Isaf a Llanilltud Faerdref o Gymuned Llanilltud Faerdref	2	4,803	2,402	4%	4,814	2,407	1%
20	Llwynypia	Cymuned Llwynypia	1	2,374	2,374	3%	2,459	2,459	3%
21	Aberpennar	Cymunedau Dwyrain Aberpennar a Gorllewin Aberpennar	2	5,278	2,639	15%	5,578	2,789	17%
22	Penrhwi-ceibr	Cymuned Penrhwi-ceibr	2	4,114	2,057	-11%	4,136	2,068	-13%
23	Pentre	Cymuned Pentre	2	3,857	1,929	-16%	3,885	1,943	-18%
24	Pen-y-graig	Cymuned Pen-y-graig	2	3,924	1,962	-15%	3,983	1,992	-16%
25	Pen-y-waun	Cymuned Pen-y-waun	1	2,011	2,011	-13%	2,122	2,122	-11%
26	Canol Pont-y-clun	Ward Canol Pont-y-clun o Gymuned Pont-y-clun	1	2,312	2,312	0%	2,312	2,312	-3%
27	Dwyrain Pont-y-clun	Ward Dwyrain Pont-y-clun o Gymuned Pont-y-clun	1	1,778	1,778	-23%	2,631	2,631	11%
28	Gorllewin Pont-y-clun	Ward Gorllewin Pont-y-clun o Gymuned Pont-y-clun a Ward Tyle-garw o Gymuned Llanhari	1	2,522	2,522	10%	2,528	2,528	6%
29	Tref Pontypridd	Ward Tref Pontypridd	1	2,153	2,153	-6%	1,949	1,949	-18%
30	Porth	Cymuned Porth	2	4,301	2,151	-7%	4,426	2,213	-7%
31	Tylorstown ac Ynys-hir	Cymunedau Tylorstown ac Ynys-hir	2	5,372	2,686	17%	5,432	2,716	14%
32	Glynrhedynog a'r Maerdy	Cymunedau Glynrhedynog a'r Maerdy	2	5,324	2,662	16%	5,470	2,735	15%
33	Canol Rhydfelen	Ward Canol Rhydfelen o Dref Pontypridd	1	1,949	1,949	-15%	2,397	1,949	-18%
34	Ffynnon Taf	Cymuned Ffynnon Taf	1	2,826	2,826	23%	2,830	2,830	19%
35	Ton-teg	Ward Ton-teg o Gymuned Llanilltud Faerdref	1	2,502	2,502	9%	2,502	2,502	5%
36	Tonypandy	Cymuned Tonypandy	1	2,638	2,638	15%	2,695	2,695	13%
37	Dwyrain Tonyrefail	Wardiau Coedely, Collena a Tylcha o Gymuned Tonyrefail	2	4,260	2,130	-7%	4,409	2,205	-7%
38	Gorllewin Tonyrefail	Wardiau Penrhwi-fer, Thomastown a Tynybryn o Gymuned Tonyrefail	2	4,790	2,395	4%	5,225	2,613	10%
39	Trallwng	Ward Trallwng o Dref Pontypridd	1	2,795	2,795	21%	2,819	2,819	19%
40	Trealaw	Cymuned Trealaw	1	2,511	2,511	9%	2,542	2,542	7%
41	Treforest	Ward Treforest o Dref Pontypridd	1	2,901	2,901	26%	2,997	2,997	26%

Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf
Trefniadau Etholiadol Argymelledig
Amrywiant o'r Cyfartaledd Sirol

Atodiad 3

42	Treherbert	Cymuned Treherbert	2	4,165	2,083	-10%	4,242	2,121	-11%
43	Treorci	Cymuned Treorci	2	5,652	2,826	23%	5,750	2,875	21%
44	Rhydfelen Uchaf a Glyn-taf	Wardiau Rhydfelen Uchaf ac llan o Dref Pontypridd	1	2,397	2,397	4%	2,217	2,397	1%
45	Ynysybwl	Cymuned Ynysybwl	2	3,457	1,729	-25%	3,485	1,743	-27%
46	Ystrad	Cymuned Ystrad	2	3,804	1,902	-17%	3,822	1,911	-20%
			75	172,673		2,302	178,294		2,377

Cymhareb yw nifer yr etholwyr fesul cyngorwr
Darperir ffigurau etholwyr gan Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf
Population figures supplied by the Office for National Statistics (ONS)

	2018		2023	
Yn fwy na + neu - 50% o'r Cyfartaledd Sirol	0	0%	0	0%
Rhwng + neu - 25% a + neu - 50% o'r Cyfartaledd Sirol	1	2%	2	4%
Rhwng + neu - 10% a + neu - 25% o'r Cyfartaledd Sirol	23	50%	24	53%
Rhwng 0% a + neu - 10% o'r Cyfartaledd Sirol	22	48%	20	43%

RHEOLAU A GWEITHDREFNAU

Cwmpas ac Amcan yr Arolwg

1. Mae Adran 29 (1) Deddf Llywodraeth Leol (Democratiaeth) (Cymru) 2013 (y Ddeddf) yn rhoi dyletswydd ar y Comisiwn i arolygu'r trefniadau etholiadol ar gyfer pob prif ardal yng Nghymru, o leiaf unwaith ym mhob cyfnod arolygu o ddeng mlynedd, at ddiben ystyried p'un a ddylai gwneud cynigion i Lywodraeth Cymru i newid y trefniadau etholiadol hynny ai peidio. Wrth gynnal arolwg, rhaid i'r Comisiwn geisio sicrhau llywodraeth leol effeithiol a chyfleus (Adran 21 (3) y Ddeddf).
2. Gofynnodd cyn Ysgrifennydd y Cabinet dros Gyllid a Llywodraeth Leol Llywodraeth Cymru i'r Comisiwn gyflwyno adroddiad mewn perthynas â'r arolwg o drefniadau etholiadol ar gyfer Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf cyn etholiadau llywodraeth leol 2022.

Trefniadau Etholiadol

3. Y newidiadau y caiff y Comisiwn eu hargymhell mewn perthynas ag arolwg etholiadol yw:
  - (a) y newidiadau hynny i drefniadau'r brif ardal dan sylw y mae o'r farn eu bod yn briodol; ac
  - (b) o ganlyniad i'r newidiadau hynny:
    - (i) y newidiadau hynny i ffiniau cymuned y mae o'r farn eu bod yn briodol mewn perthynas ag unrhyw gymuned yn y brif ardal;
    - (ii) y newidiadau hynny i gyngor cymuned a newidiadau i'r trefniadau etholiadol ar gyfer cymuned o'r fath y mae o'r farn eu bod yn briodol; ac
    - (iii) y newidiadau hynny i sir wedi ei chadw y mae o'r farn eu bod yn briodol.
4. Caiff "trefniadau etholiadol" prif ardal eu diffinio yn adran 29 (9) Deddf 2013 fel a ganlyn:
  - i) nifer aelodau'r cyngor ar gyfer y brif ardal;
  - ii) nifer, math a ffiniau'r wardiau etholiadol;
  - iii) nifer yr aelodau sydd i'w hethol ar gyfer unrhyw ward etholiadol yn y brif ardal; ac
  - iv) enw unrhyw ward etholiadol.

Ystyriaethau ar gyfer arolwg o drefniadau etholiadol prif ardal

5. Wrth ystyried p'un a ddylai gwneud argymhellion ar gyfer newidiadau i'r trefniadau etholiadol ar gyfer prif ardal, mae adran 30 y Ddeddf yn ei gwneud yn ofynnol i'r Comisiwn:

APPENDIX 4

- (a) geisio sicrhau bod yr un gymhareb o etholwyr llywodraeth leol i nifer aelodau'r cyngor sydd i'w hethol ym mhob ward etholiadol o'r brif ardal, neu'n agos at fod felly;
  - (b) rhoi sylw i'r canlynol:
    - (i) dymunoldeb pennu ffiniau ar gyfer wardiau etholiadol sydd yn hawdd eu hadnabod ac a fyddant yn parhau felly;
    - (ii) dymunoldeb peidio â thorri'r cwlwm lleol wrth bennu ffiniau ar gyfer wardiau etholiadol.
6. Wrth ystyried cymhareb yr etholwyr llywodraeth leol i nifer yr aelodau, rhaid ystyried:
- (a) unrhyw anghysondeb rhwng nifer etholwyr llywodraeth leol a nifer y bobl sydd yn gymwys i fod yn etholwyr llywodraeth leol (fel y gwelir mewn ystadegau swyddogol perthnasol); ac
  - (b) unrhyw newid yn nifer neu yn nosbarthiad etholwyr llywodraeth leol yn y brif ardal sy'n debygol o ddigwydd yn y cyfnod o bum mlynedd yn union ar ôl gwneud unrhyw argymhelliad.

Newidiadau llywodraeth leol

7. Ers y gorchymyn llywodraeth leol diwethaf bu nifer o newidiadau i ffiniau llywodraeth leol yn Rhondda Cynon Taf.

- Gorchymyn Rhondda Cynon Taf (Cymunedau) 2016

Gweithdrefn

8. Mae Pennod 4 y Ddeddf yn pennu canllawiau gweithdrefnol sydd i'w dilyn wrth gynnal arolwg. Yn unol â'r rhan hon o'r Ddeddf, ar 25 Gorffennaf 2018 ysgrifennodd y Comisiwn at Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf, y Gyngor Cymuned yn yr ardal, yr Aelodau Seneddol ar gyfer yr etholaethau lleol, yr Aelodau Cynulliad ar gyfer yr ardal, a phartïon eraill â buddiant i roi gwybod iddynt am fwriad y Comisiwn i gynnal yr arolwg ac i ofyn am eu safbwyntiau rhagarweiniol. Gwahoddodd y Comisiwn y Cyngor i gyflwyno cynllun neu gynlluniau awgrymedig ar gyfer trefniadau etholiadol newydd. Gofynnodd y Comisiwn i Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf hefyd i arddangos nifer o hysbysiadau cyhoeddus yn eu hardal. Trefnodd y Comisiwn fod copïau o'r ddogfen *Arolygon Etholiadol: Polisi ac Arfer* ar gael hefyd. Hefyd gwnaeth y Comisiwn gyflwyniadau i'r Gyngorwyr Sir a Chymuned i esbonio proses yr arolwg.
9. Yn unol ag Adran 35 Pennod 4 y Ddeddf, cyhoeddodd y Comisiwn ei Adroddiad Cynigion Drafft ar 19 Mehefin 2019, gan hysbysu'r ymgynghoreion gorfodol a restrwyd a phartïon eraill â buddiant y byddai cyfnod o ymgynghori ar y cynigion drafft yn dechrau ar 26 Mehefin 2019 ac yn dod i ben ar 17 Medi 2019. Cyfarfu'r Comisiwn ag Arweinwyr Grŵp a

Prif Weithredwr Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf i drafod y Cynigion Drafft a'r broses o ddatblygu'r Argymhellion Terfynol. Gwahoddodd y Comisiwn y Cyngor Sir a phartïon eraill â buddiant i gyflwyno sylwadau ar y Cynigion Drafft a sut gellid eu gwella. Hefyd, gofynnodd y Comisiwn i Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf arddangos copïau o'r adroddiad ochr yn ochr â hysbysiadau cyhoeddus yn yr ardal.

10. Caiff ffiniau'r wardiau etholiadol arfaethedig eu dangos gan linellau glas di-dor ar y map a roddir ar adnau gyda'r Adroddiad hwn yn Swyddfeydd Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf a Swyddfa'r Comisiwn yng Nghaerdydd, yn ogystal ag ar wefan y Comisiwn (<http://cfdl.llyw.cymru>).

Polisi ar Arfer

11. Cyhoeddodd y Comisiwn y ddogfen *Arolygon Etholiadol: Polisi ac Arfer* ym mis Tachwedd 2016. Mae'r ddogfen hon yn manylu ar ddull y Comisiwn o ddatrys yr her o gydbwysu cydraddoldeb etholiadol â chysylltiadau cymunedol; mae'n amlinellu'r materion i'w hystyried ac yn rhoi rhywfaint o ddealltwriaeth o'r ymagwedd gyffredinol tuag at bob un o'r ystyriaethau statudol wrth fynd i'r afael ag amgylchiadau penodol arolwg. Fodd bynnag, oherwydd nad yw'r amgylchiadau hynny'n debygol o ddarparu'r patrwm etholiadol delfrydol, yn y rhan fwyaf o arolygon, gwneir cyfaddawdau wrth gymhwyso'r polisiâu er mwyn taro'r cydbwysedd priodol rhwng pob un o'r materion y mae'n rhaid i'r Comisiwn eu hystyried.
12. Mae'r ddogfen hefyd yn darparu'r amserlen gyffredinol ar gyfer y rhaglen, a sut y cafodd ei nodi, a Pholisi'r Comisiwn ar Faint Cynghorau. Mae'r ddogfen i'w gweld ar wefan y Comisiwn neu mae ar gael ar gais.

Hawlfraint y Goron

13. Lluniwyd y mapiau a gynhwysir yn yr adroddiad hwn, ac a gyhoeddir ar wefan y Comisiwn, gan Gomisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru dan drwydded gan yr Arolwg Ordnans. Mae'r mapiau hyn yn destun © Hawlfraint y Goron. Bydd eu hatgynhyrchu heb awdurdod yn torri Hawlfraint y Goron a gall arwain at erlyniad neu achos sifil. Dylai golygydd unrhyw bapur newydd sy'n dymuno defnyddio'r mapiau yn rhan o erthygl am y cynigion drafft gysylltu â swyddfa hawlfraint yr Arolwg Ordnans yn gyntaf.

CRYNODEB O'R CYNRYCHOLAETHAU A DDERBYNIWYD AR GYFER YMGYNGHORIAD DRAFFT Y COMISIWN AR YR AROLWG O'R TREFNIADAU ETHOLIADOL YN RHONDDA CYNON TAF

1. Ysgrifennodd **cynghorwyr o Bwyllgor Craffu Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf** ar 17 Medi 2019 i gyflwyno'r canlynol:

5. OVERVIEW AND SCRUTINY CONSIDERATION

- 5.1 Members of the Overview and Scrutiny Committee at their meeting on 22nd July 2019 considered the Draft Proposals Report. A summary of the representations made at that meeting is set out below and relevant extract from the minutes is attached as Appendix 1 to the report. These representations shall be submitted to the Commission as part of its consultation on the Draft Proposals.

5.2 Brynna & Llanharan

Several Members of the Overview and Scrutiny Committee felt that the LDP forecast figures for 2023 electorate should be given greater weight and consideration, particularly in relation to the proposal for Brynna and Llanharan (The Council's majority proposal submitted in respect of the first stage of the review conducted last year was to create three single member wards from the existing two wards due to the forecasted growth in the Llaniliad area by 2023).

Graig and Treforest Wards

A Member of the Overview and Scrutiny Committee acknowledged whilst certain parts of Treforest could transfer to the Graig Ward to ensure electoral parity they should remain separate wards as opposed to the Commission's proposal to combine the two Wards.

Maerdy, Ferndale, Tylorstown and Ynyshir

In respect of the Wards within the Rhondda Fach Area Members of the Overview and Scrutiny Committee agreed that the level of representation should remain as it currently stands. Members felt by lowering the numbers from six Members to four Members would be to the detriment of the residents who live in the area particularly as there was no Community Council and the size of the proposed Electoral Ward areas. Members felt that the number of

Extract from the Overview & Scrutiny Committee Minutes – 22.07.19
APPENDIX 1

4. **REVIEW OF THE COUNCIL'S ELECTORAL ARRANGEMENTS BY THE LOCAL DEMOCRACY & BOUNDARY COMMISSION FOR WALES**

The Chair informed Members that before the Director of Legal Services presented the report in respect of the 'Review of the Council's Electoral Arrangements by the Local Democracy and Boundary Commission for Wales', he had received written submissions from individual Members that being County Borough Councillors G. Thomas, R. Turner, M Griffiths and T Leyshon which would be taken into consideration as part of reporting to full Council.

The Director of Legal Services outlined the background of the report and it was explained that the Commission has now developed its Draft Proposals in relation to its review and these are contained in the Draft Proposal Report, which Members would have had the opportunity to consider before the meeting.

The Director of Legal Services continued to explain that the Commission has now commenced a 12-week period of statutory consultation on the Draft Proposals Report, which runs from 26th June 2019 to 17th September 2019 and invites representations, which are based on evidence and facts relevant to the specific proposal in consideration.

Members were asked to consider the summary of the draft proposal for each Electoral Ward and put their representations forward as part of the consultation feedback – either at the meeting or in advance of the Council meeting which would consider the Draft Proposals Report.

The Chair opened up the meeting to Members for their view and comments.

In respect of the Wards within the Rhondda Fach Area Members strongly agreed that the level of representation should remain as it currently stands. Members felt by lowering the numbers from six Members to four Members would be to the detriment of the residents who live in the area particularly as there was no Community Council and the size of the proposed Electoral Ward areas. Members felt that the number of schools within the proposed areas would also suffer, as some schools could end up with no Councillor representation on their governing bodies.

A Member requested clarification relating to the maps of the Church Village area. The Member observed that properties within the Dyffryn Y Coed area are not depicted on the map contained with the Draft Proposals Report and sought clarification as to whether the number of the dwellings and electors within that area had been taken into consideration when preparing the report. Officers confirmed that this would be checked but it was understood they had been even though the OS map which was being used which did not show the development.

A Member raised the proposals relating to combining the existing Treforest and Graig Wards and whilst acknowledging certain parts of Treforest could transfer to the Graig Ward they should remain separate wards.

In respect of the proposed arrangements for the Mountain Ash Electoral Ward, a Member raised concerns about under representation and felt that it was a number

schools within the proposed areas would also suffer, as some schools could end up with no Councillor representation on their governing bodies.

Mountain Ash East and West

A Member of the Overview and Scrutiny Committee raised concerns about under representation and felt that it was a number crunching exercise and residents within the communities wished to retain the existing arrangements.

Treorchy

A Member of the Overview and Scrutiny Committee commented that Treorchy is a thriving area and the 'capital of Rhondda' and to reduce the ward to a two Member ward shows lack of knowledge.

Rhigos & Hirwaun

The Local Member for Rhigos submitted written representations at the meeting in relation to these wards as appended at Appendix 1(i) to the report.

LEGAL IMPLICATIONS

The Electoral Review is being conducted by the Commission under the provisions of the Local Government (Democracy) (Wales) Act 2013.

CONSULTATION

The Commission is conducting a 12 week period of statutory consultation which runs from 26th June 2019 until 17th September 2019.

EQUALITY AND DIVERSITY IMPLICATIONS

A full equality and diversity assessment is not required at this time. This position will be re-evaluated on an ongoing basis as related actions are delivered.

CONCLUSION

Members are asked to note the Commission's Draft Proposals concerning its review of the Electoral Arrangements of the Council as detailed in their report and the timetable for conducting the remainder of the Commission's review.

Overview & Scrutiny Committee – 22.07.19

RE: Observations regarding the Boundary Review re Rhigos and Hirwaun proposals.

The current boundaries should be retained when you consider the land mass of the respective wards. The current measure only considers the electorate and is over simplified in this situation. While it is accepted that the electorate in Hirwaun Ward is over twice that in the Rhigos Ward the land area in Rhigos taking into the farming community, Hirwaun Industrial Estate and working areas such as Tower, amounts to eight or more times the size of Hirwaun. Taken together with the special qualities of the National Park there is a strong case for Rhigos Ward to remain at its' present boundary.

If it is a question simply of electorate then a natural boundary could be drawn to place a greater number of electors in the Rhigos boundary and fewer in the Hirwaun boundary although ,again, this should not be necessary given the substantive point above.

There is also an error in the map provided giving the name of the "Hirwaun" Community and electorate of 3,781. This is the Hirwaun & Penderyn Community and not the "Hirwaun Community" as it is represented by Hirwaun & Penderyn Community Council.

Should the proposed changes prevail then the name of the proposed new electoral division should include Penderyn e.g. Hirwaun & Rhigos/Penderyn. While I note there is a preference for a single name in the outlined principles the name that I propose is no more convoluted than, for example, the accepted/proposed Llantrisant Town and Talbot Green or Upper Rhydfelin and Glyntaff.

The name, Penderyn, should also be included in any proposed Welsh equivalent.

Regards,

Cllr Graham Thomas.

Rhigos/Penderyn Division.

RCTCBC

APPENDIX 1
Extract from the Overview & Scrutiny Committee Minutes – 22.07.19

crunching exercise and residents within the communities need to retain the existing arrangements.

In respect of the Treorchy proposal, a Member commented that Treorchy is a thriving area and the 'capital of Rhondda' and to reduce the ward to a two Member ward shows lack of knowledge.

In relation to Aberaman North and South a Member queried whether consideration has been given to the LDP when considering the proposal. The Member felt that the LDP forecast figures for 2023 electorate should have been taken into account, they continued by asking if the Boundary Commission could clarify what level of consideration they have given to this aspect when reflecting on their recommendations as this would increase the numbers within the Ward.

After further discussion Member's **RESOLVED:**

To acknowledge the Commissions Draft Proposals Report in respect of the Council's future Electoral Arrangements, as outlined in their draft proposal

That Members comments , observations and recommendations in respect of the Draft proposals will be taken into consideration before being presented to Full Council at its meeting in September 2019

***

2. Ysgrifennodd **Cyngor Cymuned Hirwaun a Phenderyn** ar 24 Gorffennaf 2019 i wrthwynebu cynnig y Comisiwn i gyfuno wardiau etholiadol Hirwaun a'r Rhigos. Dywed y Cyngor Cymuned bod Hirwaun a Phenderyn yn ddwy gymuned hollol ar wahân, gan fod Hirwaun yn gymuned drefol a Phenderyn yn un gwledig. Dywed y Cyngor Cymuned fod gan y ddau bentref anghenion gwahanol a bod y trefniadau presennol yn bodloni'r anghenion hynny'n dda. Mae'r Cyngor Cymuned hefyd yn gwrthwynebu enw arfaethedig y ward, sef Hirwaun a'r Rhigos, ac yn cynnig Hirwaun, Penderyn a'r Rhigos fel dewis amgen.
3. Ysgrifennodd **Cyngor Cymuned Llantrisant** ar 22 Gorffennaf 2019 i gynnig y dylid dyrannu cynghorydd ychwanegol i ward etholiadol arfaethedig Beddau a Thyn-y-Nant er mwyn ffurfio ward etholiadol â thri aelod i adlewyrchu'r datblygiad tai ehangedig yn yr ardal honno. Roedd y Cyngor Cymuned hefyd yn cynnig y dylid rhoi'r enw unigol Llantrisant i ward arfaethedig Tref Llantrisant a Thonysguboriau.
4. Ysgrifennodd **Cyngor Cymuned Ffynnon Taf a Nantgarw** ar 28 Awst 2019 i gynnig y dylid newid y ffin ar gyfer ward etholiadol Ffynnon Taf. Mae'r Cyngor Cymuned yn cynnig cynnwys ardal hyd at y gylchfan yng Nglan-bad yn ward etholiadol Ffynnon Taf. Mae'r Cyngor Cymuned yn cynghori na fyddai'r cynnig hwn yn effeithio ar nifer yr etholwyr yn y ward.
5. Ysgrifennodd **Cyngor Cymuned Pont-y-clun** ar 12 Medi 2019 i ymateb i Gynigion Drafft y Comisiwn. Mae'r Cyngor Cymuned yn cefnogi cynnig y Comisiwn i drosglwyddo Cymuned Tyle-garw i Bont-y-clun. Fodd bynnag, mae'r Cyngor Cymuned yn awgrymu enw amgen i'r ward, sef Pontyclun, gan ei fod yn teimlo bod y ffurf honno'n cael ei derbyn yn gyffredinol yn lleol yn y Gymraeg a'r Saesneg, ac felly nad oes angen y cysylltnodau.

Yna, mae'r Cyngor Cymuned yn cynnig adlinio ffin ward etholiadol bresennol Pont-y-clun â'r A473. Ni fyddai hyn yn effeithio ar unrhyw etholwyr ac mae llawer o'r preswylwyr yn credu mai dyma'r ffin ar hyn o bryd. Byddai'r newid hwn hefyd yn cydnabod bod Ysgol y Pant ym Mhont-y-clun. Mae'r Cyngor Cymuned o'r farn y byddai'r newid hwn yn gwella dealltwriaeth y cyhoedd o'r ffin gymunedol ac etholiadol.

Mae'r Cyngor Cymuned hefyd yn cynnig y dylid rhannu ward etholiadol bresennol Pont-y-clun yn dair ward ag aelodau unigol. Byddai ward arfaethedig 'Gorllewin Pont-y-clun' y Cyngor Cymuned yn cynnwys canol y dref, Tyle-garw, Maesyfelin, Brynsadler a Thalygarn. Byddai ward etholiadol arfaethedig 'Canol Pont-y-clun' y Cyngor Cymuned yn sefyll i'r dwyrain o'r rheilffordd ac yn cynnwys anheddau ger Ffordd Llantrisant, gan gynnwys Ynys Ddu ac anheddau ger Heol Miskin, gan gynnwys pentref Meisgyn. Byddai ward arfaethedig 'Dwyrain Pont-y-clun' y Cyngor Cymuned yn cynnwys yr holl anheddau sy'n cael eu cyrraedd ar hyd Ffordd Cefn yr Hendy ar un ochr i'r ffordd ddeuol, ynghyd ag ardal gyfan i'r dwyrain o'r A4119, gan gynnwys pentref Y Groes-faen. Mae'r rhan fwyaf o'r tir sydd â'r potensial i'w ddatblygu yng Nghymuned Pont-y-clun yn disgyn o fewn o ward etholiadol arfaethedig hon.

Mae'r Cyngor Cymuned wedi darparu canlyniadau arolwg a gynhaliwyd yn lleol ar farn preswylwyr ynghylch cynnig y Comisiwn i drosglwyddo cymuned Tylegarw i Bont-y-clun. Cafwyd 54 o ymatebion i'r arolwg, lle'r oedd 42 o'r ymatebwyr yn cytuno â'r cynnig a 12 yn anghytuno.

6. Ysgrifennodd **Cyngor Cymuned Llanharan** ar 16 Medi 2019 i wrthwynebu Cynigion Drafft y Comisiwn ar gyfer wardiau etholiadol Llanharan a Brynna. Mae'r Cyngor Cymuned yn gwrthwynebu creu ward etholiadol aml-aelod ar gyfer yr ardal ac mae o blaid cadw wardiau ag un aelod. Mae'r Cyngor Cymuned yn cynghori bod Llanharan yn cynnwys nifer o bentrefi ar wahân. Dywed y Cyngor Cymuned y sefydlwyd pob un o'r aneddiadau hyn ar adegau gwahanol ac, er eu bod yn rhan o'r un gymuned, mae'n bwysig y caiff eu nodweddion unigol eu cydnabod a'u cadw. Mae'r Cyngor Cymuned hefyd yn rhestru nifer o broblemau posibl o ran cynnal ward etholiadol aml-aelod. Daw'r Cyngor Cymuned i'r casgliad y byddai preswylwyr yn cael eu cynrychioli'n well gan ward un-aelod ag ardal lai, oherwydd byddai eu cynghorydd yn hawdd ei (h)adnabod.
7. Ysgrifennodd **Cyngor Cymuned Llanhari** ar 16 Medi i grybwyll ei fod yn teimlo'n gryf iawn y byddai Cynigion Drafft y Comisiwn ar gyfer Llanhari a Phont-y-clun, pe byddant yn llwyddiannus, yn peri dryswch i rhai preswylwyr. Dywed y Cyngor Cymuned nad oedd ei aelodau nhw nag aelodau Cyngor Cymuned Pont-y-clun yn gwybod bod yr Arolwg yn edrych a'r drefniadau etholiadol y cyngor fwrdeistref sirol yn unig. Mae gan y Cyngor Cymuned berthynas waith gytûn ac agos iawn â'r aelod ar gyfer ei ward bresennol, ac maent yn cydweithio â'i gilydd i gyflawni nodau cytûn. Ni allant weld y byddai hyn yn wir ar gyfer aelod ward Tyle-garw. Pe byddai cynigion y Comisiwn yn cael ei gymeradwyo, mae'r Cyngor Cymuned o'r farn y byddai gwrthdaro buddiannau ac y byddai'r aelod yn rhoi anghenion preswylwyr Pont-y-clun o flaen anghenion preswylwyr Tyle-garw.
8. Ysgrifennodd **Leanne Wood, Aelod Cynulliad** (Rhondda) ar 16 Medi i wrthwynebu Cynigion Drafft y Comisiwn ar gyfer Rhondda. Mae'r AS dros y Rhondda yn ailadrodd ei sylwadau o'r cyfnod ymgynghori cychwynnol. Mae Ms Wood yn erfyn ar y Comisiwn i ailystyried ei gynigion. Mae Ms Wood hefyd yn holi a yw cynigion y Comisiwn i rannu ward â dau aelod (Pentre) i greu dwy ward ag aelodau unigol. Gwrthwynebodd yr AS y gostyngiad mewn nifer o aeloday yn cynrychioli ward etholiadol Treorci i greu sefyllfa lle mae'r ward wedi'i thangynrychioli 24%. Mae Ms Wood yn gofyn i'r Comisiwn ailystyried ei gynnig ar gyfer y ward hon a chadw'r trefniant presennol â thri aelod.
9. Ysgrifennodd y **Cynghorydd Joel Stephen James** (Llanilltud Faerdref) ar 29 Awst 2019 i gefnogi cynigion y Comisiwn i gadw'r trefniadau presennol yn ward etholiadol Llanilltud Faerdref. Mae'r Cynghorydd James yn cefnogi cynigion y Comisiwn ar gyfer ward etholiadol Pentre'r Eglwys, yn gyffredinol, yn enwedig y cynnydd mewn cynrychiolaeth ar gyfer Pentre'r Eglwys. Fodd bynnag, mae'r Cynghorydd James yn credu y gellid cyflawni hyn heb newid y ffiniau presennol, gan fod ganddo amheuan ynghylch p'un a fyddai preswylwyr sy'n byw yn yr ardal dan sylw yn Nhon-teg yn gefnogol ai peidio. Pe byddai'r Comisiwn yn argymhell symud ymlaen â'r Cynigion Drafft, byddai'r Cynghorydd James yn cefnogi'r argymhellion a gyflwynwyd gan y Cynghorydd Lewis Hooper yn ystod y cyfnod ymgynghori cychwynnol.

Mae'r Cynghorydd James hefyd yn cefnogi Cynigion Drafft y Comisiwn ar gyfer Tref Llantrisant a Thonysguboriau, yn gyffredinol, ond mae'n gofyn pe byddai modd ystyried cynnwys Neuadd Glanelái yn y ward etholiadol. Mae Neuadd Glanelái yn ystâd gymharol newydd ar gyrion Tonysguboriau, ac mae'r Cynghorydd James yn amau bod mwyafrif y preswylwyr yn ystyried eu hunain yn breswylwyr Tonysguboriau yn hytrach na Llanharan, sydd cryn bellter i ffwrdd.

Mae'r Cynghorydd James yn cefnogi Cynigion Drafft y Comisiwn ar gyfer Pont-y-clun ac o blaid cynnwys Tyle-garw yn ward etholiadol ddiwygiedig Pont-y-clun. Nid yw'r Cynghorydd James o blaid y cynnig i rannu'r ward yn dair ward ag aelodau unigol.

10. Ysgrifennodd y **Cynghorydd Martin Fidler-Jones (Y Ddraenen Wen)** ar 1 Gorffennaf 2019 i wrthwynebu cynnig y Comisiwn ar gyfer wardiau etholiadol Rhydfelen a'r Ddraenen Wen. Dywed y Cynghorydd Fidler-Jones nad yw cynigion y Comisiwn yn defnyddio unrhyw ffiniau naturiol a bydd yn amhosibl i'w ddisgrifio i breswylwyr. Mae'r cynnig hefyd yn cynnwys rhan o ward Cyngor Tref Rhydfelen, a fydd yn mynnu newid cymesur i ward bresennol y Cyngor Tref er mwyn ei hwyluso. Mae'r Cynghorydd Fidler-Jones yn pryderi bod y cynrychiolaethau cychwynnol gan breswylwyr yn yr ardal a oedd yn gwrthwynebu'r cynigion a gyflwynwyd gan y Comisiwn, yn ymddengys bod ei safbwyntiau wedi'u hanwybyddu. Mae'r Cynghorydd Fidler-Jones hefyd yn awgrymu, pe byddai'r Comisiwn yn parhau â'i gynigion, y dylid newid enw ward etholiadol Y Ddraenen Wen i'r Ddraenen Wen a Rhydfelen Isaf er mwyn cydnabod y gyfran sylweddol o'r rhan isaf o gymuned Rhydfelen sydd wedi'i chynnwys yn y ward ddiwygiedig. Mae'r Cynghorydd Fidler-Jones yn cynnig y dylid symud y newidiadau i'r ffin a gynigiwyd ganddo yn y cyfnod cynrychiolaethau cychwynnol ymlaen fel dewis amgen i gynnig y Comisiwn.
11. Ysgrifennodd y **Cynghorydd Roger Turner (Brynna)** ar 13 Medi 2019 i wrthwynebu Cynigion Drafft y Comisiwn ar gyfer wardiau etholiadol Brynna a Llanharan. Mae'r Cynghorydd Turner yn gwrthwynebu cynnig y Comisiwn i greu ward aml-aelod sy'n cynnwys Brynna, Llanilid a Llanharan. Mae'r Cynghorydd Turner yn teimlo, fel wardiau un-aelod, bod etholwyr yn gwybod yn glir pwy yw eu cynrychiolydd etholedig ac, o ganlyniad, gallant ddwyn yr unigolyn hwnnw i gyfrif. Yn yr un modd, gall cynghorydd mewn ward ag un aelod hyrwyddo ei gyflawniadau'n well, a fyddai'n anodd mewn ward aml-aelod. Mae'r Cynghorydd Turner hefyd yn deall bod y Comisiwn yn ffafrio cynrychiolaeth gan un aelod, lle bo hynny'n bosibl, ac mae'n hollol fodlon bod opsiwn dewisol y Cyngor, sef tair ward ag aelodau unigol, yn cydymffurfio â hynny. Ar ben hynny, dywed y Cynghorydd Turner fod ardaloedd Brynna a Llanilid yn weddol unigryw, ac mae'n teimlo y dylid rhoi ystyriaeth hefyd i natur a graddfa'r datblygiadau yn y ddau ward. Dywed y Cynghorydd Turner fod nifer yr etholwyr yn ward Brynna wedi aros yr un fath hefyd oherwydd embargo ar gysylltu unrhyw dai newydd â'r brif garthffos; fodd bynnag, mae'r Cynghorydd Turner wedi amlygu cyfle i drafod datblygu tua 242 o dai newydd ym Brynna. Mae'r Cynghorydd Turner yn cynghori bod gwaith i ddatblygu'r safle wedi dechrau eisoes. Mae'r Cynghorydd Turner yn hyderus y bydd dros hanner y 242 o dai wedi'u hadeiladu erbyn 2023, gyda'r gweddill i ddilyn wedi hynny. Mae'r datblygiad yn Llanilid yn cynnwys 125 o dai bob blwyddyn â chaniatâd

cynllunio ar gyfer cyfanswm o 1,850 o dai yn Nosbarth Pleidleisio Llanilid. Mae'r Cynghorydd Turner yn gobeithio bod y wybodaeth hon yn dangos pam y byddai cynrychiolaeth un aelod yn darparu'r trefniadau gorau ar gyfer yr ardal.

12. Ysgrifennodd y **Cynghorydd Jill Bonetto** (Ffynnon Taf) ar 12 Medi 2019 i awgrymu y dylid newid ffin ward etholiadol Ffynnon Taf i Gylchfan Glan-bad, gan fod siâp rhyfedd y ffin bresennol yn peri dryswch, yn enwedig wrth ystyried ceisiadau cynllunio. Ni fyddai'r newid hwn yn achosi unrhyw newid i nifer yr etholwyr yn y ddwy ward gan fod yr ardal yn ystâd ddiwydiannol.
13. Ysgrifennodd y **Cynghorydd Lewis Hooper** (Ton-teg) ar 15 Medi 2019 i amlygu pwysigrwydd Cynigion Drafft y Comisiwn ar gyfer wardiau etholiadol Pentre'r Eglwys a Thon-teg. Hysbysodd y Cynghorydd Hooper yn y cyfnod cynrychiolaethau cychwynnol ei bod yn hanfodol bod strydoedd Bryn Rhedyn, The Rise a sawl eiddo ar Church Road yn parhau'n rhan o Don-teg. Hoffai'r Cynghorydd bwysleisio pwysigrwydd y newidiadau hynny – sef defnyddio'r ffin naturiol a chadw'r tair stryd hynny yn ward Ton-teg.
14. Ysgrifennodd y **Cynghorydd Darren Macey** (Ynys-hir) ar 15 Medi 2019 i wrthwynebu Cynigion Drafft y Comisiwn ar gyfer ardal Rhondda Fach. Mae'r Cynghorydd Macey yn cydnabod bod problemau yn ymwneud â nifer y preswylwyr sy'n cael eu cynrychioli gan bob cynghorydd ar hyn o bryd, a bod yn niferoedd yn Ynys-hir ac Aberllechau ychydig uwchlaw'r nifer argymelledig, Y Maerdy ychydig islaw'r nifer argymelledig, a Glynrhedynog a Tylorstown ymhell islaw cymhareb gyfartalog y preswylwyr i gynghorwyr. Er mwyn ceisio mynd i'r afael â'r hyn, mae'r Cynghorydd Macey yn cynnig y dylai Ynys-hir ac Aberllechau gael eu cynrychioli gan un cynghorydd, Tylorstown a Glynrhedynog gael eu cynrychioli gan dri chynghorydd, a'r Maerdy gael ei chynrychioli gan un cynghorydd. Dywed y Cynghorydd Macey fod ffiniau traddodiadol ei gymuned yn dechrau ac yn dod i ben ym Mhorth a Phont-y-gwaith, yn ôl eu trefn. Teimlai eu bod yn ffurfio eu cymuned eu hunain ac yn haeddu cynrychiolaeth.
15. Ysgrifennodd y **Cynghorydd Margaret Griffiths** (Pont-y-clun) ar 15 Medi 2019 i wrthwynebu Cynigion Drafft y Comisiwn ar gyfer ward etholiadol Pont-y-clun. Mae'r Cynghorydd Griffiths yn cefnogi'r gynrychiolaeth a gyflwynwyd gan Gyngor Cymuned Pont-y-clun yn ystod y cyfnod cynrychiolaethau drafft i greu tair ward etholiadol ag aelodau unigol, sef Gorllewin Pont-y-clun, Canol Pont-y-clun a Dwyrain Pont-y-clun. Mae'r Cynghorydd Griffiths hefyd yn awgrymu'r enw unigol Pontyclun ar gyfer y ward, gan fod yr enw wedi hen ennill ei blwyf ymhlith cymunedau lleol o siaradwyr Cymraeg a Saesneg, fel ei gilydd.
16. Ysgrifennodd y **Cynghorwyr Shelley Rees-Owen a Maureen Weaver** (Pentre) ar 16 Medi 2019 i wrthwynebu Cynigion Drafft y Comisiwn ar gyfer ward etholiadol Pentre. Nid yw'r Cynghorwyr o'r farn bod rhannu'r ward er lles i'r cyhoedd yn gyffredinol, ac y byddai gwneud hynny'n niweidio'r gwaith caled a'r perthnasoedd a feithrinwyd dros y 8 blynedd diwethaf. Ni fyddai creu dwy ward ag aelodau unigol yn cyflawni gwelliannau o ran cydraddoldeb etholiadol a byddai'n peryglu cysylltiadau cymunedol presennol. Dywed y Cynghorwyr fod llawer o fentrau lleol yn pontio'r ddwy gymuned, er enghraifft mae Clwb Pêl-droed Ton Pentre, Clwb Bechgyn a Merched Ton Gelli, eglwys lleol, y theatr, Swyddfa'r Post a grwpiau Hen Filwyr lleol yn dystiolaeth o glymau

cymunedol cry'. Mae Swyddogion Cymorth Cymunedol yr Heddlu hefyd yn ymdrin â'r ward yn ei chyfanrwydd ac mae'r trefniadau'n gweithio'n dda i'r preswylwyr. Mae'r Cynghorwyr yn annog cadw ward etholiadol â dau aelod er mwyn galluogi i gymunedau Pentre a Thon Pentre gydfodoli a pharhau i adeiladu ar y berthynas a feithrinwyd eisoes.

17. Ysgrifennodd y **Cynghorydd Robert Bevan** (Tylorstown) ar 16 Medi 2019 i wrthwynebu Cynigion Drafft y Comisiwn ar gyfer ardal Rhondda Fach. Mae'r Cynghorydd Bevan yn cynghori y bu'n cynrychioli ward Tylorstown am 28 o flynyddoedd a'i fod wedi cael profiad o nifer o newidiadau cymdeithasol ac economaidd yn y pedwar pentref sy'n ffurfio'r ward. Dywed y Cynghorydd Bevan fod preswylwyr Tylorstown yn dibynnu'n fawr ar eu cyngor a'u cynghorwyr lleol am gymorth. Mae'r Cynghorydd Bevan yn teimlo bod hyn wedi dieithrio llawer o breswylwyr o fywyd bob dydd, gyda llawer ohonynt yn dewis peidio â chymryd rhan yn y broses ddemocrataidd drwy beidio â chofrestru i bleidleisio neu beidio â phleidleisio pan fyddant wedi'u cofrestru. Mae'r Cynghorydd Bevan o'r farn y bydd y cynigion yn arwain at ddieithrio pellach. Mae'r Cynghorydd Bevan yn cynnig y dylai ward Tylorstown barhau'n ward unigol a gynrychiolir gan ddau gynghorydd. Mae'r Cynghorydd Bevan yn darparu'r ddau gyflwyniad (y mae'n eu cefnogi'n llwyr) a wnaed gan Blaid Lafur Ward Tylorstown, y mae'n ysgrifennydd ar ei chyfer. Mae cyflwyniad y Blaid Lafur yn manylu ar arolwg a gynhaliwyd yn lleol ymhlith preswylwyr Tylorstown, sy'n dangos yn glir nad oes unrhyw awydd gostwng nifer y cynghorwyr yn ward Tylorstown, na chyfuno ward Tylorstown ag Ynys-hir. Mae'r Blaid Lafur yn ailadrodd ei gyflwyniad blaenorol ac yn gofyn am beidio â gostwng nifer y cynghorwyr ar gyfer ward Tylorstown, a pheidio â chyfuno Tylorstown ag Ynys-hir.

18. Ysgrifennodd y **Cynghorydd Eleri Griffiths** (Rhondda) ar 15 Medi 2019 i gefnogi Cynnig Drafft y Comisiwn i uno Cymuned Trehafod dan ward etholiadol y Cymer. Mae'r Cynghorydd Griffiths yn nodi bod yn well ganddi'r sillafiad 'Cymer', yn hytrach na'r sillafiad 'Cymmer', sy'n groes i gyngor Comisiynydd y Gymraeg. Mae'r Cynghorydd Griffiths yn gwrthwynebu Cynnig Drafft y Comisiwn ar gyfer ward etholiadol Rhondda ac mae'n anghytuno â throsglwyddo rhan o Faes-y-coed o ward Rhondda i ward Graig er mwyn bodloni ymarfer rhifiadol. Dywed y Cynghorydd Griffiths byddai cynnig amgen i gyfuno wardiau etholiadol Graig a Rhondda yn fwy rhesymegol; fodd bynnag, dywed y Cynghorydd Griffiths nad yw hyn yn ddelfrydol oherwydd natur wahanol iawn Graig a Maes-y-coed. Ar ben hynny, dywed y Cynghorydd Griffiths fod dau strwythur o sefydliadau sy'n arwyddocaol o ran dangos sut mae pobl yn uniaethu. Ceir PACT a chyfarfod gwarchod y gymdogaeth ar gyfer ardal Maes-y-coed a Phwllgwaun, cyfarfod PACT ar wahân ar gyfer Trehopcyn a rhan isaf Pant-y-graig-wen. Mae ymdrechion i gyfuno'r rhain yn y gorffennol wedi methu gan fod pobl yn uniaethu â chymunedau penodol. Hefyd, ceir ffin naturiol ar hyd gwaelod y cwm rhwng y Graig a Maes-y-coed, y byddai Cynigion Drafft y Comisiwn yn torri ar ei thraws. Mae'r Cynghorydd Griffiths hefyd o'r farn y dylai'r Comisiwn fod wedi anfon llythyr at bob aelwyd y mae'r newidiadau arfaethedig yn effeithio arnynt er mwyn rhoi cyfle i bobl arfer eu hawl ddemocrataidd i fynegi barn.

19. Ysgrifennodd y **Cynghorydd Maureen Webber (Canol Rhydfelen)** ar 16 Medi 2019 i gefnogi Cynigion Drafft y Comisiwn ar gyfer ardal Rhydfelen a'r

Ddraenen Wen. Mae'r Cynghorydd Webber yn cynghori bod aelodau etholedig lleol Cyngor Tref Pontypridd wedi cysylltu â hi ynghylch y newidiadau i'r ffin ar gyfer ward Canol Rhydfelen/Ilan. Dywed y Cynghorydd Webber fod yr aelodau etholedig yn cefnogi'r newidiadau arfaethedig yn llwyr. Dywed y Cynghorydd Webber, eu bod wedi trafod y newidiadau, a'r farn gyffredin yw y byddai'n darparu cynrychiolaeth decach i breswylwyr. Mae'r Cynghorydd Webber hefyd yn cynghori y bu iddi achub ar y cyfle i siarad â phreswylwyr yn rhinwedd ei swydd fel Cadeirydd y Grŵp Cymunedol Lleol ac, unwaith eto, mae pobl yn falch y caiff hunaniaeth Rhydfelen ei chydabod bellach fel ward etholiadol. Roedd llawer ohonynt yn teimlo nad yw'n alinio â'r Ddraenen Wen nac yn rhan ohoni.

20. Ysgrifennodd **Cynghorydd Tref Pontypridd, Jeffrey Baxter (Canol Rhydfelen)** ar 24 Gorffennaf 2019 i wrthwynebu cynnig y Comisiwn i gyfuno wardiau etholiadol Graig a Threfforest. Dywed y Cynghorydd Baxter fod y dadleuon a gyflwynwyd yn ystod y Cyfnod Ymgynghori Cychwynnol yn ddisylwedd ac nad ydynt yn adlewyrchu realiti cymuned Trefforest. Mae gan ward Trefforest ei materion nodweddiadol ei hun, fel: tai amlfeddiannaeth, effaith y Brifysgol ar barcio, a chysylltiadau rhwng myfyrwyr a phreswylwyr parhaol. Mae'r Cynghorydd Baxter hefyd yn crybwyll hanes unigryw Trefforest fel y rhan hynaf o Bontypridd â'r farchnad gyntaf yn yr ardal, gan ei bod yn ganolfan i'r diwydiant platiau tun, yn ogystal â'r Brifysgol, sy'n dyddio'n ôl i 1913 fel Ysgol Cloddfeydd De Cymru.
21. Ysgrifennodd **Cynghorydd Cymuned Llanharan, Jeff Williams** ar 1 Gorffennaf 2019 i gefnogi cynigion y Comisiwn i gyfuno wardiau etholiadol Brynna a Llanharan i ffurfio ward etholiadol â thri aelod. Dywed y Cynghorydd Williams fod aelodau Cyngor Cymuned Llanharan yn cydweithio'n dda â'i gilydd ac yn rhedeg siop gymunedol, sy'n rhannu ei henillion yn gyfartal rhwng ardaloedd Brynna, Bryn-cae, Llanharan ac Ynysmaerdy.
22. Ysgrifennodd **Mr Alun Michael, Comisiynydd yr Heddlu a Throseddau De Cymru** ar 19 Gorffennaf 2019 i grybwyll ei fod wedi edrych ar y cynigion ac nad oes ganddi unrhyw wrthwynebiadau na sylwadau.
23. Ysgrifennodd **Plaid Cymru Rhondda** ar 17 Medi 2019 i wrthwynebu Cynigion Drafft y Comisiwn ar gyfer ward etholiadol Treorci. Mae'r grŵp o'r farn y byddai colli un cynghorydd yn ward Treorci yn rhoi baich gormodol ar y ddau gynghorydd sy'n cynrychioli'r ardal honno. Mae'r grŵp hefyd o'r farn y dylid cadw'r trefniadau presennol ar gyfer Ynys-hir, ac y dylid gwneud newidiadau i wardiau Tylorstown a Glynrhedynog i gyflawni'r cymarebau dymunol o ran pleidleiswyr. Yn benodol, mae gan y grŵp bryderon ynghylch Cynigion Drafft y Comisiwn ar gyfer ward Pentre. Nid yw'r grŵp o'r farn y byddai rhannu'r ward yn ddwy ward ag aelodau unigol yn cyflawni'r nodau a bennir gan y Comisiwn nac yn cael ei gefnogi'n gyffredinol yn y gymuned. Mae'r grŵp yn dyfynnu cau Ysgol Gynradd Pentre yn 2015, ac mae llawer o'r plant bellach yn mynychu Ysgol Fabanod Ton Pentre ac Ysgol Gynradd Ton Pentre, sy'n dangos yn glir bod preswylwyr yn y gymuned honno'n dueddol o chwilio am gyfleusterau a gwasanaethau yng nghymunedau Pentre a Thon Pentre cyn edrych y tu allan iddynt. Mae'r grŵp yn dyfynnu mentrau eraill, fel Clwb Pêl-droed Ton Pentre, Clwb Bechgyn a Merched Ton Gelli, eglwysi lleol, y theatr, Swyddfa'r Post a grwpiau Hen Filwyr lleol yn dystiolaeth o glymau cymunedol cry'. Mae Plaid

Cymru Rhondda yn gofyn am i'r trefniadau presennol o ddau aelod ar gyfer Pentre gael eu cadw.

24. Ysgrifennodd **Grŵp Llafur Rhondda Cynon Taf** ar 17 Medi 2019 i ymateb i Gynigion Drafft y Comisiwn. Mae'r Grŵp Llafur yn gwrthwynebu cynigion y Comisiwn ar gyfer wardiau etholiadol Rhondda, Graig a Threfforest. Er bod y grŵp yn cefnogi trosglwyddo Trehafod yn ei chyfanrwydd i ward Cymer, a throsglwyddo rhan o Faes-y-coed o ward Rhondda i ward Graig er mwyn gwella'r amrywiant etholiadol yn y ddwy ward hyn. Fodd bynnag, mae gan y Grŵp bryderon ynghylch cynnig y Comisiwn i gyfuno wardiau etholiadol Graig a Threfforest. Dywed y grŵp fod heriau ac ystyriaethau unigryw yn y ddwy ward, y teimlant nad yw'r Comisiwn wedi'u hystyried. Er enghraifft, mae'r ddwy Ardal Gynnyrch Ehangach Haen Is ar gyfer ward Graig ymhlith y 10% o'r Ardaloedd Cynnyrch Ehangach Haen Is mwyaf difreintiedig (Graig 1 yw'r 2il yn yr Awdurdod Lleol a'r 70ain yn y wlad) yng Nghymru o ran Diogelwch Cymunedol. Mae ardal isaf Graig wedi'i chwmpasu gan barth dim alcohol hefyd drwy Orchymyn Diogelu Mannau Cyhoeddus y Cyngor. I'r gwrthwyneb, mae gan ward Trefforest grynodiad uchel iawn o fyfyrwyr sydd, yn draddodiadol, yn golygu bod yr heriau y mae preswylwyr yn eu hwynebu o natur benodol ac unigryw. Dylid parchu'r gwahaniaeth rhwng natur y ddwy ward. Byddai cyfuno'r wardiau hyn yn creu trefniant annaturiol nad yw'n cynnig unrhyw fudd i breswylwyr nac etholwyr. Mae'r grŵp hefyd yn cynnig newid enw ward Rhondda i Gogledd Pontypridd, er mwyn osgoi unrhyw ddryswch ag etholaeth Rhondda a chryfhau'r ymdeimlad o hunaniaeth y mae gan breswylwyr â Phontypridd.

O ran cynigion y Comisiwn ar gyfer wardiau etholiadol Brynna a Llanharan, hoffai'r grŵp atgyfnerthu pwysigrwydd mabwysiadu'r opsiwn a ffefrir gan y Cyngor, sef creu tair ward etholiadol ag aelodau unigol ar gyfer Brynna, Llanharan a Llanilid. Mae'r grŵp yn dyfynnu'r twf disgwyliedig yn ward Llanilid fel rheswm i gefnogi wardiau un-aelod, er y bydd lefel yr amrywiant etholiadol islaw'r trothwy argymelledig i ddechrau.

Ynglun a argymhellion y Comisiwn dros ward etholiadol Pont-y-clun, mae'r grŵp yn ymwybodol fod heb ymweld â'r ward yn bersonol, mae'n anodd gweld sut y gallai hyn sy'n ymddangos yn un stad o dai gynnwys dwy gymuned wahanol; ond mae hyn yn adlewyrchu'r realiti ar lawr gwlad. Yn benodol, mae stad Cefn-yr-Hendy wedi'i gwahanu gan rwystr ffisegol sy'n rhedeg ar hyn y ffin rhwng yr "hen" a'r "newydd", sydd â mynediad i gerddwyr yn unig ar gael mewn dau fan ond nad oes unrhyw fynediad drwedd i gerbydau. Yn ei hanfod, er bod y stad yn rhannu un enw, dwy gymuned gyfagos ydynt mewn gwirionedd. O ystyried y gwahaniaethau daearyddol a demograffig amlwg yn y ward, byddai'r grŵp yn awgrymu'n barchus y dylid sefydlu tair ward ag aelodau unigol (a amlinellir isod), er mwyn adlewyrchu'r elfennau cymunedol unigryw hyn. Rhoddir coel bellach i'r cynnig hwn gan y ffaith y byddai pob un o'r wardiau arfaethedig yn disgyn o fewn y trothwy derbyniol, hyd yn oed ar sail nifer yr etholwyr yn 2018.

Gorllewin Pont-y-clun

Mae gan y ward arfaethedig hon ffin glir a ddarperir gan y rheilffordd. Byddai'n cynnwys canol y dref, Tyle-garw, Maes-y-felin, Brynsadler a Thalygarn. O ran

cynrychiolaeth, byddai'r ward hon yn disgyn o fewn y trothwy amrywiant +/- 0%-10%.

Canol Pont-y-clun

Byddai'r ward arfaethedig hon i'r dwyrain o'r rheilffordd. Byddai'n cynnwys yr eiddo ger Ffordd Llantrisant, gan gynnwys Ynys Ddu a'r tai ger Heol Miskin gan gynnwys pentref Meisgyn, yn ogystal â'r ffordd ger Heol y Coed a Heol Cefn yr Hendy. Byddai'r ward hon hefyd yn disgyn o fewn y trothwy amrywiant +/- 0%-10%.

Dwyrain Pont-y-clun

Byddai'r ward arfaethedig hon yn cynnwys yr anheddau sy'n cael eu cyrraedd ar hyd Ffordd Cefn yr Hendy ar un ochr i'r ffordd ddeuol, ynghyd â phentref Groes-faen. Mae'r rhan fwyaf o'r tir sydd â'r potensial i'w ddatblygu yng Nghymuned Pont-y-clun o fewn y ward etholiadol hon. Cydnabyddir y byddai'r ward hon, ar sail nifer yr etholwyr yn 2018, yn agos at yr amrywiant -25%; fodd bynnag, byddai'r datblygu sylweddol sydd wedi'i gynllunio ar gyfer yr ardal (ac sydd wedi'i adlewyrchu yn y rhagolygon ar gyfer nifer yr etholwyr yn 2023) yn golygu y byddai dros 2,500 o etholwyr yn byw yn y ward, a fyddai'n rhoi'r amrywiant yn yr un dosbarth â'r ddwy ward etholiadol uchod.

Mae'r Grŵp Llafur yn gwrthwynebu cynigion y Comisiwn ar gyfer wardiau etholiadol Hirwaun a'r Rhigos. Bydd y Comisiwn yn ymwybodol bod ward Y Rhigos yn weddol unigryw o gymharu â'r wardiau eraill yn Rhondda Cynon Taf. Mae'n cynnwys nifer leiaf yr etholwyr ac mae hefyd yn cwmpasu'r ardal ddaearyddol fwyaf ac yn rhan o Barc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog hefyd, sy'n cyfrannu at y ward yn cael cyllid dan y Gronfa Datblygu Gwledig.

Felly, mae'r grŵp yn teimlo'n siomedig ar ol gweld bod y Comisiwn wedi anwybyddu'r ffactorau hyn, yn ôl pob tebyg, o blaid uno wardiau'r Rhigos a Hirwaun.

Er bod y grŵp yn cydnabod y byddai uno uniongyrchol rhwng adran etholiadol Tylorstown ac Ynys-hir yn creu'r canlyniad gorau o ran cynrychiolaeth etholiadol, hoffai amlygu'r ffactorau ehangach, y gellir dadlau eu bod yn bwysicach i'w hystyried yn yr achos hwn. Hoffem amlinellu y byddai'n well gennym gadw lefel bresennol y gynrychiolaeth yn Rhondda Fach, ond cydnabyddwn y byddai hynny'n drafferthus yn ôl canllawiau'r Comisiwn, ac y byddai hefyd yn golygu y byddai cymunedau sydd wedi profi lefelau uchel o dwf yn colli'r cyfle i gael eu cynrychioli. I'r perwyl hwnnw, cynnig amgen y grwp (fel yr amlinellir yn fanylach isod) fyddai cael un aelod yn llai yn ward Tylorstown a chadw ward Ynys-hir ar ei ffurf bresennol.

Mae'r Grŵp Llafur hefyd yn cynnig newid i ffin ward bresennol Ffynnon Taf â'r Ddraenen Wen. Hoffai'r Grŵp nodi'r anghysondeb yn y ffin rhwng Y Ddraenen Wen a Ffynnon Taf sy'n cwmpasu ardal Ystâd Ddiwydiannol Trefforest. Er mwyn datrys hyn, byddai'r Grŵp yn cynnig y dylid "tacluso'r" ffin rhwng y wardiau drwy ail-lunio'r llinell ar y goleuadau ger y gylchfan (atodir llun isod). Ni fyddai'r newid hwn yn effeithio ar unrhyw eiddo na phleidleiswyr, ond byddai'n darparu eglurder i fusnesau yn yr ardal.

25. Ysgrifennodd 22 o breswylwyr o Llanhari, Tyle-garw a Phont-y-clun yn ystod y cyfnod ymgynghori i gyflwyno llythyr o wrthwynebiad i gynigion y Comisiwn ar gyfer ward etholiadol Llanhari ar ffurf ffurflen. Mae'r llythyr yn gwrthwynebu cynnig y comisiwn i gyfuno Cymuned Tyle-garw â ward etholiadol Pont-y-clun at ddibenion cynrychiolaeth Cyngor Cymuned.
26. Ysgrifennodd un o breswylwyr Tyle-garw yn ystod y cyfnod ymgynghori i gyflwyno llythyr o wrthwynebiad i gynigion y Comisiwn ar gyfer ward etholiadol Llanhari. Mae'r llythyr yn gwrthwynebu cynnig y Comisiwn i gyfuno Cymuned Tyle-garw â ward etholiadol Pont-y-clun at ddibenion cynrychiolaeth Cyngor Cymuned. Dywed y preswlydd y dylai Tyle-garw ("Monkey Island") barhau'n rhan o Llanhari. Pe byddai'n cael ei symud i Bont-y-clun, byddai pentref Tyle-garw yn mynd yn angof.
27. Ysgrifennodd un o breswylwyr Tyle-garw ar 27 Gorffennaf 2019 i gefnogi cynnig y Comisiwn i gyfuno Cymuned Tyle-garw â ward etholiadol Pont-y-clun ar gyfer cynrychiolaeth Cyngor Cymuned.
28. Ysgrifennodd un o breswylwyr Pont-y-clun ar 30 Gorffennaf 2019 i gyflwyno llythyr o wrthwynebiad i gynigion y Comisiwn ar gyfer ward etholiadol Llanhari. Mae'r llythyr yn gwrthwynebu cynnig y Comisiwn i gyfuno Cymuned Tyle-garw â ward etholiadol Pont-y-clun at ddibenion cynrychiolaeth Cyngor Cymuned. Dywed y preswlydd fod Tyle-garw yn gymuned fach nodedig sydd wedi'i gwahanu oddi wrth Bont-y-clun ym meddyliau'r preswylwyr. Mae'r preswlydd yn credu'n gryf y gallai golli'r unigoliaeth honno fel cymuned pe byddai'n cael ei chynnwys ym Mhont-y-clun.
29. Ysgrifennodd un o breswylwyr Llanhari ar 31 Gorffennaf 2019 i gyflwyno llythyr o wrthwynebiad i gynigion y Comisiwn ar gyfer ward etholiadol Llanhari. Mae'r llythyr yn gwrthwynebu cynnig y Comisiwn i gyfuno Cymuned Tyle-garw â ward etholiadol Pont-y-clun at ddibenion cynrychiolaeth Cyngor Cymuned. Dywed y preswlydd fod Llanhari a Thyle-garw wedi ymgysylltu â'i gilydd erioed a, phe byddai Tyle-garw yn ymuno â Phont-y-clun, byddai Llanhari yn cael ei hepgor unwaith eto.
30. Ysgrifennodd un o breswylwyr Tyle-garw ar 31 Gorffennaf 2019 i gyflwyno llythyr o wrthwynebiad i gynigion y Comisiwn ar gyfer ward etholiadol Llanhari. Mae'r llythyr yn gwrthwynebu cynnig y Comisiwn i gyfuno Cymuned Tyle-garw â ward etholiadol Pont-y-clun at ddibenion cynrychiolaeth Cyngor Cymuned. Dywed y preswlydd yr hoffai aros yng Nghyngor Cymuned Llanhari.
31. Ysgrifennodd un o breswylwyr Rhondda Cynon Taf ar 31 Gorffennaf 2019 i gynghori yr hoffai ef, ei wraig a'u merch gadw Tyle-garw gyda Llanhari.
32. Ysgrifennodd dau o breswylwyr Tyle-garw ar 30 Gorffennaf 2019 i gefnogi cynnig y Comisiwn i drosglwyddo Cymuned Tyle-garw i Gyngor Cymuned Pont-y-clun. Dywed y preswylwyr nad oes ganddynt unrhyw gysylltiad â Llanhari a'u bod wedi'u gwasanaethu'n wael gan y cyngor hwnnw dros y blynyddoedd oherwydd eu pellter oddi wrth Llanhari. Dywed y preswylwyr, o ran agosrwydd, bod Tyle-garw yn rhannu ffin â Phont-y-clun, bod y cod post lleol ym Mhont-y-clun, bod y plant lleol yn mynychu Ysgol Gynradd Pont-y-clun ac Ysgol Gyfun Y Pant, y mae'r ddwy ohonynt wedi'u lleoli ym Mhont-y-clun.

33. Ysgrifennodd dau o breswylwyr Llanhari ar 1 Awst 2019 i wrthwynebu cynigion y Comisiwn ar gyfer ward etholiadol Llanhari. Dywed y preswylwyr y bu Llanhari yn hunangynhaliol ers degawdau ac, fel preswylwyr, yr hoffent i'w cyfran o'r dreth gyngor gynnal eu cysylltiad â'r pentref.
34. Ysgrifennodd un o breswylwyr Tyle-garw ar 29 Gorffennaf 2019 i fynegi cefnogaeth lawn i drosglwyddo Tyle-garw i Gyngor Cymuned Pont-y-clun.
35. Ysgrifennodd un o breswylwyr Tyle-garw ar 6 Awst 2019 i gyflwyno llythyr o wrthwynebiad i gynigion y Comisiwn ar gyfer ward etholiadol Llanhari. Mae'r llythyr yn gwrthwynebu cynnig y Comisiwn i gyfuno Cymuned Tyle-garw â ward etholiadol Pont-y-clun at ddibenion cynrychiolaeth Cyngor Cymuned. Dywed y preswlydd yr hoffai aros yn rhan annatod o Lanhari a pheidio â dod yn sbecyn bach yn unig ym Mhont-y-clun. Mae hanes yn dangos y bu gan Dyle-garw gysylltiadau â Llanhari erioed.
36. Ysgrifennodd un o breswylwyr Llanhari ar 6 Awst 2019 i gyflwyno llythyr o wrthwynebiad i gynigion y Comisiwn ar gyfer ward etholiadol Llanhari. Mae'r llythyr yn gwrthwynebu cynnig y Comisiwn i gyfuno Cymuned Tyle-garw â ward etholiadol Pont-y-clun at ddibenion cynrychiolaeth Cyngor Cymuned.
37. Ysgrifennodd un o breswylwyr Llanhari ar 6 Awst 2019 i gyflwyno llythyr o wrthwynebiad i gynigion y Comisiwn ar gyfer ward etholiadol Llanhari. Mae'r llythyr yn gwrthwynebu cynnig y Comisiwn i gyfuno Cymuned Tyle-garw â ward etholiadol Pont-y-clun at ddibenion cynrychiolaeth Cyngor Cymuned. Dywed y preswlydd y bydd tynnu arian oddi wrth Lanhari yn cael effaith niweidiol ar y pentref a'i breswylwyr. Dywed fod Pont-y-clun yn bentref mwy o ran ei faint a'i gyfoeth, a bod ganddo fwy o siawns o ddod ag arian i mewn ar gyfer ei gymuned.
38. Ysgrifennodd un o breswylwyr Rhondda Cynon Taf ar 6 Awst 2019 i gefnogi cynigion y Comisiwn i drosglwyddo Cymuned Tyle-garw i Bont-y-clun ar ddibenion cynrychiolaeth Cyngor Cymuned. Dywed y preswlydd fod Tyle-garw yn rhan o Bont-y-clun. Nid yw'r preswlydd erioed wedi deall (mewn dros 20 mlynedd o fyw yno) ei bod yn gysylltiedig â Llanhari.
39. Ysgrifennodd un o breswylwyr Llanhari ar 7 Awst 2019 i gyflwyno llythyr o wrthwynebiad i gynigion y Comisiwn ar gyfer ward etholiadol Llanhari. Mae'r llythyr yn gwrthwynebu cynnig y Comisiwn i gyfuno Cymuned Tyle-garw â ward etholiadol Pont-y-clun at ddibenion cynrychiolaeth Cyngor Cymuned. Dywed y preswlydd, pe byddai'r cynnig yn mynd rhagddo, y byddai Llanhari ar ei cholled yn fawr.
40. Ysgrifennodd un o breswylwyr Llanhari yn ystod y cyfnod ymgynghori i gyflwyno llythyr o wrthwynebiad i gynigion y Comisiwn ar gyfer ward etholiadol Llanhari. Mae'r llythyr yn gwrthwynebu cynnig y Comisiwn i gyfuno Cymuned Tyle-garw â ward etholiadol Pont-y-clun at ddibenion cynrychiolaeth Cyngor Cymuned. Mae'r preswlydd yn gwrthwynebu cynigion y Comisiwn ar gyfer ward etholiadol Llanhari. Dywed y preswlydd ei fod yn hanesydd lleol ar gyfer Llanhari, a chynghorodd y bu Tyle-garw yn perthyn i Lanhari ers oes y

Normaniaid cynnar, a byddai'n gas ganddo weld y cysylltiad hanesyddol hwnnw'n cael ei dorri.

41. Ysgrifennodd un o breswylwyr Rhondda Cynon Taf ar 11 Awst i gyflwyno llythyr o wrthwynebiad i gynigion y Comisiwn ar gyfer ward etholiadol Llanhari. Mae'r llythyr yn gwrthwynebu cynnig y Comisiwn i gyfuno Cymuned Tyle-garw â ward etholiadol Pont-y-clun at ddibenion cynrychiolaeth Cyngor Cymuned. Mae'r preswlydd yn gwrthwynebu cynigion y Comisiwn ar gyfer ward etholiadol Llanhari. Dywed y preswlydd fod Llanhari a Thyle-garw yn cefnogi ei gilydd yn dda iawn o ran trefnu digwyddiadau gwahanol ar gyfer y ddau bentref. Teimlai'r preswlydd fod Pont-y-clun yn ddigon mawr ar ei phen ei hun.
42. Ysgrifennodd dau o breswylwyr Pont-y-clun ar 13 Awst i gyflwyno llythyr o wrthwynebiad i gynigion y Comisiwn ar gyfer ward etholiadol Llanhari. Mae'r llythyr yn gwrthwynebu cynnig y Comisiwn i gyfuno Cymuned Tyle-garw â ward etholiadol Pont-y-clun at ddibenion cynrychiolaeth Cyngor Cymuned. Mae'r preswylwyr yn ddigon hapus yn ward Llanhari ac nid ydynt yn gweld unrhyw reswm i newid i Bont-y-clun.
43. Ysgrifennodd un o breswylwyr Llanhari ar 13 Awst 2019 i gyflwyno llythyr o wrthwynebiad i gynigion y Comisiwn ar gyfer ward etholiadol Llanhari. Mae'r llythyr yn gwrthwynebu cynnig y Comisiwn i gyfuno Cymuned Tyle-garw â ward etholiadol Pont-y-clun at ddibenion cynrychiolaeth Cyngor Cymuned. Dywed y preswlydd nad oes unrhyw ardrethi busnes yn Llanhari fel ym Mhont-y-clun, a bod Pont-y-clun yn ddigon mawr ar ei phen ei hun.
44. Ysgrifennodd un o breswylwyr Pont-y-clun ar 13 Awst i gyflwyno llythyr o wrthwynebiad i gynigion y Comisiwn ar gyfer ward etholiadol Llanhari. Mae'r llythyr yn gwrthwynebu cynnig y Comisiwn i gyfuno Cymuned Tyle-garw â ward etholiadol Pont-y-clun at ddibenion cynrychiolaeth Cyngor Cymuned. Mae'r preswlydd o'r farn bod Tyle-garw yn gymuned fechan, ac y caiff ei llais ei cholli yng nghymuned Pont-y-clun, sy'n tyfu'n barhaus. Mae'r preswlydd o'r farn y gallai'r mesurau arafu traffig, a gymeradwywyd yn ddiweddar, i'w gosod yn Nhyle-garw fynd ar goll mewn biwrocratiaeth pe byddai'r trosglwyddiad yn mynd rhagddo.
45. Ysgrifennodd un o breswylwyr Tyle-garw ar 16 Awst i gyflwyno llythyr o wrthwynebiad i gynigion y Comisiwn ar gyfer ward etholiadol Llanhari. Mae'r llythyr yn gwrthwynebu cynnig y Comisiwn i gyfuno Cymuned Tyle-garw â ward etholiadol Pont-y-clun at ddibenion cynrychiolaeth Cyngor Cymuned. Dywed y preswlydd mai Cyngorau Cymuned yw llais y preswylwyr lleol ac, yn draddodiadol, bod Tyle-garw wedi'i chyfuno â Llanhari erioed. Dywed y preswlydd fod y ddwy gymuned wedi elwa ar reolaeth graff ac ymatebol o gyllid.
46. Ysgrifennodd dau o breswylwyr Rhondda Cynon Taf ar 28 Awst i wrthwynebu cynigion y Comisiwn ar gyfer ward etholiadol Llanhari. Dywed y preswylwyr y bu'r berthynas rhwng Llanhari a Thyle-garw yn un agos erioed. Nid yw Cyngor Cymuned Llanhari wedi gadael ward Tyle-garw i ofalu amdani hi'i hun erioed mewn perthynas â'i hanghenion. Dywed y preswylwyr hefyd fod Llanhari a Thyle-garw yn defnyddio cyfleusterau Pont-y-clun.

47. Ysgrifennodd un o breswylwyr Maes-y-coed ar 11 Medi i wrthwynebu Cynigion Drafft y Comisiwn ar gyfer ward etholiadol Graig. Teimlai'r preswlydd fod y cynnig i drosglwyddo rhan o Faes-y-coed o ward Graig i ward Rhondda wedi'i gynnig ar sail ymarfer rhifiadol braidd yn wallus yn unig. Dywed y preswlydd mai'r nodwedd derfyn rhwng Maes-y-coed a Graig yw gwaelod y cwm rhwng y ddwy ardal, drwy natur yn y lle cyntaf ac yna drwy Lofa Maritime a labordy NCB, a thrwy Ystâd Ddiwydiannol Maritime erbyn hyn. Dywed y preswlydd y byddai'n ffafrio cynnig amgen y Cyngor i gyfuno wardiau etholiadol Graig a Rhondda, a fyddai'n cadw Maes-y-coed gyda'i gilydd o leiaf, hyd yn oed â'r gostyngiad o ran cynrychiolaeth.
48. Ysgrifennodd un o breswylwyr Ynys-hir ar 15 Medi 2019 i wrthwynebu Cynigion Drafft y Comisiwn ar gyfer ardal Rhondda Fach. Mae'r preswlydd yn gwrthwynebu'r syniad o gyfuno Ynys-hir â Tylorstown i ffurfio ward etholiadol â dau aelod. Dywed y preswlydd fod cyfran gymharol uchel o'r ardaloedd yn Rhondda Cynon Taf ymhlith y 10% mwyaf difreintiedig yn y wlad ac, at ei gilydd, bod mwyaf yr ardaloedd yn Rhondda Cynon Taf yn disgyn yn yr hanner mwyaf difreintiedig o Gymru. Ym Mwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf, mae ardal Rhondda Fach yn ardal sydd â lefel uchel o amddifadedd, a dim ond dwy is-ward nad ydynt wedi'u cynnwys yn yr ardaloedd mwyaf difreintiedig yng Nghymru. Dywed y preswlydd mai ardal Ynys-hir yw un o'r ardaloedd mwyaf difreintiedig, a byddai ei chyfuno ag ardal arall sydd â lefel uchel o amddifadedd, sef Tylorstown, yn golygu y byddai dwy o'r wardiau mwyaf difreintiedig yng Nghymru yn cael eu cyfuno i greu ardal ddifreintiedig dros ben. Ar yr un pryd, byddai cyfuno'r ddwy yn creu ward â 5,372 o etholwyr, sef 2,686 fesul cynghorydd, a fyddai'n arwain at lefel o dangynrychiolaeth. Mae'r preswlydd yn gofyn sut mae'n gwneud synnwyr i gyfuno dwy o'r wardiau mwyaf difreintiedig yng Nghymru a lleihau eu cynrychiolaeth. Teimlai'r preswlydd eu bod eisoes yn byw mewn pentref anweledig, y mae'r Cyngor wedi cael gwared ar ei ysgolion a'i wasanaethau yn systematig.
49. Ysgrifennodd un o breswylwyr Pentre ar 16 Medi 2019 i wrthwynebu Cynigion Drafft y Comisiwn ar gyfer ward etholiadol Pentre. Mae'r preswlydd o'r farn bod y newid arfaethedig i'r ffin yn ddiangen, gan fod y ddwy gymuned wedi dod yn un. Teimlai'r preswlydd fod y gymuned wedi'i hadeiladu o fewn y cymunedau hynny, a'u bod yn defnyddio cyfleusterau yn Nhon Pentre a Phentre, fel ei gilydd. Byddai'n drueni pe byddai hynny'n dod i ben.
50. Ysgrifennodd un o breswylwyr Pentre ar 16 Medi 2019 i wrthwynebu Cynigion Drafft y Comisiwn ar gyfer ward etholiadol Pentre. Mae'r preswlydd yn anghytuno na fyddai cynigion y Comisiwn yn cael effaith niweidiol ar yr ardal, gan fod gan breswylwyr y budd o rannu parc lleol, canolfannau cymunedol a sinema/theatr ar hyn o bryd, yn ogystal â chroesawu rhai plant o Bentre i ysgolion Ton Pentre ar ôl i'r ysgolion ym Mhentre gael eu cau. Mae'r preswlydd yn teimlo y dylid cadw'r sefyllfa bresennol gan nad oes unrhyw beth o'i le â'r trefniadau presennol a chânt eu gwasanaethu'n dda gan ddau gynghorydd. Teimlai'r preswlydd nad yw cynnig mwyafrol Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf yn rhoi llawer o ystyriaeth i breswylwyr lleol, grwpiau cymunedol ac asedau, a'i fod yn anghyson ag arweiniad y Comisiwn. Nid yw'r preswlydd yn o'r farn bod angen newid y trefniadau presennol ac nid yw'n teimlo bod cynigion y Comisiwn yn darparu trefniadau gwell na'r rhai sydd ganddynt ar hyn o bryd.

51. Ysgrifennodd un o breswylwyr Rhondda Fach ar 17 Medi 2019 i wrthwynebu Cynigion Drafft y Comisiwn ar gyfer ardal Rhondda Fach. Dywed y preswlydd fod Rhondda Fach wedi'i hadnabod fel 'y cwm anghofiedig' ers blynyddoedd lawer. Dywed y preswlydd fod llawer o bobl yn Rhondda eisoes wedi'u hymddieithrio'n llwyr oddi wrth faterion y cyngor, o wleidyddiaeth i bleidleisio. Teimlai'r preswlydd y gall cynghorydd lleol da helpu. Mae'r preswlydd yn erfyn ar y Comisiwn i ailystyried ei Gynigion Drafft i ganiatáu i Ynys-hir gydweithio â chymorth eu cynghorydd eu hunain. Mae safle unigryw Maerdy ar frig y cwm yn golygu bod angen ei chynghorydd ei hun arni hefyd. Yn ddelfrydol, dylai Glynrhedynog a Blaenllechau fod â chynghorydd, ynghyd â Tylorstown a Stanleytown, a Phont-y-gwaith a Phen-rhys.

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

DATGANIAD YSGRIFENEDIG GAN LYWODRAETH CYMRU

TEITL   **ETHOLIADAU LLEOL A THREFNIADAU ETHOLIADOL**

DYDDIAD   **DYDD IAU, 23 MEHEFIN 2016**

GAN   **MARK DRAKEFORD, YSGRIFENNYDD Y CABINET DROS GYLLID
A LLYWODRAETH LEOL**

Gwnaeth Gorchymyn Etholiadau Awdurdodau Lleol (Cymru) 2014 ddarpariaeth i ohirio etholiadau lleol yng Nghymru am flwyddyn, o fis Mai 2016 tan fis Mai 2017. Caniataodd hyn i wahanu'r etholiadau oddi wrth etholiadau'r Cynulliad.

Ar hyn o bryd, mae Deddf Llywodraeth Leol 1972 yn darparu bod etholiadau cyffredin i lywodraeth leol yng Nghymru yn digwydd ar y dydd Iau cyntaf ym mis Mai bob pedair blynedd. Felly byddai etholiadau nesaf llywodraeth leol yn digwydd fel arfer ym mis Mai 2021. Ers gweithredu'r ddarpariaeth yn Neddf Cymru 2014, mae etholiadau i'r Cynulliad Cenedlaethol yn digwydd ar gylch pum mlynedd. Polisi Llywodraeth Cymru yw y dylai etholiadau lleol hefyd ddigwydd ar gylch pum mlynedd. Bwriedir felly y bydd cynghorwyr a etholir fis Mai nesa yn dal eu swyddi tan fis Mai 2022.

Mae'r Bil Cymru, sydd o flaen Senedd San Steffan ar hyn o bryd, yn cynnwys darpariaeth a fyddai'n galluogi'r Cynulliad i ddeddfu i bennu cyfnod swydd llywodraeth leol. Gan fod y Bil ar ffurf drafft ar hyn o bryd a phe bai'r ddarpariaeth hon yn peidio dod i rym am unrhyw reswm, gallai Llywodraeth Cymru ddefnyddio'r un pwerau o dan Ddeddf Llywodraeth Leol 2000 a ddefnyddiwyd gennym yn 2014 i ohirio'r etholiadau am flwyddyn. Mae'r datganiad

Atodiad 6

hwn felly yn rhoi eglurder i lywodraeth leol ynghylch hyd swydd y rhai a etholir flwyddyn nesa.

Yng ngolau hyn, rwyf wedi ystyried y penderfyniad a wnaethpwyd y llynedd ynglŷn â threfniadau etholiadol rhai prif gynghorau. Penderfynwyd bryd hynny na ddylid gweithredu adolygiadau a gynhaliwyd gan y Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru mewn perthynas â naw prif ardal, a derbyn mai'r bwriad oedd y byddai cynghorau a etholwyd yn 2017 dim ond yn gwasanaethu cyfnod byr cyn eu huno.

Fodd bynnag, er mai canlyniad yr etholiadau fis Mai y flwyddyn nesa fydd cyfnod llawn, oherwydd eu hagosrwydd, y trefniadau y byddai eu hangen a'r aflonyddu ar ymgeiswyr posib, nid wyf yn bwriadu gweithredu unrhyw newidiadau i'r trefniadau etholiadol presennol yn deillio o'r adolygiadau hynny cyn etholiadau 2017. Y cynghorau sir a effeithir yw Caerfyrddin, Ceredigion, Conwy, Dinbych, Gwynedd, Mynwy, Penfro, Powys a Thorfaen.

Mae'r penderfyniad y bydd cynghorau yn cael eu hethol am gyfnod llawn hefyd yn golygu y bydd y Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol (y Comisiwn) yn dychwelyd i'w cylch arferol o adolygu trefniadau etholiadol bob deng mlynedd. Rwy'n disgwyl i'r Comisiwn gyhoeddi cyn gynted â phosib raglen newydd wedi'i blaenoriaethu sy'n cymryd i ystyriaeth oed y trefniadau presennol mewn rhai ardaloedd a maint y newid ers pan gynhaliwyd yr adolygiad diwethaf. Byddaf yn gofyn i'r Comisiwn, wrth gynllunio eu gwaith, i ddechrau drwy ddychwelyd at y naw adolygiad sydd heb eu gweithredu, gyda'r bwriad o gyflwyno adroddiadau o'r newydd ar y rhain ar gychwyn cyntaf eu rhaglen.

Fy mwriad yw y bydd adolygiadau o drefniadau etholiadol y prif gynghorau yn cael eu cynnal yn erbyn set o feini prawf cyffredin i'w cytuno drwy'r Comisiwn. Rwyf hefyd yn disgwyl y bydd adolygiadau etholiadol ar gyfer y 22 awdurdod wedi'u cwblhau o fewn y tymor llywodraeth leol nesaf.

Mae'r trefniadau hyn yn rhoi eglurder i'r rhai sy'n ystyried sefyll yn etholiad 2017. Maent hefyd yn gosod gorwel cynllunio tymor hir i awdurdodau lleol a'u partneriaid yn y gwasanaethau cyhoeddus. Fodd bynnag, hoffwn ddweud yn ddiarnheul bod trafodaethau ag awdurdodau lleol a rhanddeiliaid eraill ar yr agenda diwygio yn parhau. Byddaf yn cynnig ffordd ymlaen ar ddiwygio llywodraeth leol yn yr hydref.